

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 12 / 2023

číslo 4

**Unitáři a soucit
Američtí
unitáři
a občanská
společnost**

**Kaplanská
služba
v Armádě ČR**

**Duchovnost
v české ústavě**

Důvěra

Strážci země

**Unitářské
rozhovory
s Lenou
Jurgens
a Miladou
Baborovskou**

**Rekonstrukce
v Ostravě**

**Spiritualita
zvířat**

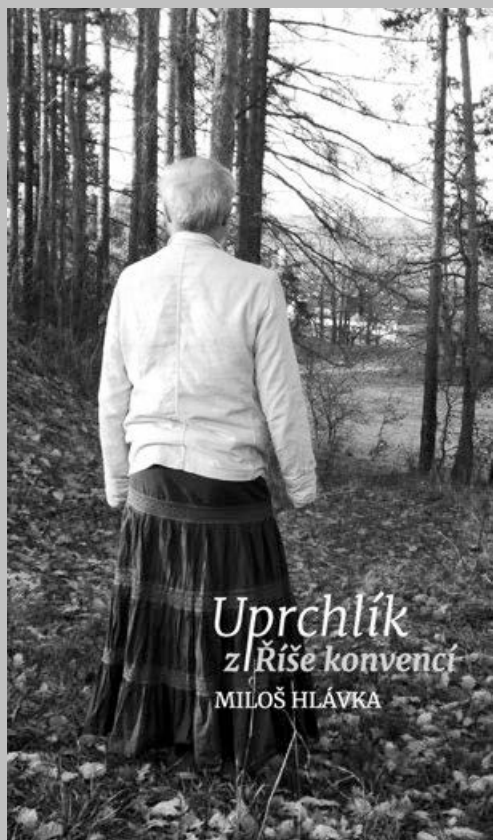
Unitáři a občanská společnost

Duchovní cesta a světský zákon

Důvěra

Nakladatelství Unitaria nabízí:

Uprchlík z Říše konvencí

Miloš Hlávka

První básnická sbírka Miloše Hlávky, mimo jiné písničkáře a skalního trampa, je zároveň průřezem jeho dosavadním poetickým dílem. Ve čtyřech tematických oddílech se odkrývá hned několik důležitých sfér autorova života: bezprostřední vztah ke krajině, význam spirituality při pohledu na svět, ovšem ruku v ruce s vtipem a humorem, a také občanské zapojování se do veřejného dění. Zcela jistě potěší čtenáře, kteří přes všechny obtíže současného světa neztratili pozitivní přístup k životu – a v neposlední řadě se nad ní zaradují i příznivci tradičního vázaného verše.

Cena: 169 Kč

Průhledy

Petr Samojký

Útlá rozměrem, úzká zaměřením – tato brožurka, formátem navazující na *Tři kamínky na cestu*, otevírá téma obrazného, symbolického průhledu rámem do krajiny za ním. Autor se zamýšlí nad tím, jaké to je projít do vnitřního světa druhého člověka, zkusit mu porozumět, pochopit krajinu jeho duše, a co je k tomu zapotřebí. Zároveň tím uvádí zvláštní cyklus videomeditací, kombinující původní autorská vyznání, ať je to báseň, úryvek prozaického textu nebo osobní zamyšlení, s recitací, hudbou a filmovým doplněním. Více případně najdete na webu Obce širšího společenství, která celý projekt Průhledy zaštiťuje: www.sirsispolecenstvi.cz/pruhledy.

Brožurka je zdarma, můžete si o ni napsat na: info@sirsispolecenstvi.cz.

Tento editorial jsem se rozhodla napsat o radosti. O radosti unitářské – totiž té, kterou mám možnost díky unitářství zažívat. Poslední dva roky poměrně často asistuji u programů v komunitním centru Unitaria. Není to rozhodně žádná náročná činnost, jedná se v podstatě o pomocné práce – vařit kávu, dolévat džusy, mýt nádobí, zametat, utírat stoly, takže to na letmý pohled ani nemusí vypadat jako zdroj radosti. Má to ale jednu velikou přidanou hodnotu. Chodí sem samí moc milí lidé a já mám možnost s nimi chvíli pobýt. A to mi do života doplňuje radost. Prohodíte pár slov s paní, co jí připravujete cappuccino, paní se usmívá a vůbec jí nevadí, že má bublinky mléčné pěny o hodně větší, než by měly být (baristka ze mě fakt nikdy nebude). Sice během večera umyjete bezpočet skleniček, ale nejste na to sami, jen se to tu hemží malými pomocníky, kteří přišli s dospělým doprovodem na program, ale záhy nadšeně nabízejí, že přiloží ručky k dílu v barové kuchyňce: „Teto, můžu ti pomáhat?“ Není to práce, za kterou беру mzdu, co mi vnáší do života radost, ale právě tahle: ta, kterou dělám jen tak, pro ně. Bez téhle radosti si vlastně nedovedu svůj život představit, byl by šedý.

Stává se tu, a poměrně často, že vám bez říkání, bez jakéhokoli pobízení, se snášením špinavého nádobí začne sám od sebe asistovat sympatický pán a vy až po chvíli zjistíte, že to je sám ředitel umělecké školy, která u nás právě pořádá benefiční koncert. Je pro mne úžasnou životní vzpruhou vidět, že i takovým lidem dává smysl udělat něco jen tak s potěšením pro druhé, skromně a stranou od veřejného ocenění, zkrátka nepočítat, co za to dostanou. Chráním si v Unitarii tuhle možnost stát se občas dobrovolníkem bez titulů, bez funkcí. A jsem vděčná za naše komunitní centrum, které je jedním z míst, kde se lidé s podobným postojem k životu kumulují. Dá se tu zažívat úžasné, smysluplné řetězení, například: my poskytneme prostory i dobrovolníky lidem z nějaké neziskovky – a stáváme se tak jedním článkem. Ta neziskovka, druhý článek, nabídne zdarma svůj program a své lidi třeba pěstounům, již třetím článkem v řetězci a obdivuhodným osobám, které nabídl domov dětem, co by ho jinak neměly – čtvrtý článek.

A tohle všechno se potká a protne u nás v komunitním centru. V takto vzniklé atmosféře je lidem dobře, ačkoli třeba vůbec nepřemýšlejí o tom, čím je způsobená. Takové věci nemůže suplovat žádný zaměstnavatel, žádný stát, žádný sociální systém. Objeví se, jen pokud něco vloží zcela nezištně a dobrovolně ze svého vědomého rozhodnutí sám občan.

Unitářství je platformou, kde tohle může vznikat a vznikat; a pro mne je to jedna z možností, jak prožít vztah s božským: onu jiskřivou atmosféru čiré radosti z toho, že svět může být dobrý a vůbec není třeba jej přepočítávat stylem má dáti – dal. Bude dobrý, pokud dobru pomůžeme se narodit. To za nás nikdo neudělá a nedá se to ani koupit. Ba ani tím, že darujeme nějakou finanční podporu, nevstoupíme tak plně do prožitku téhle čiré radosti. Chce to naše vlastní úsilí, práci věnovanou druhým (bytostem, Zemi) v přímém kontaktu s lidmi, s okolním světem. Výborná zpráva je, že tohle je v podstatě dostupné každému – zdarma na straně dárce i příjemce. A tyhle dvě role se navíc v září oné radosti dokážou zcela nenápadně vyměnit. Takže každý je v podstatě dárce i příjemcem zároveň. Vítejte ve světě empatie, vzájemnosti, sounáležitosti. Vítejte v občanské společnosti. Vítán je každý, kdo v dobrém přichází.

Kristýna Ledererová

OBSAH

ŽIVÉ TÉMA: Unitáři a občanská společnost

- 3 Čeští unitáři a občanská společnost? (Kristýna Ledererová Kolajová)
- 8 Unitáři a soucit (Texty shromáždila Kristýna Ledererová Kolajová.)
- 13 Vztah amerických unitářů k občanské společnosti (Petr Samojský)
- 18 Občanská společnost – klíč k novému přístupu (Milan Klapetek)

IN MEDIAS RES: Duchovní cesta a světský zákon

- 24 Duchovní cesta, politika a světský zákon (Petr Samojský)
- 28 Duchovnost v české ústavě (Štěpán Mairovský)
- 31 Kaplanská služba v Armádě České republiky (Petr Hofman)

DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ: Důvěra

- 36 Důvěra, ten vzácný květ! (Milan Klapetek)
- 39 Tak trochu pel-mel na téma důvěry a nedůvěry (Petr Havlíček)
- 40 Pan Filuta (Eva Švecová)

KALEIDOSKOP

- 41 Strážci země – unitářský tábor 2023 (Unitaria Team & Týna + Ane)
- 46 Ohlédnutí za letošním Generálním shromážděním UUA (Elaine McArdleová)
- 51 Do Štýru nejen za duhou (Miloš Hlávka)

Z UNITÁŘSKÉ KNIHOVNY

- 57 Zprávy z unitářské knihovny v Praze: Osmnáctý díl (Bohdan Chlíbec)

UNITÁŘSKÉ ROZHOVORY

- 59 K Unitarii mě přivedl děda: Rozhovor s Lenou Jurgens, členkou IUCP (Rozhovor vedla a přeložila Ruth Jochanan Weiniger.)
- 62 Unitářství přispívá k mé duševní pohodě: Rozhovor s Miladou Baborovskou, členkou OUP (Rozhovor vedl Matěj Čihák.)

ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY

- 65 Novinky Obce unitářů v Ostravě (Monika a Pavel Janoščíkovi)

Z UNITÁŘSKÉ AKADEMIE

- 69 Vzpomínky na Praktická duchovní cvičení Unitářské akademie (Melanie a Jaroslav Novákovi)
- 74 Věda a náboženství se budou ovlivňovat vždycky: Rozhovor s evolučním biologem Janem Tomanem (Rozhovor vedl Roman Figura.)

ZELENÁ UNITARIA

- 82 Spiritualita zvířat (Jakub Jahl)

Čeští unitáři a občanská společnost?

Kristýna Ledererová Kolajová

Slunečná farma, 1946, ozdravný poválečný pobyt pro nemocné děti organizovaný NSČU. (Foto archiv NSČU.)

Jak to vlastně je se vztahem českých unitářů k tomu, čemu říkáme občanská společnost? A čemu vlastně říkáme občanská společnost?

Wikipedie nabízí jako její definici například „souhrn nevládních organizací a institucí, které projevují zájmy a vůli občanů“, nebo ještě mnohem šířeji, jako „prostor mezi státem a byznysem“¹

Osobně ale raději používám popis sociologa Pavla Friče, který mi připadá srozumitelnější: „Občanskou společnost tvoří občané, kteří se dobrovolně podílejí na spravování věcí veřej-

¹ Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ob%C4%8Dansk%C3%A1_spole%C4%8Dnost [Cit. 20. 8. 2023, online.]

Britští unitáři patří ke společenstvím, pro která je občanská angažovanost přirozenou součástí žité spirituality. (Foto Ann Howell.)

ných.⁴² To je stručně a zároveň velmi výstižné, pokud chci upřesnit oblast, k níž bych ráda unitářství v tomto textu vztahovala. Lze samozřejmě pokračovat tím, že to může probíhat individuálně nebo komunitně, spontánně nebo organizovaně. To je už ale určitá nadstavba. V úvodu je však ještě důležité doplnit, že jediným možným základem občanské společnosti, na jejíž funkčnosti mimochodem stojí (a s její dysfunkčností kolabuje) funkčnost demokratického státního zřízení, je aktivní občan! Jiné zdroje existence občanské společnosti bohužel nemá. Tam, kde jsou občané pasivní (nebo třeba manipulovaní), nemůže fungovat.

Unitáři jakožto náboženská organizace a naše obce jakožto jedna ze specifických forem neziskových organizací v našem státě patří jednoznačně mezi ty, od nichž se aktivní spolupráce občanské společnosti právem

očekává. Koneckonců to byl i jeden z důvodů, proč jsme před sto lety, původně navíc jako občanský (!) spolek (ne apriori náboženská společnost), vůbec vznikli. Jedním z úkolů Svobodného bratrství byla výchova platných a aktivních občanů.³ A soudě podle našich principů (hodnot, jež se dobrovolně zavazuje každý unitář naplňovat) se k tomuto úkolu, alespoň teoreticky, hlásíme stále.

Když se rozhlédneme po naší historii, pak minimálně v dobách svobodného

3 Například už leták Bratře, sestro, v němž Otakar Kunstovný již v únoru 1922 popisuje ideové základy Svobodného bratrství, toto obsahuje: „Bratrství není mu [tomu, kdo se hlásí ke Svobodnému bratrství] prázdným slovem. Za přední náboženskou povinnost pokládá [...] práci za odklizení veškeré bídy, tělesné i mravní, která dělí dítky rodiny lidské na plnoprávné a odstrkované [...], práci za odklizení krátkozrakého sobectví [...]“ Ještě konkrétněji se toto objevuje ve Stanovách Společnosti Svobodného bratrství, kde jsou podrobně vypsány prostředky k dosahování těchto cílů (archiv NŠČU, kart. 32, leták Bratře, sestro; Stanovy Společnosti Svobodného bratrství).

2 Pavol Frič (ed.) a kol., *Občanský sektor v ohrožení?*, Praha: Sociologické nakladatelství 2016, s. 13.

předválečného, krátce i poválečného státu a také během druhé světové války můžeme být na české unitáře, naše předchůdce, hrdí. O jejich angažování se ve věcech vzdělávacích, humanitárních, charitativních i zájmových bylo již hodně psáno a není třeba to na tomto místě opakovat. Důležitější však je, jak jsme na tom nyní. Zemi máme opět svobodnou, vnější vlivy nám tedy nebrání navazovat na práci našich dřívějších kolegů a rozvíjet ji dál. Děláme to? A pokud ano, děláme to v míře, která nám připadá dobrá nebo alespoň uspokojivá? Na tyto otázky pochopitelně odpoví každý unitář trochu jinak, záleží to na individuálním vnímání toho, co je hodně a co málo, a jak je toto téma pro něho samotného důležité, i na tom, jaký význam je téhle sféře našeho působení přikládán v jednotlivých obcích.

Tohle je důležitý aspekt, protože jak se ukázalo na letošním sněmu v Plzni, pokud delegáti hned několika obcí svorně zamítnou výzvu „k většímu dobrovolnickému zapojení se [jednotlivých členů] ve prospěch NSČU i společnosti obecně“⁴ (což je samotné jádro občanské společnosti: jde o dobrovolné podílení se na věcech veřejných), pak z toho plyne jasný postoj, že plošně nás téma občanské společnosti v NSČU v současné době neoslovuje, většinou ho nepovažujeme za podstatné.

Dál už budu k tomuto tématu přistupovat jen za sebe, a to nikoli jako předsedkyně NSČU, ale zkusím to z pozice řadové členky, které tahle oblast už díky určité rodinné tradici od malička nebyla lhostejná. Pokud mne v mládí na církevních společenstvích, která jsem kolem sebe měla možnost pozorovat, něco hodně pozitivně zaujalo, nebyla to rozhodně jejich vírouka, ale právě určitá přirozená schopnost občanského zapojování se do podpůrného dění, které posilovalo a zlepšovalo veřejnou sféru. Obnova drobných památek a hledání jejich nového smysluplného využití, přispívání k narovnávání česko-německých vztahů (pocházím z pohraničí), péče o zachování pozapomenutých lokálních kulturních tradic a jejich pomalé navracení do chodu roku v re-

gionu, pořádání nejrůznějších kulturních akcí v místech, kde je o ně dost nouze, angažování se v péči o životní prostředí, snaha podporovat komunitní život v místech negativně velmi poznamenaných poválečným vysídlením části původních obyvatel a novým osídlením lidmi, kteří zakořeňovali jen s velkými obtížemi... O to víc mne nadchlo, když jsem už jako dospělá našla náboženskou společnost, kam jsem se konečně dokázala zařadit i povahou své víry. Navíc ta společnost měla (má) principy, které plně směřují člověka k tomu být aktivním občanem. Záhy jsem však pochopila, že moje představa naplňování výše zmiňované míry občanské dobrovolné práce na věcech veřejných je vyšší, než jakou dnešní české unitářství obecně má nebo je schopné mít. Nicméně nadějně vnímám dvě věci:

1. Současné unitářství jako takové tuto schopnost rozhodně neztratilo. Stačí se rozhlédnout po světě: po obcích v Transylvánii, projektech britských unitářů a o Americe nemluvě, všude je kde brát inspiraci (ale i know-how, pokud je zájem). A mohou to být i úplně malé skupinky: namátkou – v Polsku je jediná a velmi malá obec (malá i na naše poměry), ale aktivně se zapojuje například do protestů za porušování práv žen a lidí LGBTQ+ a podobně.
2. Druhá dobrá zpráva je, že i české unitářství to výborně a plošně umělo, a je to pouhých sedmdesát let zpátky; v podstatě dvě generace, což není žádné propadliště dějin, stále lze konkrétně navazovat.

Zároveň vidím i dost lidí, a to včetně nových členů, které to i nyní zajímá a kteří by podobně jako já měli rádi unitářství skutečně (nejen formálně) zakotvené v obou pro toto hnutí tradičních pilířích: svobodomyšlné spiritualitě vázané na společenství a v občanské angažovanosti.

To se však, právě vtipně v souladu s charakteristikou občanské společnosti, nedá zařadit shora,⁵ záleží to jen na tom, jak si

4 Jeden z návrhů poselství sněmu, Květinový sněm 2023, průvodce sněmem, s. 30.

5 Ale samozřejmě to lze shora podporovat, například vytvářením vhodných příležitostí na celounitářských akcích, grantových pobídek pro obce, otevíráním témat a otázek, jež se těchto témat týkají, zprostředkováváním metodiky, po které je poptávka, vzdělávacími akcemi a podobně.

Unitáři z Kološváru s duchovním Julií Jobbágy (první vpravo) společně s dalšími organizacemi pravidelně připravují jídlo pro potřebné – v tomto případě téměř 200 porcí plněného zelí.

(Foto 2021, Facebook J. Jobbágy.)

to v jednotlivých obcích nebo akčních či programových skupinách jednotlivých obcí vezmeme za své.

Myslím, že pokud unitářství chce zůstat věrné své pověsti jako náboženského směru, v němž má své důležité místo vývoj a opouštění věcí, které jsou překonané, a reagování na aktuální bolestivá místa lidské společnosti i konkrétní stav vědění, pak je nejvyšší čas začít i u nás, ve střední Evropě, reagovat na to, na co reagovalo třeba americké unitářství už před zhruba deseti lety. Totiž že pokud jsme před jedním či více stoletími byli mezi těmi, kteří bojovali za práva a svobodu každého konkrétního jedince, protože ta byla u mnohých sociálně slabších či kvůli pohlaví upozadovaných bytostí přehlížena, nebo i potlačována, tak dnes bychom se měli věnovat přístupu v podstatě opačnému, nicméně ze stejných důvodů: V dnešním světě, kdy nás přílišný individualismus, blahobyt (v porovnání se světovým průměrem) a prosazování svých osobních nároků na úkor udržitelnosti

celku zcela jednoznačně žene do záhuby, bychom podle mého názoru měli ze všech sil napomáhat ožívání funkčních společenství, která jsou pozorná vůči momentálně slabším, mladším i starším, a vnímají jejich cenu pro celek. Zároveň dokáží znevýhodněným a ohroženým vytvářet možnost být užiteční a plnit smysluplné role, chránit jejich místo na světě, učit se vnímat jejich význam v ekologickém i sociálním systému. Pro úplnost podotýkám, že nyní uvažuji v širších kategoriích než lidských, byť lidé se to samozřejmě týká velmi.

Nezištná práce pro společenství (nezřídká přesahující hranice mé unitářské obce), prospěšná práce nad rámec povinností.⁶ Zdá se to jednoduché,

⁶ Slovo prospěšná jsem si neodpustila, protože jsem bohužel v Unitarii zažila i ne jeden případ, kdy jedinec chtěl nad rámec povinností dělat to, co ho bavilo, a zcela ignoroval fakt, že tím společenství neprospěje, anebo se na to ani neptal. To je naopak zase příklad sebestřednosti, kdy daný člověk odmítá či nedokáže upozadit sebe, a tím pádem je zcela „hluchý a slepý“ k tomu, co je potřeba dělat ve smyslu celku.

ale ani náhodou to jednoduché není. Současné školství většinou děti k týmové práci nevede; i když víme, že to není dobrá cesta, stále ze setrvačnosti (či proč) vychováváme jedince připravované na konkurenční boj. V práci to zpravidla bývá podobné, „normální“ je, že se prosazuje/ocetňuje jedinec, nikoli tým.⁷ Pokud se to někdo snaží měnit, jde proti hlavnímu proudu. Máme dost odvahy, sil, a hlavně vlastního pevného přesvědčení, že to tak je správné, jít v tomto případě proti proudu? Nebo se prozatím spokojíme s tím, že tyto věci říkají naše principy jaksi „za nás“, a to vlastně stačí?

Když jsem přemýšlela o tom, co je klíčem v člověku, který mu přirozeně otevírá vstup do prostoru zvaného občanská společnost nebo občanské zapojení – a nedá mu jinak než vejít, aniž by to bylo z povinnosti nebo jen formálně, naoko –, dospěla jsem (i díky zrovna v pravý čas vyslechnuté promluvě našeho duchovního) k názoru, že tím klíčem je soucit.

Zdánlivě podružná schopnost empatie, která ale neznamená lítost (v ni se empatie, tudíž ani akceschopnost neprojeví), nýbrž schopnost opravdového soucítění, vcítění se do situace někoho, kdo je na tom v nějakém ohledu hůře než já. Soucit je první krok spoluúčasti: „Tvé trápení a tvá bolest je i mou, protože svět nás vzájemně propojuje neviditelnou sítí vztahů.“ Bez ohledu, jestli ty jsi ukrajinský uprchlík, vážený předseda nějaké správní rady s platem násobně vyšším než můj nebo pouhý hmyzí tvoreček, jehož vzhled a způsob života vyvolává ve většině lidí nezáměr, nebo dokonce pocit odporu.

Kdybych měla blíže ke křesťanství než k jiným pojetím světa, nabízel by se samozřejmě uvést příklad Ježíše. Ale protože je mi bližší unitářský přístup, nechci používat schéma biblického vzoru, když všude kolem nás je tolik vzorů současných a ryze lidských (jen ne tak slavných a také našťěstí ne tak stereotypních).

V našich českých obcích je tohle téma většinou spíš upozaděné nebo skryté v jiných námětech. Málokde se otevřeně mluví o soucitu, pomoci druhým, světu, a o občanském zapojení se (což jsou jen různé variace na totéž téma) v rámci hlavního motivu shromáždění nebo jiného programu. V zahraničních unitářských obcích je to poněkud jiné, téma soucit bývá velmi časté, otevřeně diskutované, řešené jako téma měsíce, veřejně jako téma sněmu a podobně. Vzato z té lepší stránky: je kde čerpat, pokud se rozhodneme své společenství v tomto zkoušet posunout. Jako povzbuzení dělat další kroky na cestě v rámci občanského sektoru jsem pro následující stránku vybrala několik formou i obsahem rozmanitých textů z prostředí amerického, britského a irského unitářství, které tohle téma různými způsoby odrážejí.

Jsem si jistá, že naše obce mohou být velmi efektivním prostředím k formování občanských dovedností a kompetencí. Musí být ale dostatečně atraktivní pro lidi, kteří jsou potenciálními aktivními a akceschopnými členy, dárci a dobrovolníky. Je na každém z nás toto atraktivní prostředí vytvářet!

⁷ Jeden příklad za všechny: když tým vědkyň z Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK nedávno získal pro svůj výzkumný projekt prestižní grant Horizon Europe a představil ho veřejnosti společně, začali lidé na sociálních sítích okamžitě dehonestovat jednotlivé členky týmu. Troufám si předjímat, že kdyby šlo o jedince, nikoli o tým (navíc tým pouze ženský), takovou vlnu iracionální nenávisti by to nevyvolalo.

Unitáři a soucit

„Soucit znamená otevřít se a splynout s tekoucí vodou života. Soucit znamená родit se znovu a znovu, nejen jako ten, kým jsi byl, ale jako to, čím můžeš být.“

(Rev. Richard F. Boeke)

„Křesťanský příběh o milosrdném Samaritánovi má několik silných momentů, které k nám promlouvají o soucitu.“ (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

PŘÍBĚHY SOUCITU

Rev. Elizabeth

Když slyším pláč dítěte, upoutá to moji pozornost. Vyvolá ve mně vnitřní pocit, který říká „ale ne!“ a mám nutkání s tím něco udělat: začít je kolébat v náručí, najít jeho rodiče, udělat něco, abych je utěšila. S tímto pocitem souvisí soucit. Má co do činění s pocitem empatie, emocemi, které jsou téměř tělesné, a souvisí s onou touhou něco udělat.

Křesťanský příběh o milosrdném Samaritánovi má několik silných momentů, které k nám promlouvají o soucitu. Víím, že jde o často vyprávěný příběh, ale je v něm více, než jste se možná učili v některé koncer-

vativní nedělní škole. Jedná se o alegorii a události, o kterých Ježíš vyprávěl v rámci většího biblického „příběhu“ zvaného Lukášovo evangelium. Je dobré přistoupit k němu tak, jako bychom přistupovali k jinému literárnímu textu, a posvítit si na jeho specifika: položit si přítom otázku, proč byl vyprávěn právě tímto způsobem.

V textu Ježíš líčí příběh vysvětlující, co vlastně znamená „milovat svého bližního jako sebe samého“, což je základem judaismu. Namísto přímé odpovědi na otázku „kdo je můj bližní“ vypráví Ježíš příběh muže přepadeného na ulici, jemuž nepomáhají lidé, které by jeho posluchači považovali za dobré, ale

pomůže mu člověk z nepřátelské náboženské skupiny: Samaritán.

V textu se praví, že „jeden Samařan na své cestě přišel k tomu místu a uviděl ho, byl pohnut soucitem“ (Lk 10:33). Slovo „soucit“ je také překládáno jako „spolucítění“. Mnoho a mnoho učenců upozornilo, že v biblické řečtině jde o výraz (*splanchnizomai*) velmi živelný, až tělesný. Pochází přímo ze slov znamenajících „střeva“ nebo „vnitřnosti“. Citovanou větu byste tak mohli vyjádřit slovy: „Když uviděl zraněného muže, cítil, jako by ho bolelo vlastní nitro.“ Odkazuje na ten pocit, kdy vidíte utrpení někoho jiného a cítíte, jak vás zabolelo srdce, jak se vám kroutí žaludek. „Trpíte s druhým.“

Po soucitu bezprostředně následuje čin: Samaritán hned jde k onomu muži, aby mu obvázal rány. Slovo „soucit“ je v textu Lukášova evangelia použito hned třikrát a ve všech třech případech je pocit soucitu okamžitě následován činem: léčením, péčí a smířením. Pěstovat soucit znamená pěstovat empatii a touhu pomáhat: být bližním.

Pěstovat soucit vyžaduje více než jen vzdělání a rozum. Karen Armstrongová nám připomíná, že lidské podněty vyvolávající sobectví a násilí pocházejí z velké hloubky naší mysli, z takzvaného „ještěřího mozku“. Protože lidské sobectví je v mozku zakotvené tak hluboko, je ke změnám těchto impulsů zapotřebí práce na neracionální úrovni. Znamená to také pracovat na úrovni mýtů, symbolů a duchovní praxe.

Potřebujeme příběhy.

Jedna věc je vědět to, že vás vaše náboženství učí: „Budeš milovat Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem a celou svou duší a celou svou silou“ (Dt 6:5) a „budeš milovat svého bližního jako sebe samého“ (Lv 19:18).¹ Ale vědět, jak to vypadá v praxi, to už je něco jiného. Proto v Lukášově evangeliu Ježíš odpovídá náboženskému odborníkovi (zákoníkovi) příběhem. Proto jsem vám ten příběh vyprávěla znovu. Náš svět potřebuje příběhy, které nás učí, jak vypadá soucit

1 Pro čtenáře, které zajímá kritické čtení posvátných textů: zkuste se podívat na kontext obou výroků. [Pozn překl.]

v praxi. Příběhy, které tahají za nitky našeho srdce i naší kuráže.²

Příběhy, které nám ukazují dobrotu a soucit využitím jinověrce – obvykle záporné postavy, Samaritána. Takovéto příběhy křičí a vyzývají nás k návratu ke společné lidskosti, k potvrzení lidského života a rozkvětu lidství.

A které příběhy oslovily vás?

(Převzato z: <https://chaliceucongregation.org/2016/11/15/stories-of-compassion/>)

O KVĚTINĚ V POLI

Joshua Searle-White

Bylo nebylo, byla jedna louka. Byla na ní suchá půda, ostružiny a bodláčí, kopce a dolíky, a kolem potůčku, který jí protékal, byly kamínky. A kolem dokola, po celém tom poli rostly květiny. Pryskeřníky i tulipány, třapatky a vlčí boby, prostě všechny možné zářivé a krásné květiny, které rostou tam, kde je suchá půda.

Můžete se ptát, jak mohly tyto květiny růst, když byla louka tak suchá? Inu, vedle každé květiny byla v zemi nora. A v každé noře žilo nějaké zvíře, které mělo za úkol se o tu květinu starat.

Většinou to byli králíci, ale byli tam i ježci a polní myši, a dokonce i několik medvědů.³ Ráno vřdycky každé zvíře vylezlo z nory a už si to skákalo nebo běželo k potoku. Tam nabralo trochu vody do listu jako do misky a pak se s listem vrátilo a květinu zalilo.

V malé rokli, vedle vysoké slunečnice, žil králík. Každý den sešel dolů k potoku a přinesl slunečnici trochu vody. Měl tu květinu moc rád. Byla vysoká a krásná, silná a zdravá a on se o ni pěkně staral.

Jednou odpoledne se králík rozhodl vyběhnout nahoru, na vrchol kopečku poblíž rokly. Když se dostal nahoru, uviděl něco, co ještě nikdy nespatriil. Opodál spatřil květinu.

2 Až při překládání tohoto textu jsem si uvědomila, že angličtina má stejné slovo pro „vnitřnosti“ či „střeva“ a pro „odvahu“ či „kuráž“. – Netřeba dodávat, že čeština spojuje zas odvahu se srdcem, když ji nazývá „srdnatost“; a že se střevy pojí naopak nedostatek této ctnosti, nevybíravou metaforou pro její ztrátu. [Pozn překl.]

3 Pro lidi, kteří trochu vědí něco o přírodě: v pohádce je možné cokoli, i ježci bydlící v norách. [Pozn překl.]

Mohla to být sedmikráska, ale těžko říct. Jenže vypadala povadle.

Jak to, že tu květinu ještě nikdy neviděl? Není to žádná záhada. Jednoduše proto, že ještě nikdy nevylezl na tenhle kopeček a nepodíval se tím směrem, kde rostla. Samozřejmě věděl, že louka je plná květin. Možná že i slyšel o tom, že se některé nemají tak dobře jako jeho slunečnice. Ale nikdy neviděl květinu, která by vypadala tak zanedbaně jako tahle.

Seběhl z kopce, aby se na ni podíval zblízka, a pak mu to došlo: květinu potřebovala vodu. Měla zvadlé stonky. Okvětní lístky jí v horku usychaly. Zem kolem ní byla suchá a vyprahlá. Králíkovi bylo líto, že je květinu tak zanedbaná. Ale... nic neudělal.

I když květinu vypadala hrozně, byla to jen jedna květinu na louce, na které bylo dost jiných květin, které se měly dobře. Králík měl už tak dost práce se zaléváním svojí květiny. A tak se vrátil domů a hleděl si svého. Každé ráno vždycky vstal, došel k potoku, zalil svoji slunečnici a pak si celé odpoledne jen tak hopkal.

Ale ta druhá květinu tam byla dál. A králík musel každý den aspoň jednou vyběhnout na kopec a kouknout na ni. A květinu každý den vypadala o něco hůř.

Králík na ni nemohl zapomenout. Myslel na ni v noci, když se snažil usnout. Myslel na ni ráno, když běžel k potoku pro vodu. Nemohl se ani tolik radovat ze svojí květiny, když věděl, že ta druhá každým dnem uvadá.

Možná si říkáte: Proč ten králík k té květině prostě nedošel a nezalil ji? Vždyť to nebylo daleko, rostla hned na druhé straně kopce. Potok měl vody dost. A králík měl dost času.

To je dobrá otázka. Králík na to musel pořad myslet. Uvažoval o tom, že se vydá k potoku ještě jednou, aby květině přinesl vodu. Ale pak si řekl: „No ale přece nevlezu jen tak do něčí zahrádky a nezačnu zalévat květinu bez toho, abych se zeptal, no ne? Co když ta květinu patří někomu jinému? Mohl by na mě začít zakřičet nebo tak něco.“ A taky ho napadlo: „Co když je ta květinu ráda, že je tak oschlá a zvadlá? I to je přece možné, ne?“ A ještě si pomyslel: „Vždyť jsou taková

zvířata, která chodí po louce a pomáhají květinám, které nemají svá zvířata. Měl bych to nechat na nich. No ne?“

A s těmito myšlenkami se králík zase věnoval svým věcem, každý den se staral o svoji slunečnici a snažil se na tu druhou květinu nemyslet. Ale nepřestávalo ho to trápit, hlavně v noci. Už ho to opravdu otravovalo. Někdy si přál, aby ta květinu byla zase krásná, sama od sebe, nebo aby umřela. Ale vždycky, když se na ni potají podíval, tak tam pořád byla, jenom byla ještě oschlejší, zvadlejší a skleslejší.

Nakonec to králík nevydržel. Jednou ráno, když hopkal od potoka s listem plným vody pro svoji slunečnici, si najednou pomyslel: „Takhle to přece být nemá. Květiny by neměly takhle uvadat. Květiny by měly být zdravé, barevné, zářivé a krásné.“ A jak si to říkal, hopkal s listem plným vody přes kopec k té druhé květině.

Na vrcholu kopce se králík trochu lekl. Zavěštil a čumáček se mu zachvěl. Mohlo to tam být nebezpečné. Neměl by zalévat květiny jiných zvířat. Ale pak si řekl: „Takhle to prostě být nemá.“ A pokračoval dál, na druhou stranu kopce.

Králík přihopkal k oschlé květině, blíž než kdy předtím. Najednou se z díry v zemi vynořil ježek a křikl na něj: „Hej! Co to děláš?“

„Jdu zalít tuhle květinu,“ řekl králík. „Je úplně suchá, a když ji nezaliju, tak umře.“

A ježek na to: „Co je ti po tom, jestli umře? Je to moje kytku. Budu se o ni starat, jak chci. Jdi domů a starej se o svou kytku!“

Ale králík odpověděl: „Promiň, ale to už jsem zkoušel. Kytky by měly být zářivé a krásné, ne takhle povadle a skleslé. Takže tu kytku zaliju.“ A zalil tu suchou, uvadající sedmikrásku ježkovi rovnou před čumákem, i když se vztekal, mumlal a koukal naštvaně. Pak se otočil a odhopkal přes kopec zpátky.

Druhý den zas přišel s listem plným vody a zalil ji znovu. A příští den zas.

A pak i další den, a i ten další a další... Ježek dál protestoval, mumlal a koukal na králíka zle. Ale květinu začala vypadat lépe. Nejdřív pozvedla okvětní lístky. Pak se jí trochu napřímily stonky, listům se začala vracet barva

Kytky by měly být zářivé a krásné! (Foto © pixabay.com.)

a začaly se zvětšovat. Květina dokonce trochu poporostla.

Zvláštní je, že čím víc rostla tahle květina, čím byla zdravější, větší a krásnější, tím víc rostla i králíkova slunečnice. A stejně tak i všechny ostatní květiny, všechny květiny na louce, dokonce i ty, které nezaléval a kterých si nikdy nevšiml. Celá louka jako by rozkvetla, barvy každé květiny se projasnily a květiny se pozvedly k nebi. Skoro jako by všude bylo víc vody.

Ale jak je to možné? Že by i ostatní králíci, ježci, polní myši, a dokonce i medvědi tajně chodili kolem a zalévali květiny jiných zvířat? Nebo je to tím, že když někdo zalije uvadající květinu, rozjasní tím i všechny květiny okolo? Kdo ví? Když to zkusíme, tak to možná zjistíme.

(Převzato z: Joshua Searle-White, *Magic Wanda's Travel Emporium: Tales of Love, Hate and Things in Between*, Boston: Skinner House 2007.)

KDY KONČÍ NOC

Jednou časně ráno rabín shromáždil své žáky před východem slunce. „Jak poznáte, že skončila noc a začal den?“ zeptal se jich.

Jeden žák odpověděl: „Když na zvířeti v dálce poznáme, jestli je to ovce nebo koza.“

„To není správná odpověď,“ řekl rabín.

„Když poznáme, jestli je vzdálený strom fík nebo jabloň,“ řekl další.

„Ne,“ odvětil rabín. „I to je špatně.“

Zkusilo to ještě několik dalších žáků, ale rabín pokaždé zavrtěl hlavou. „Tak nám to tedy povězte,“ řekl jeden ze žáků, „kdy víme, že skončila noc a nastal den?“

„Když se podíváte na obličej kteréhokoli muže nebo ženy a uvidíte v nich svého bratra nebo sestru. Když ne, tak je pořád noc, bez ohledu na denní dobu,“ řekl rabín.

(Převzato z: Bill Darlison, *Concentration and Compassion*, Dublin: Dublin Unitarian Church 2011.)

RESPONZIVNÍ ČTENÍ

Soucit je jádrem všech náboženských, etických a duchovních tradic.

Vyzývá nás, abychom se k druhým chovali tak, jak bychom si přáli, aby se oni chovali k nám

Soucit nás nutí neúnavně pracovat na zmírnění utrpení ostatních tvorů – našich bližních.

Nestavět se do středu světa.

Nezpůsobovat bolest, ve veřejném životě ani v soukromí.

Násilné jednání a řeč, i podněcování k nenávisti je popřením naší základní lidskosti.

Nedařilo se nám žít soucitně.

Někteří dokonce zvětšují míru lidského utrpení ve jménu náboženství.

Vyzýváme všechny muže a ženy, aby středobodem morálky a náboženství opět učinili soucit.

Abychom se navraceli k dávnému principu, že jakýkoli výklad posvátných spisů, který šíří násilí, nenávist nebo opovržení, je chybný.

Abychom podporovali pozitivní vnímání kulturní a náboženské rozmanitosti.

Abychom pěstovali vědomý soucit s utrpením všech lidských bytostí – i těch, které jsou považovány za nepřátele.

Abychom v polarizovaném světě učinili soucit jasnou, zářivou a dynamickou silou.

Soucit dokáže překonávat hranice.

Soucit se rodí z hlubin naší vzájemné závislosti. Je nezbytný, aby lidská bytost mohla dojít naplnění.

Soucit je cesta k osvětlení, k vytvoření spravedlivé ekonomiky a k tomu, aby globální společenství mohlo žít v míru.

(Převzato z: www.unitarian.org.uk, A Worship Resource Pack prepared by The Worship Panel, General Assembly 2011.)

Texty shromáždila KLK.

Přeložila Ruth Jochanan Weiniger.

Vztah amerických unitářů k občanské společnosti

Petr Samojský

Tématem tohoto textu je vztah amerických unitářů k občanské společnosti. (Foto © pixabay.com.)

Pro unitáře napříč světem jsou charakteristické určité postoje. Zabrousíme-li například do nějaké sbírky náboženských vtípů, postřehneme záhy věci, kterými se unitáři liší od jiných duchovních směrů. Ve vtipech jsou stereotypy přehnané do karikatury, ale výstižné to v základu je. Pravda je však i to, že se liší unitáři napříč kulturami, v nichž jejich tradice vznikly – pokud jste poznali v praxi běžného života například transylvánské unitářství, je zřejmé, jak se odlišuje od britského anebo českého.

Tématem tohoto textu je konkrétně vztah amerických unitářů k občanské společnosti. Proč zrovna tohle téma? No právě proto, že velmi specifickým vztahem k občanské společnosti jsou američtí unitáři charakterističtí! A proč nás to zajímá? Možná že ve srovnání s nimi porozumíme více i sami sobě. Když jsem uvažoval, jak to nejlépe vystihnout, napadlo mne vyjít z vlastní zkušenosti.

Bylo to krátce po revoluci, když jsem jako laický duchovní začínal vést plzeňskou Unitarii. Byli jsme tenkrát rádi za každý impulz a podnět k hledání nových cest, proto nás potěšilo, když jsme dostali nabídku přivítat mezi sebou Rev. Chucka Gainse, duchovního UUA. Moje angličtina byla tehdy chatrná, a tak když

se mne zeptal, jak se jako plzeňští unitáři stavíme k otázce podpory homosexuálních osob, napřed jsem se musel několikrát ujistit, že mu dobře rozumím; pak jsem se snažil informaci vstřebat a během toho jsem koprněl. Veškerá moje zkušenost s homosexuální otázkou v té době byla taková, že v průběhu dětství jsem byl jednou sexuálně obtěžován v autobuse MHD, třikrát jsem byl obtěžován v rychlíku, několikrát na ulici a opakovaně na veřejných WC – ale slovo homosexuál jsem měl jako synonymum k slovu „pervert“. Když pak Chuck toto téma skutečně v debatě v Unitarii otevřel, viděl jsem koprnění a červenání i u dalších; nikdo nechápal, proč zrovna tohle ho zajímá; není on snad taky...?

Martin Luther King stál v šedesátých letech 20. století v čele hnutí za zrušení segregace.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

O pár let později, to už jsem byl studentem na unitářském semináři v Chicagu, jsem vyjádřil pochybnost o právu homosexuálů na manželství, o čemž jsem vedl ohnivou debatu s dívkou, se kterou jsem chodil. Na námitku, že stejně tak bych nepodpořil svatbu člověka s koštětem, mi odvětila, že tam je podstatný rozdíl, že koště není člověk a my se bavíme o lidských právech. Ne že bych snad byl tak hloupý, ale vyrostl jsem prostě v jiné kultuře a musel jsem se prodírat houštím předsudků. O nějaký čas později mne jedna kolegyně pozvala na návštěvu; doma mi představila svou partnerku a dvě děti, které společně vychovávají. Musel jsem si to v hlavě pracně srovnat: dvě ženy, dvě dospívající děti, a je to úplně normálně fungující rodina, která takhle otevřeně a veřejně funguje přes dvacet let. Víím, že to působí triviálně, ale já do té doby prostě nic takového neviděl. Najednou jsem si s argumentem, že „normální“ rodina je muž a žena, připadal hloupý a věděl jsem v hloubi srdce, že už jej nikdy nepoužiji.

Jiná oblast, se kterou jsem se v USA potýkal, byl rasismus. Poprvé jsem to zažil, když jsme

při cyklopouti napříč Amerikou měli projet prý nebezpečnou čtvrtí; náš vedoucí nás varoval, prý musíme projet co nejrychleji a hlavně nezastavovat. Teď jsem byl na koni: to já rasista nejsem a jsem imunní vůči předsudkům, vždyť mám zkušenosti s akceptací menšin, když jsem rok chodil s cikánkou. No, při průjezdu jsme byli jako kuželky – vrhla se na nás parta černochoů a strhávali nás z kol. Jednoho skutečně dostali na zem, vrhli se na něj, ale podařilo se mu utéct. Když jsme se pak o tom bavili, překvapilo mne, jak o té situaci všichni hovoří s pochopením – ti lidé tam jsou chudí, deprivovaní, byla naše chyba, že jsme tam jeli. Aha.

A ještě z úplně jiného soudku: když jsem přijel do unitářské obce v Greeley, kde jsem měl následující rok a půl pracovat jako duchovní (abych si vydělal na zaplacení doktorandského studia), členové mne čekali s prostřeným stolem. „Hostíme, koho jen můžeme,“ smála se jedna členka. A popsali mi svůj hostitelský přístup – když je někdo nemocný nebo má trable, nahlásí se a dobrovolníci z obce mu vozí snídani, oběd a večeři. Kde se bere schopnost

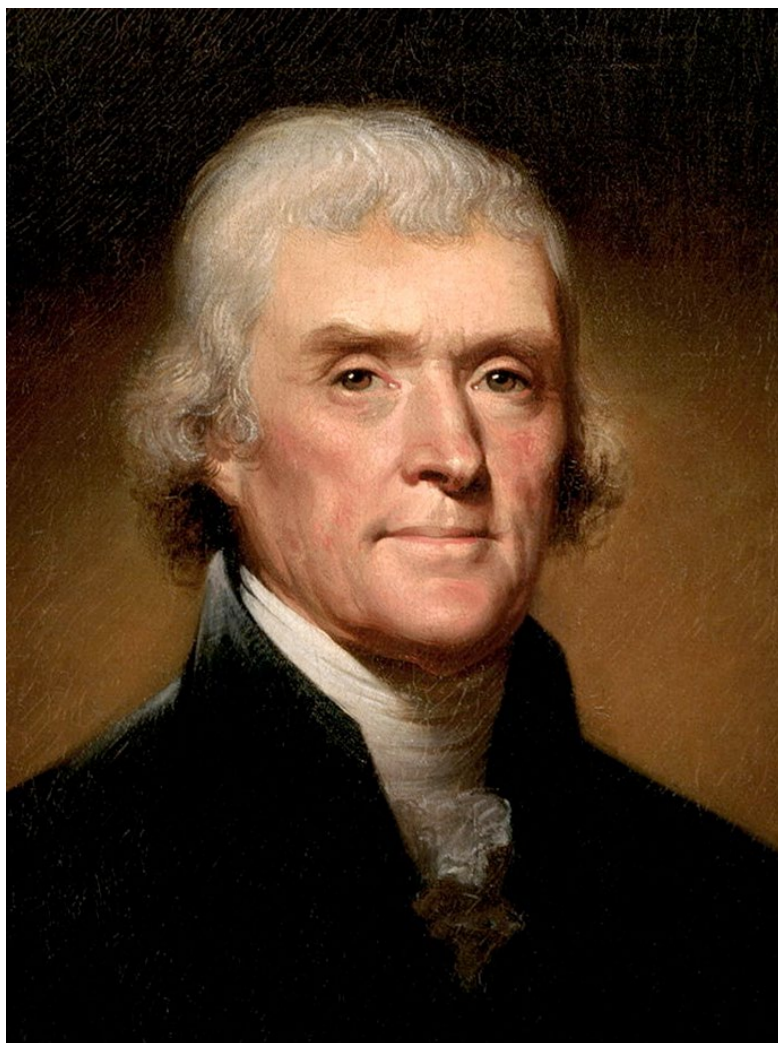
„Když dnes slyšíme o událostech v USA, jako například o hnutí Black Lives Matter, je pro nás těžké porozumět.“

(Foto © pixabay.com.)

obětavě, nezištně pomáhat, ale i schopnost zranitelnosti si o pomoc říct? Tenkrát bych si býval nemohl představit, že by to mohlo fungovat i u nás v Česku.

Mohl bych pokračovat v líčení dalších příběhů, jež jsem zažil, které se týkaly oblasti lidských práv, mezilidské vzájemnosti, problematiky soužití a tak podobně, ale chtěl jsem jen vystihnout určité kontrasty, které nám, Středoevropanům s naší vlastní, osobitou historickou zkušeností nemusí být srozumitelné.

Zajímavou perličkou může kupříkladu být, že USA se definitivně vypořádaly s otroctvím až v roce 2013; teprve tehdy poslední stát, Mississippi, dokončil ratifikaci třináctého dodatku ústavy. Zatímco Martin Luther King stál v šedesátých letech 20. století v čele hnutí za zrušení segregace, v naší zemi by nám i při našich vlastních předsudcích vůči národnostním menšinám připadalo absurdní, aby v autobusech byla vyhrazená místa pro cikány, Kubánce nebo Vietnamce, ti mohli chodit pouze do zvláštních obchodů a podobně.

Unitářský duchovní Thomas Jefferson, americký prezident a odpůrce otroctví, sám vlastnil mnoho set otroků.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Když dnes slyšíme o událostech v USA, jako například o hnutí Black Lives Matter, je pro nás těžké porozumět. Tamní kultura má řečeno metaforou jinou DNA a imunitní systém. Ono to dává smysl, a co znám unitáře v USA, ať už kolegy duchovní nebo běžné členy, je naprosto přirozené, že se jednoznačně staví na podporu tohoto hnutí. Stejně tak určitá spontánní otevřenost a zájem o pomoc druhým, pozitivní naladění a zájem řešit problémy, stát na straně lidských práv – to se obvykle začne rýsovat už při prvním kontaktu s nimi; my pak můžeme tím víc vnímat svůj skepticismus, snahu věci ironizovat, pochybovat o každém a o všem. Ano, teď hodně generalizuji a vycházím stále

hlavně ze svých zkušeností. Jenže tak to opravdu vidím – například když dělám dvojjazyčně svatební obřad pro národnostně smíšené svatebčany, vždycky žasnu, jak na tutéž vtipnou myšlenku řečenou anglicky cizinci reagují živým smíchem, zatímco česky mluvící lidé si trpělivě udržují svůj kožený výraz.

Americká kultura je svérázná (ostatně v pohledu zblízka je svérázná stejně tak i každá kultura jiná). Jak se žije lidem v zemi, jejíž nejctěnější osoby, stojící v pozadí státnosti a demokracie, hodnot svobody člověka a práva na sebeurčení, se vlastně chovaly tak, že dnešní perspektivou popíraly sebe sama? Tak jako když významný unitářský duchovní Tho-

mas Jefferson, americký prezident a odpůrce otroctví, sám vlastnil mnoho set otroků? Porozumět vlastní historii se všemi absurditami a paradoxy není snadné, a proto my někdy nechápavě pozorujeme, jak v USA strhávají sochy skutečně hodnotných historických osobností, které jsou však z perspektivy dneška kompromitovány.

Kontrasty prostě nelze nevidět. Pro nás dnes může být lecjaký „kulturní import“ v podobě informací a změn v široké oblasti lidských práv a podpory občanské společnosti divný až násilný; naproti tomu – uvědomme si jen vývoj, kterým prošla naše česká společnost za posledních třicet let právě v těchto tématech!

Žijeme v postmoderní době, kdy informace a podněty zkrátka volně a okamžitě putují, jsme konfrontováni jak s negativním, tak s pozitivním, a tím je přirozený vývoj společnosti rychlejší. Ostatně o našich vlastních rozporech a obtížích při vyrovnání se s vlastní historií se jistě není třeba podrobně zmiňovat – a tady nutno podotknout, že i my se jiným náro-

dům jevíme rozporuplně. Jaká je z pohledu druhých naše společnost, která mimo jiné nemůže nebýt poznamenána zradou druhých národů i několika desítkami let, kdy se všichni pod nátlakem museli oslovovat „soudruhu“?

Tím, že průběžně s americkými unitáři udržuji kontakt a často tam i jezdím, jsem si kontrastů více vědom. Obecně řečeno, jako členové bychom se od našich bratrů a sester měli co učit, co se týče vztahu ke svým obcím. Stačí si jen zalistovat jejich časopisem *UU World* anebo náhodně navštívit webové stránky některých obcí, abychom viděli, jak angažovaní tam lidé jsou, kolik akcí nezištně a nadšeně dělají v rámci svých obcí i pro svá města. V tomto rozměru vztahu k občanské společnosti, jak ji aktivně budují, nám zcela jistě mohou být příkladem.

Když budeme mít pochybnosti anebo se nám něco bude zdát podivné, zkusme si nejdřív o důvodech a kořenech toho zjistit podrobnosti. Třeba nás to pak obohatí a inspiruje!

Občanská společnost – klíč k novému přístupu

Milan Klapetek

JAK MŮŽE BÝT POJEM SMĚROVKOU K ŘEŠENÍ

Je zajímavou skutečností, že člověk dokáže vidět pouze to, co dokáže pojmenovat. Tato okolnost se může projevovat různě, já jsem se s ní setkal asi v této podobě: na jedné straně křesťan tuší, že by se měl jako křesťan ve společnosti tzv. „angažovat“ a něco jí jako křesťan dávat. Nezná-li však slovo a pojem „občanská společnost“, vidí skoro jediné řešení v politice, což je však pro mnohé a z mnoha ohledů právě pro křesťanovu aktivitu pole nevhodné, nepatřičné a skoro nevkusné. Co s tím? Prst, ukazující směr k řešení, je v pojmu „občanská společnost“, který jsme my ve škole neprobírali a přišel jsem na něj teprve díky výzvě *Tvůrčího života* k napsání článku. Ano, to je ono!

Občanská společnost je „to“ mezi rodinou a státem neboli politikou a byznysem! Tak jdeme na to!

NEJPRVE PŘEHLÉDNĚME CELOU KRAJINU NAŠEHO TÉMATU!

Ty největší záhady a nevyzpytatelnosti se nenacházejí ve světě atomů nebo v oběžích hvězd, nýbrž v samotné lidské mysli. Co se odehrává v mysli člověka, to je drama s nejvyšší mírou složitosti, kde nepatří žádná matematika či chemie, a dokonce ani logika vám zde příliš nepomůže. S tím bytostně souvisí častá otázka „správného“ uspořádání lidské společnosti, kterou lidstvo řeší od té chvíle, kdy opustilo přirozenou prvobytně pospolnou tlupu. Každý politik a propagandista by nám pochopitelně vysvětlil, že tato otázka je už dávno vyřešena

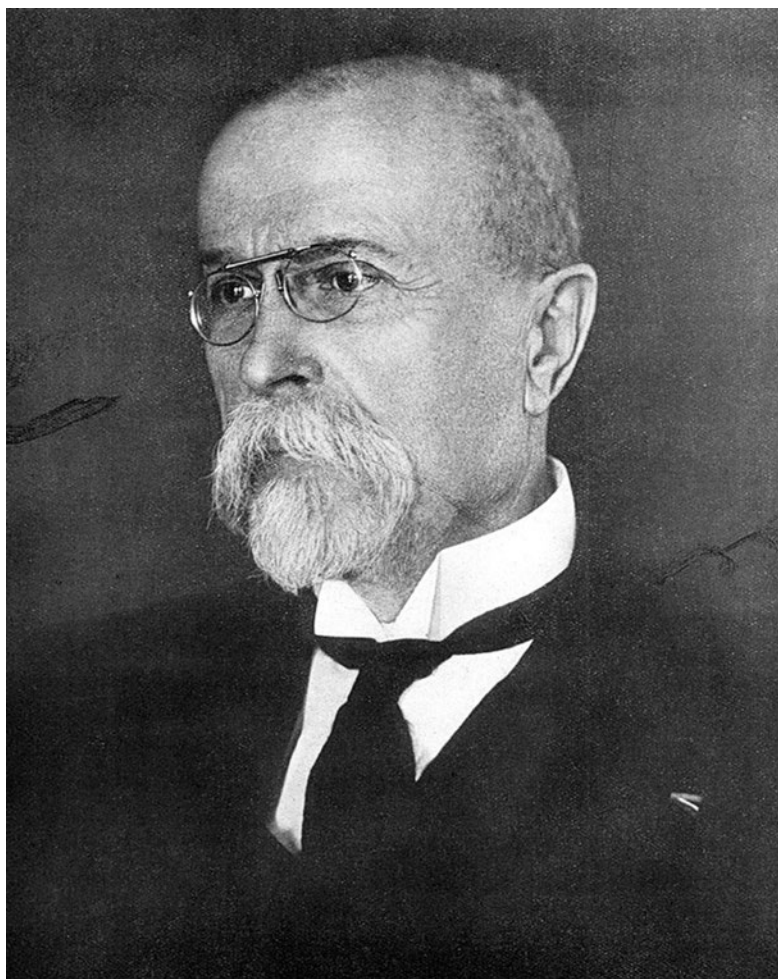

„Podařilo se mně v antikvariátech objevit a shromáždit učebnice občanské výchovy z dob všech panujících systémů od Rakousko-Uherska až po současnost.“ (Foto © pixabay.com.)

a tím řešením je to, co on nám vykládá nebo co dělá, ale tím se nenecháme zmást. Poučit nás v úvodu může tato anekdota: To se absolvent nějaké humanitní vysokoškolské výuky na stará kolena z nostalgie rozhodne navštívit svoji alma mater. S údivem zjistí, že tam právě probíhá test z politologie a že studenti mají před sebou přesně tytéž otázky, jaké měl on před padesáti léty! Svůj údiv sdělí přítomnému pedagogovi a ten mu to náležitě vysvětlí: „Ten test používáme už ne padesát, ale sto dvacet let, ale není vůbec pravda, že se nic nezměnilo. Právě používáme již šestou sadu správných vědeckých odpovědí!“ Podařilo se mně v antikvariátech objevit a shromáždit učebnice občanské výchovy z dob všech panujících systémů od Rakousko-Uherska až po současnost. Četba je to zároveň smutná i k popukání. Jak jsme na to právě my a právě teď vyzráli a jak jsme konečně vyhnali tu zločinnou tmou, která tu byla předtím! To je evropský, západní vztah k materii tohoto oboru, který ilustruje i jedna poznámka v *Dějinnách filosofie* Emanuela Rádla, kde se říká zhruba toto: Středověk nebyl v evropském novověku v dobrém překonán, nýbrž byl ubit, utlučen a zesměšněn. Trestem za takové „překonání“ toho předchozího je ovšem to, že to nové stihne stejný úděl, dodal bych já. Tak se to v Evropě děje všude a se vším, pro zajímavost si otevřeme od již jednou připomenutého Emanuela Rádla jeho knihu *Západ a Východ*, kde je možno si přečíst i toto pro nás naprosto nezvyklé pochopení politické změny! Sun Yat Sen (r. 1912) poděkuje těm „svrženým“! To je podobné, jako kdyby T. G. Masaryk po vyhlášení Československé republiky poděkoval v kapucínské hrobce Habsburkům či kdyby Klement Gottwald poděkoval T. G. Masarykovi a Václav Havel Klementu Gottwaldovi. To je v zásadě konfrontačním nastavení našeho politického (ale i jiného) myšlení zcela vyloučeno. Není to sice nijak příliš pravděpodobné, ale podotkl bych, že pokud se já někdy ocitnu jako prezident na Pražském hradě, poctivě je všechny už od těch Habsburků s poděkováním obejdu! Ono totiž, podle mého názoru, oněch prozatím šest sad vědeckého pochopení lidské společnosti je součástí lidské komedie, kterou nelze brát vážně. Způsobuje tragické

rozdělení nejen společnosti, ale nezřídka i ordin. Nelidskost některých režimů je patrně do značné míry i následkem toho, že jedni nešťastníci v „správně“ evropsky černobílém vidění chápou svůj systém, ve kterém právě vládnou, jako dokonalé vyvrcholení lidských dějin, zatímco druzí, v podstatě stejně postižení, vidí v daném systému naopak ztělesnění nenapravitelného zla. Všechny konflikty jsou pak zákonitě a fatální. Co by toto nešťastné chápání mohlo či mělo změnit?

Naším tématem je „občanská společnost“, což je pojem patřící jen zdánlivě do oblasti politiky, ale stejně tak i sociologie a psychologie. Vnímání lidského, politického prostředí, ve kterém člověk žije, je závislé na „nastavení“ mysli daného člověka, tedy, „jak to má v té své hlavě srovnáno“. Vidí-li člověk jako jediné jeviště svého života politiku, je jeho myšlení nutně, nezbytně a trvale konfrontačně naladěno a vidí svět kolem sebe jednoduchým prizmatem přítel-nepřítel. To vyplývá z nešťastné logiky politického myšlení a systémů, které jsou na něm postaveny, a to od feudální monarchie přes stavovský stát, socialismus až k liberalismu. S patřičným nadhledem viděno jsou to pouze v detailech se lišící variace a není žádný důvod klást je nesmiřitelně proti sobě a klást tak nepřátelsky proti sobě i lidi, kteří vystudovali nebo přijali odlišnou sadu „vědeckých odpovědí“. Evropské myšlení má existenci navzájem nesouladných paradigmat přímo v genech, protože je směsí přinejmenším čtyř velmi odlišných pojetí světa a jsoucna – hebrejského, které máme v bibli, řeckého, které máme hlavně ve filozofii a vědě, římského, které máme v právu, a posléze toho, co nám do společného kotle přidaly ostatní evropské národy. A to je ovšem především dravost, touha po dominanci a vítězství, objevitelská dynamika a jiné zvládnutelné i nezvládnutelné posvátné mety. Je to přibližně tak, že co považuje kterákoliv z těchto kultur za ctnost a ušlechtilost, v tom každá jiná vidí nesmysl a bláznovství nebo bezpráví. Odtud pocházejí nesouladné systémy, které poznamenávají drama Evropy a světa. Vezmete-li to, jak viděl svět Platon, a spojíte to s některými proudy Starého i Nového zákona, máte systém ozna-

To je podobné, jako kdyby T. G. Masaryk po vyhlášení Československé republiky poděkoval v kapucínské hrobce Habsburkům. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

čovaný hanlivě jako totalitně rovnostářský. Vezmete-li Aristotela, máte spíše onen systém šitý na reálného člověka, kterým by byl liberalismus. Vezmete-li za bernou minci starý Řím, vyjde vám možná tzv. stavovský stát. Jak se v tom vyznat? Je třeba možné vzít v úvahu, že Kristovi učedníci po jeho nanebevstoupení „byli pospolu a měli všechny věci společné“. Připomenul bych jednu myšlenku, kterou naleznete v malé knížce pocházející z pera JUDr. Karla Engliše, prvorepublikového ministra financí. Ten tam na straně 103 píše: „Člověk, který by žil podle křesťanské zásady lásky k bližnímu, by se cítil v komunismu stejně svobodný, jako egoista v individualismu.“ Oficiální křesťanstvo se ovšem k této myšlence postavilo nepřátelsky, a ovšemže ona

k němu rovněž. Deistická, s křesťanským étosem sotva slučitelná myšlenka vševládající neviditelné ruky trhu byla kupodivu shledána celkem neškodnou... Problém organizace lidské pospolitosti je totiž problém divergentní, což znamená, že na rozdíl od technických problémů, kde se názory na řešení postupně sbližují a znalci se posléze více či méně shodnou na jednom, zde, v lidské společnosti, je to přesně naopak. Mějme třeba dvě uznávané hodnoty – rovnost a spravedlnost –, a už máme problém. Tyto dvě hodnoty nejsou slučitelné bez nějakého vyššího horizontu, který však v politice nemá místa. Těch šest sad odpovědí... Která je ta správná? Taková otázka zní člověku přirozeně v uších. A to je čas otevřít bibli.

CO MŮŽEME ČÍST V BIBLI?

Tato kapitola by byla na několikadenní symposium, ale vezměme to zkrátka. Začít je možno Pavlovou epistolou Filemonovi. Ta nám pomůže si uvědomit „o co jde“. Pavel vrací uprchlého otroka Onezima jeho pánu a majiteli, což lze vyložit tak, že proti otrokářskému „politickému“ řádu jako takovému nic nemá! Dokonce poslouchá pohanské římské právo! Pouze Filemona nabádá, aby s otrokem Onezimem jednal jako s bratrem. Ale to je právě to, o co běží! Bez ohledu na politický systém mohu s lidmi zacházet jako s bratry a sestrami v Kristu, nebo jako s tažným dobytkem. A to i v jakémkoliv liberalismu. Prorok Jeremiáš o pár století dříve radí těm, kteří jsou odváděni do babylonského zajetí, aby „hledali pokoj toho města“, do kterého je Hospodin přemístil! Pokoj, ne revanš a nenávist či nesolidární disidentství! Jejich identita nemá být v nenávisti. A posléze ještě jednou Pavel a jeho známé „každá duše křesťanská vrchnosti poddána bud...“ z Epištoly k Římanům. Byla to vrchnost pohanská, jiná tehdy ani nebyla a být nemohla. Více sice sluší poslouchat Boha než člověka, stát není Bůh, ale Pavel tím upozorňuje na to,

že stát je užitečný nástroj, kladoucí na člověka legitimní nároky, které radostná křesťanská mysl nebude považovat za nesvobodu a nenáležitost, a to patrně proto, že nachází pole své realizace v jiné rovině. A nyní jsme, jak říkají lékaři, premedikováni k tomu, abychom podstoupili výklad na naše téma, které zní:

OBČANSKÁ SPOLEČNOST

Německý právní teoretik Ernst-Wolfgang Böckenförde vyslovil jeden zvláštní a závazný postřeh: „Liberální, sekularizovaný stát žije z předpokladů, které sám nemůže zajistit.“ Liberální stát, chlubicí se nejvyšší mírou poskytované svobody, je ve skutečnosti závislý na existenci určitých mravních standardů, které však nemůže ani učit nebo vnucovat, ani vyžadovat, neboť by to bylo v rozporu s jeho chloubou – svobodou, a tedy se zdrojem jeho sebevědomí! A tu jsme u toho! Ony mravní standardy má občanům vštěpovat právě to „něco“, co je mezi státem a rodinou, a to je právě ta oblast, která se nazývá občanská společnost. Jsou to dobrovolná formální i neformální sdružení občanů, všemožné přátelské zájmové spolky, organizace a instituce od myslivecké

„Něčemu takovému se blíží skandinávské země nebo Švýcarsko.“ (Foto © pixabay.com.)

Pavel vrací uprchlého otroka Onezima jeho pánu a majiteli... (Foto © pixabay.com.)

jednoty či fotbalového družstva až po vznešené církve. Taková společnost by byla složena z malých přátelských vzájemně se prostupujících kroužků či pyramidek, ve kterých jsou nakonec všichni se všemi doslova přátelsky propojeni. Důležitost takové skladby by nám vysvětlil německý sociolog Ferdinand Tönnies, který rozlišuje mezi tradiční pospolitostí (Gemeinschaft) a moderní městskou odcizenou společností (Gesellschaft). Zatímco pospolitost žije ve vzájemné solidaritě a je to spíš organismus, kde jeden úd cítí bolest druhého, „společnost“ je aglomerací individualizovaných jedinců, kteří si mohou být navzájem ukradeni, nanejvýše se snaží se navzájem využívat a zneužívat. A to, co má pospolitost proti chladné odcizené společnosti navíc, to je právě občanská společnost! V takto přátelsky a pospolitě utvářené občanské společnosti bude i taková politika a vláda něčím úplně jiným, než čím je u nás, ve „společnosti“ chladně zapouzdřených jedinců, kteří se nanejvýše dokážou „společně naštvat“. Něčemu takovému se blíží skandinávské země nebo Švýcarsko. Uspořádaná, fungující společnost potřebuje Řád, ale k tomu, aby onen řád nebyl vnímán jako odlidštěný moloch, je potřeba jakési lidské teplo a humor, který onen řád zlidštuje. Stát, to je onen Řád, občanská společnost, to je onen laskavý

a konstruktivní osvěžující humor, který ten stát a politiku v jistém smyslu relativizuje. A to je naše bolest – kde není onen laskavý humor, tam nebude ani onen fungující řád. Ten náš humor, a zejména politický, je zlý a jedovatý.

Občanská společnost je tedy to, co leží mezi státem, rodinou a případně ještě světem byznysu. Právě někde tam by měl být vychováván ten šťastný a radostný člověk, který chápe všechny bytostné problémy lidské pospolitosti hlouběji a kvalifikovaněji, než jak to vidí „selský rozum“, a také jinak, než jak věci podává státní politická propaganda či přímo nějaká stranická jednostrannost. Měl by to být člověk, který si bude vědom lidského údělu, jímž je částečnost našeho poznání, zranitelnost, smrtelnost a závislost na druhých lidech, se kterými žijeme. Náboženství nejsou na světě jen proto, aby člověk věřil v nějaké bohy, ale možná hlavně proto, aby se za boha nepovažoval sám. Kdyby u nás neměla navrch politika, mohl by v kostele vedle sebe sedět liberál a komunista. Takový moudrý a konstruktivně loajálně kritický „státní občan“, jakého formuje a vychovává bariéry překonávající občanská společnost, by v liberální společnosti měl mít kvalifikovanější vhled a porozumění pro problémy lidského bytí a lidské pospolitosti, což ovšem nemůže zajistit školní výchova, která je obvykle v rukou

Jedny ze základních kategorií lidského myšlení jsou Řád a Chaos. (Foto © pixabay.com.)

státu. Je to i proto, že mnohé by člověk ve školním věku ani nepochopil. Jde již o to uvědomit si, jaké nadějně či hrozivě předznamenání s sebou nese naše kultura, zvaná evropská, západní či euroamerická! To je totiž téma, které člověk pochopí až s jistou dávkou životních zkušeností, kdy je již obvykle ze všech škol „venku“. Třeba toto: jedny ze základních kategorií lidského myšlení jsou Řád a Chaos. Mně zcela zásadní poučení o této oblasti přinesla smaltovaná cedule, kterou jsem kdysi zahlédl na dveřích jednoho kabinetu Přírodovědecké fakulty Karlovy univerzity. Na té ceduli stálo: „Pokud by se vám zdálo, že v této místnosti vidíte nepořádek, nenechte se mýlit. Jedná se pouze o systém uložení věcí, který momentálně nechápete.“ Ano, různých politických Řádů může být bezpočet, a z hlediska každého z nich je jakýkoliv jiný řád chaos, nesmysl a Absurdistán. A naopak. Koho považujeme my za blbce, ten považuje za blbce nás. To je jedna z mála matematických jistot, které v této oblasti máme. Nové politické myšlení, které se může zrodit pouze na půdě občanské společnosti, by mohlo spočívat i v tom, že nalezneme v onom doposud zřeném chaosu a neladu řád, i když

odlišný od toho našeho. Na půdě občanské společnosti v nějakém vzdělávacím kroužku by se měl mít člověk možnost seznámit „sine ira et studio“ s podstatou alternativních způsobů organizace lidské společnosti, s jejich světlými i stinnými stránkami. Tím vším chci říci, že politické spory nejsou v podmínkách naší kultury produktem zlé vůle, nýbrž zcela přirozeným důsledkem názorové rozpolcenosti, kterou má naše kultura v genech a kterou nedovede řešit kulturně, kultivovaně a pokojně.

Občanská společnost, to je výzva pro křesťany, to je ono pole, kde je možno uplatňovat bez ohledu na panující režim zásadu agapé, přejné sounáležitosti a lásky, kde je možno ukazovat, že vlastní zájem nemusí být prvním i posledním a že pravá svoboda pochází od Boha, a ne od lidí. Naše současná společnost bývá charakterizována jako konfliktní, „vyhořelá“, riziková. Když se budeme ptát, kdo za to může, pak možná i ti, kteří by měli být solí a světlem světa, a tedy i občanské společnosti... Jenže kampak se nám asi podělí? Nevíte o nich někdo? Třeba se jednou ozvou a začnou i u nás budovat občanskou společnost! Bylo by na čase.

Duchovní cesta, politika a světský zákon

Petr Samojský

„Tvoje promluva byla dobrá, ale neměls tam zmiňovat Ukrajinu,“ slyšel jsem nedávno v reakci po shromáždění. „Proč?“ „Protože tady se scházíme kvůli duchovním otázkám, politika sem nepatří.“ Přemýšlel jsem o tom v souvislosti s bezpočtem různých podobných rozhovorů, které jsem v Unitarii během let slyšel.

Jak to je, a jak by to mělo být správně? Náboženství, spiritualita, duchovní cesta – jsou to v určitém smyslu synonyma, ale také je můžeme definovat dost odlišně. Je to však jedna oblast, všechny ty pojmy se dotýkají duchovního života člověka: „vnitřní svět“, jak osobní, intimní, tak i organizovaný, sdílený a společenský. Naproti této oblasti leží druhá, kontrastující oblast – politika, zákony, prostě „vnější svět“.

Z úvodní poznámky by se dalo usoudit, že lze a je vhodné tyto dvě oblasti oddělit. Prostě mezi nimi udělat jasnou hranici a neslučovat je. Je to možné? Ano, například tak, že se odstěhujeme na osamělý ostrov, kde budeme žít bez kontaktu s druhými lidmi. Anebo už s nějakými kompromisy budeme žít v izolaci tak či onak a jen v nejnútnejších ohledech udržovat kontakt s druhými. Další možností je vstoupit do nějaké duchovní komunity, kde je hranice mezi duchovním a světským dána.

Troufám si ale říct, že jakmile si udržíme jakoukoliv byť minimální úroveň mezilidské interakce, politika a všechno, co k ní patří, se nás bude dotýkat. A to jen proto, že pokud chápeme politiku jako správu společenského uspořádání, týká se to v důsledku prakticky jakéhokoliv vztahu mezi lidmi. Pokud k mému já přidám druhé já někoho jiného, začíná politika, tedy naše společenské uspořádání. Zákon, to je formalizace uspořádání. V tomto smyslu bychom jasnou hranici mezi světem vnitřním (duchovním) a vnějším (světským) mohli mít

pouze, pokud bychom i my byli od světa druhých lidí odděleni.

Dějiny náboženství jsou současně i dějinami politiky – a dějinami zákonodárství. Protože pokud zákon je formalizující proces společenského uspořádání, neoddelitelně jako stín doprovází vývoj náboženství, a to bez ohledu na světa a období v dějinách. Pohlédneme-li do světa náboženství prizmatem postoje k světské vládě, ustanovování a následování zákonů, vcelku běžně v panoptiku dějin vidíme náboženské vůdce, jak se vymezují, prosazují nová pojetí etiky a morálky, nezřídka za své revoluční postoje trpí. Řekli bychom Lao-C'ovi, Buddhovi nebo Ježíši, aby si drželi odstup od záležitostí světa, nesnažili se jej měnit a věnovali se pouze své vnitřní duchovní praxi? Vždyť jejich působení radikálně konfrontovalo i zákony! Náboženská, a tedy i duchovní reforma není možná bez vztahu k politice a zákonodárství.

Když zúžíme pohled na naši unitářskou tradici, jak je na tom s postojem k světským zákonům a politice obecně? Osobně si velmi dobře pamatuji ten postoj z konce 80. let 20. století. V plzeňské (a částečně pražské) Unitarii jsem zažil dobu dvou let před revolucí a vybavuji si atmosféru i rozhovory právě na téma angažovanosti či odloučenosti od světských věcí – a to ve prospěch té odloučenosti. Nemálo členů se zajímalo o introspektivní meditativní praxi, nakonec v tom bylo i těžiště promluv plzeňského duchovního Lexy. Na druhou stranu jiná

„Tvoje promluva byla dobrá, ale neměls tam zmiňovat Ukrajinu,“ slyšel jsem nedávno v reakci po shromáždění. (Foto © pixabay.com.)

možnost dost dobře nebyla! Státní dohled jednoznačně dával jedinou bezpečnou cestu: uzavřít se do sebe a neškodit (tj. nešířit žádné podezřelé podněty); kdo jdeš jinou cestou, jsi na svém a nespoj svou aktivitu s Unitarií. V té době bylo unitářství okleštěné na minimum, de facto mnohem víc než v době nacistické okupace.

Jak je na tom unitářská tradice v obecnějším pohledu? Unitářství je z principu politicky angažované, ostatně kdyby nebylo, ani by neexistovalo. Jdeme-li k samotným kořenům do ariánského sporu ve 4. století n. l., průběh teologických interpretací a jejich důsledky nebylo možné nějak vymezit do duchovní roviny, naopak byly úzce

navázány na právo, zákon, morálku a etiku. Jaký měli unitáři tehdejší doby asi postoj k zákonům a těm, kdo je moc prosazovali?

A jaký postoj k politice a zákonům měli unitáři v době reformace, třeba v lednu 1568 při prosazení tordského tolerančního patentu, který je prakticky prvním okamžikem legalizování náboženské svobody v evropské historii? Jaký postoj k politice a zákonům měli unitáři prosazující (nezřídká za cenu perzekuce či ztráty života) zrušení otrokářství, přiznání občanských práv ženám, utlačovaným menšinám a tak podobně? Jaký postoj k politice a zákonům měli předchůdci v našich českých unitářských obcích v době 2. světové války, když se angažovali v odporu vůči nacismu, napomáhali organizaci Unitářské pomocné služby (viz manželé Sharpovi s organizací útěků lidí za 2. světové války z Československa) a tak dále? Ale hlavně, co by nám odpověděli, kdybychom jim tvrdili, že do našeho

duchovního společenství starost o věci světské nepatří?

Ve všech těch zmíněných dobách, kdy se naši unitářští předchůdci angažovali v etických a politických kauzách, ocitali se na hraně zákona, ne-li přímo za hranou. To proto, že změna zákona někdy není možná zákonnou cestou, když systém se brání všemi prostředky.

Na druhé straně je samozřejmě zcela platný argument, že je třeba rozlišovat záležitosti duchovní povahy a záležitosti světské povahy, že jejich řešení vyžaduje zcela jiné přístupy, byť při vědomí, že záležitosti světské mohou být lépe řešeny přístupem duchovním a naopak. Jak daleko tedy v jejich oddělování jít? Jako NSČU máme svou ústavu a další vnitřní předpisy; ty jsou ale podřízené zákonům státu, respektive nemožno je porušovat. V některých zemích to je naopak, že náboženské zákony určují právní systém státu. Byl by to v našem případě dů-

„Zákon, to je formalizace uspořádání.“ (Foto © pixabay.com.)

vod ke stížnostem? Měli bychom se snažit se vůči tomu nějak vymezit, případně usilovat o změny? Anebo bychom měli tuhle problematiku prostě ignorovat, zabývat se pouze vnitřně duchovním životem?

Vrátím se znovu k myšlence, že změna zákona někdy není možná zákonnou cestou, když systém se brání všemi prostředky. Je to myšlenka nabitá ohromnou silou; zneužitelná, a proto traskavě nebezpečná a současně osvobozující – to pro ty, kdo cítí rozpor mezi tím, k čemu je vede svědomí, a co jim vnější svět předkládá jako správné. Uvažování o tom, a vůbec už jen povědomí o tom, a tím spíš reflexe o tom, a proto následně i debata o tom jsou nutné, nevyhnutelné a nepochybně patří k pokročilé duchovní praxi. A duchovní praxe, která zahrnuje reflexi nad stavem světa a odhodlání světu pomoci činem, tak obsahuje politický rozměr a ocitá se v kontrastu vůči zákonům.

O politickém rozměru unitářské spirituality svědčí i naše principy. Samozřejmě je to složité u témat, která jsou mnohoznačná, kdy společnost jako celek tápe a odpovědi se hledají jen pomalu. U témat, k nimž lze najít vcelku jasný postoj, který vyplývá z unitářských principů (např. odsouzení ruské agrese, podpora LGBT, národnostních menšin, ochrana přírody atd.), tam je to pak snazší a je zcela na místě taková témata řadit i do promluv. Nicméně i ta témata mnohoznačná tam řadit lze, byť postoj k nim může být také mnohoznačný, přičemž, aspoň z mé profesní perspektivy, je záhodno brát to citlivě s ohledem na složení členské základny obce a dát vždy prostor pro alternativní přístup. Na půdě unitářských obcí ctíme zásadu tzv. svobody řečnického pultu, tedy že kdo má oprávnění tam promlouvat při shromáždění, ten může svobodně hovořit; to ale neznamená prostor pro agitování a zaslepené výklady – proto je značná odpovědnost na bedrech vedení obcí, komu prostor řečnického pultu svěří.

Otázka unitářského postoje vůči zákonům, politice a vůbec „světským záležitostem“ je pro nás velmi aktuální. Ať chceme

nebo nechceme, i kdybychom se ve své osobní spiritualitě snažili soustředit se na výhradně niternou praxi, přece se nemůžeme vyhnout tématům poutajícím pozornost, ať už bolestivým a traumatickým nebo v rovině touhy a vášně, radosti a smyslového uspokojení, tedy těm, jimiž lidská společnost žije. Proto jsem nabídl toto téma sem, do *Tvůrčího života*, aby povzbudilo naše společné rozjímání. A z toho důvodu jsem také požádal Štěpána Mairovského o text z odborné, právní perspektivy, aby ilustroval vztah duchovnosti na pozadí české ústavy, a Petra Hofmana, aby nám přiblížil téma, které není v našem prostředí běžně diskutované, a to je kaplanská služba v armádě.

Uvědomuji si, že jsem otevřel poměrně složitou oblast, kde se můžeme v lecčem lišit ve svých názorech a přístupech. A tak bych rád v závěru přešel k myšlence, kterou bych asi zvolil podobně, jako bych toto téma prezentoval v rámci promluvy při shromáždění:

Napříč neuvěřitelně pestrým spektrem různých duchovních směrů, napříč světovými i lokálními náboženskými organizacemi i napříč časem lze navzdory této rozmanitosti najít to shodné: vždy je cílem pomoci člověku žít, podpořit ho v životě a vkládat jeho životu smysl. Toto je shodné, nikoliv opak toho. V úsilí o to jsou pak na cestě člověka překážky, které musí překonávat, čili musí se učit, rozlišovat, zrát v moudrosti. Člověk se musí učit být ostražitý, ale současně nesklouzávat k cynismu a beznaději; musí rozlišovat ideologie, nauky a názory a očišťovat v nich to zdravé, moudré, ryzí a plodné jádro; musí se pohybovat ve světě plném zádrných pastí, zkaženosti a zkorumpovanosti, a přece si zachovat čistotu. Navzdory realitě světa.

Jako duchovně orientovaní lidé máme před sebou výzvu, abychom odolali tlaku a byli takoví, jací cítíme, že máme být: být každý člověkem dobrým, krásným a moudrým. Nechť se v našem životě odráží ta stará pravda: „Čím víc víš, kdo jsi a co chceš, tím míň dovoluj bahnu světa, aby se tě dotklo.“

Duchovnost v české ústavě

Štěpán Mairovský

Jsme odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství. (Foto © pixabay.com.)

Moderní sekulární společnost je založena na tom, že náboženství, resp. spiritualita je věcí soukromou. Stát má všem zaručovat náboženskou svobodu a zároveň nesmí být vázán na žádné konkrétní náboženství.

V preambuli české ústavy je duchovnost zmíněna ve slovech, že „[jsme] odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství“. Text preambule není sice přímo závazný, má spíše symbolický význam, ale zároveň může být využit k výkladu Ústavy v případě, že je nějaká její část nejasná. Zmínka o ochraně duchovního bohatství jakožto jednoho z výchozích principů tak může mít i svůj praktický význam. Je samozřejmě otázkou, co to duchovní bohatství vlastně je. Každý si pod ním pravděpodobně představí

něco jiného. Pro někoho to mohou být především hmotné věci spojené s náboženstvím, tedy kostely, sbory, náboženské obrazy apod., pro jiného samotné hodnoty, včetně tzv. tradičních hodnot, mezi něž někteří radikálové zahrnují třeba sveřepý odpor vůči sňatkům osob stejného pohlaví.

O náboženské svobodě pak více pojednává Listina základních práv a svobod, která má v našem právním řádu stejně silné postavení jako Ústava. Svým členěním do různých hlav Listina základních práv a svobod zčásti přejímá

koncept evoluce lidských práv. Podstatou tohoto konceptu je rozlišení několika tzv. generací lidských práv, z nichž nejstarší jsou právě práva na svobodu, důstojnost, vlastnictví a také na náboženskou svobodu. Podle některých teoretiků míra ochrany lidských práv závisí na tom, v jaké generaci se nacházejí, přičemž čím starší generace, tím silnější ochrana. V případě kolize více lidských práv mají práva ze starších generací zpravidla dostat přednost před právy z generací pozdějších, i když to neplatí zcela. Některým právům z třetí generace, kterou tvoří práva sociální, proto Listina základních práv a svobod poskytuje nižší míru ochrany než právům z předchozích generací, což je vyjádřeno tím, že těchto (pozdějších) práv se lze domáhat pouze v mezích zákonů, které je provádějí, nikoliv tedy přímo na základě samotné Listiny základních práv a svobod. Naopak práv z předchozích generací se lze domáhat přímo.

Jak konkrétně je právo na náboženskou svobodu a její projevy v Listině základních práv a svobod uchopeno?

Hned v článku 2 odst. 1 je zakázáno, aby byl stát vázán na konkrétní náboženské vyznání: „Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání.“

Dále je v článku 15 odst. 1 větě druhé zakotveno výslovné právo na změnu náboženského vyznání, a to takto: „Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.“

Jádro ochrany náboženské svobody pak nalezneme v článku 16 odst. 1, který zní: „Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.“

Náboženská svoboda a náboženská neutralita státu je tedy v našem právním řádu velmi silně zakotvena. Náboženská svoboda navíc není pojímána pasivně pouze ve smyslu toho, že stát toleruje, že někdo něčemu věří. Chráněna je i svoboda vyjádření náboženské víry, konkrétně pak právo na vlastní bohoslužbu, vyučování a jiné náboženské úkony.

„Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání.“

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Pokud se podíváme do historie předchozích ústav, tak i ty náboženskou svobodu zaručovaly, ale pojímaly ji někdy trochu odlišně. První československá ústava z 29. února 1920 věnovala náboženské svobodě celých pět paragrafů, což bylo více než v případě mnohých jiných základních práv. Paragraf 121 obecně deklaroval, že „[s]voboda svědomí a vyznání jest zaručena“. Následující § 122 tuto svobodu dále rozvíjel, ale současně rovnou omezoval, když stanovil, že „[v]šichni obyvatelé republiky Československé mají v stejných mezích jako státní občané republiky Československé právo vykonávat veřejně i soukromě jakékoli vyznání, náboženství nebo víru, pokud výkon ten není v neshodě s veřejným pořádkem a řádem nebo s dobrými mravy“. Možnost omezovat projevy náboženského vyznání pak bylo ještě podpořeno § 125, podle něhož „[v]ykonávání určité náboženské úkony může býti zakázáno, odporují-li veřejnému pořádku nebo veřejné mravnosti“.

Z dnešního pohledu se může jevit velmi pozoruhodným § 119, který zněl: „Veřejné vy-

učování budiž zařízeno tak, aby neodporovalo výsledkům vědeckého bádání," a jehož důsledná aplikace by výuku některých náboženství minimálně ztěžovala, ne-li přímo znemožňovala.

Ústava z roku 1948 se nejen v oblasti náboženské svobody, ale ani ostatních základních práv od své předchůdkyně z roku 1920 nijak významně nelišila. Zásadní rozdíl byl samozřejmě v jejím dodržování, se kterým si soudruzi hlavu příliš nelámali. I tato ústava tak zaručovala náboženskou svobodu, a to ve třech paragrafech. Na obecné úrovni ji zaručoval § 16, který stanovil, že každý „má právo vyznávat soukromě i veřejně jakoukoli náboženskou víru nebo být bez vyznání“ a zároveň, že „[v]šechna náboženská vyznání a bezvyznání jsou si před zákonem rovna“. Nicméně již předchozí § 15 tuto obecnou svobodu zčásti omezoval, a to o něco podstatněji než ústava z roku 1920, když stanovil, že „[s]větový názor, víra nebo přesvědčení nemůže být nikomu na újmu, nemůže však být důvodem k tomu, aby někdo odpíral plnit občanskou povinnost uloženou mu zákonem“, přičemž množina povinností, kterou mohl zákon ukládat, nebyla nijak omezena.

Zatímco Ústava z roku 1948 na první pohled vypadala jako ústava svobodného a demokratického státu, o dvanáct let později schválená ústava byla již méně pokrytecká, když mj. zavedla známý článek 4, který stanovil, že „vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy, Komunistická strana Československa, dobrovolný bojový svazek neaktivnějších a nejuvědomělejších občanů z řad dělníků, rolníků a inteligence“. Zároveň v článku 16 odst. 1 stanovila, že „[v]eškerá kulturní politika v Československu, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu, a v těsném spojení se životem a prací lidu“. Přesto i tato již otevřeně komunistická ústava deklarovala náboženskou svobodu, byť pouze v jediném článku a notně omezenou.

Její článek 32 tak stanovil, že „svoboda vyznání je zaručena; každý může vyznávat jakoukoli náboženskou víru, nebo být bez

vyznání, i provádět náboženské úkony, pokud to není v rozporu se zákonem“ a zároveň „náboženská víra nebo přesvědčení nemůže být důvodem k tomu, aby někdo odpíral plnit občanskou povinnost, která je mu uložena zákonem“. Text Ústavy tak výslovně a otevřeně říkal, že náboženská svoboda je sice zaručena, ale může být víceméně jakýmkoliv zákonem ve značné míře omezena.

Kdybychom vzali text ústavy z roku 1960 opravdu vážně, tak vyvstává zcela logická otázka, jak vůbec může být realizována ústavou zaručená náboženská svoboda, když tatáž ústava zároveň říká, že veškerá kulturní politika má být organizována na základě marxismu-leninismu, tedy ve své podstatě protináboženské ideologie. Přestože zejména vztah Karla Marxe k náboženství byl možná trochu složitější a komplikovanější a nelze jej redukovat na nejčastěji citovaný výrok, že „náboženství je opium lidstva“, protináboženský aspekt marxismu-leninismu byl (a je) zřetelný.

Současná úprava v Listině základních práv a svobod pojímá, pravděpodobně i na základě zkušeností z minulého režimu, náboženskou svobodu co nejšířejí. Stejně jako v předchozích ústavách je i dnes náboženská svoboda omezitelná zákonem podle článku 16 odst. 4, ale pouze „jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých“.

Arbitrem toho, zdali se jedná o opatření nezbytná k ochraně výše uvedených hodnot, je Ústavní soud. V praxi to znamená, že pokud by Parlament schválil nějaký zákon, který by náboženskou svobodu omezoval, a nešlo přitom o omezení nezbytná k uchování těchto hodnot, mohu za určitých okolností požadovat po Ústavním soudu, aby tento zákon nebo jeho část zrušil.

Zákaz vázanosti státu na konkrétní ideologii nebo náboženství je pravděpodobně primárně reflexí zmíněného ukotvení marxismu-leninismu jako vládnoucí ideologie v předchozí Ústavě, vzdáleněji možná i pobělohorské rekatolizace, na kterou bychom rovněž neměli zapomínat.

Kaplanská služba v Armádě České republiky

Petr Hofman

Jsem členem Aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky, mám hodnost nadporučíka. Aktivní záloha představuje moderní a dynamickou složku Armády ČR. Na rozdíl od tradičních vojenských záloh se „záložáci“ každoročně účastní cvičení, operačních nasazení a misí. Jsme ve služebním poměru, ale zároveň vykonáváme civilní zaměstnání. Naše uvolnění na výkon služby je řízeno zákony a regulacemi. Mimo svou aktivní roli v armádě jsem také středoškolský profesor v oboru IT. Mezi mé další činnosti patří výzkum regionální historie, a proto se často angažuji v přednáškové činnosti, jak v muzeích, tak i na akademické půdě a podobně. Toto spojení vojenské služby a historického výzkumu mi umožňuje neustále se rozvíjet a přinášet své znalosti a dovednosti do obou oblastí.

Petr Hofman je členem Obce širšího společenství českých unitářů. (Všechny fotografie z archivu Petra Hofmana.)

Během své vojenské kariéry jsem se setkal s mnoha situacemi, které představovaly značnou náročnost a zátěž nejen pro jednotlivce, ale i pro celé skupiny. Vojenské prostředí často vyžaduje rychlé a rozhodné akce, čelíme nebezpečí, stresovým situacím a obrovskému tlaku. Tyto faktory mohou mít významný vliv na psychiku a emocionální stabilitu vojáků. Jedním z příkladů složitých situací, s nimiž jsem se setkal, byla operační nasazení v nemocnicích či při živelních pohromách, ve kterých jsme se zapojovali. Přítomnost nebezpečí a neustálý tlak na výkon mohou vyvolávat stres, úzkost a trauma. Je důležité mít v takových okamžicích podporu a mechanismy pro zvládání emocí a stresu, abychom mohli pokračovat ve svých povinnostech. V rámci své vojenské kariéry jsem se učil, jak se vyrovnávat se složitými situacemi a jak poskytovat podporu svým kolegům. Důležitá je komunikace, porozumění a vytváření prostředí, kde se vojáci mohou otevřeně vyjadřovat o svých emocích a hledat pomoc, pokud ji potřebují. Vytváření silných vazeb a týmového ducha může také přispět k lepšímu zvládání obtížných situací. Složité situace jsou neodmyslitelnou součástí vojenského života, a proto je důležité, abychom byli připraveni a vybaveni pro jejich zvládnutí. Věnování pozornosti psychickému zdraví a podpora vojáků v jejich emocionální pohodě jsou nedílnou součástí zajištění efektivních a vyvážených vojenských sil.

Vojenské prostředí může představovat výzvu nejen pro fyzickou a psychickou stránku jednotlivců, ale také pro jejich duchovní rozměr. Právě v nelehkých situacích, při vystavení nebezpečí a stresu hledá mnoho vojáků podporu a smysl ve své víře a duchovnosti. Vojenské operace často konfrontují vojáky s vlastní zranitelností, s hranicemi lidského života a otázkou smyslu. V takových chvílích se mnozí obrací k víře a duchovním hodnotám, které jim poskytují sílu, naději a pocit ochrany. Náboženské a duchovní praktiky se stávají nástrojem k nalezení vnitřního klidu a posílení své odolnosti v obtížných okamžicích. Duchovní rozměr vojenské služby se může projevat různými způsoby. Někteří vojáci se obrací k modlitbě nebo meditaci jako prostředku pro

nalézání pokoje a síly. Jiní hledají společenství a podporu ve své náboženské komunitě, kde nacházejí možnost sdílení podobných hodnot a posilování své víry. Vojenské prostředí vytváří také příležitosti pro duchovní růst a reflexi. Úzkostné situace a vystavení vlastním hranicím mohou vést vojáky k otázkám existence, morálky a smyslu života. Přemýšlení nad těmito otázkami a hledání odpovědí může přinést hlubší pochopení a duchovní zralost. Armáda často poskytuje prostředky a podporu pro duchovní potřeby svých příslušníků. Vojenští kaplani jsou k dispozici pro vojáky různých náboženských vyznání, aby jim poskytli pastorační péči, podporu a prostor pro sdílení svých duchovních zkušeností. Vojenské prostředí tak může sloužit jako kulisa pro hledání a rozvoj duchovních potřeb vojáků. Zároveň je důležité respektovat různorodost víry a duchovních přesvědčení jednotlivců a zajistit, aby nebyla omezena svoboda vyznání a právo na vlastní duchovní prožitek. Celkově lze říci, že vojenské prostředí přímo vybízí k uvědomění si duchovní dimenze života a k hledání podpory a síly ve víře a duchovnosti. To může posílit odolnost vojáků a přispět k jejich celkové pohodě a schopnosti čelit nástrahám vojenského povolání.

Máme armádu i přesto, že usilujeme o mír, protože zajištění a ochrana míru vyžadují schopnost bránit se a odvracet potenciální hrozby. Armáda plní klíčovou roli v udržování stability a bezpečnosti země, ačkoli cílem je minimalizovat potřebu jejího skutečného nasazení. Obrana a odstrašení jsou základními funkcemi armády. Její přítomnost a schopnost rychlé reakce na vnější hrozby vytvářejí silný odstrašující efekt. Díky tomu se snižuje pravděpodobnost, že by naše země byla napadena nebo ohrožena. Armáda tedy slouží jako pojistka proti agresí a útokům, což v konečném důsledku přispívá k udržování míru. Kromě toho napomáhá armáda udržovat mír a stabilitu i tím, že se zapojuje do mírových misí a humanitárních operací. V takových případech je nasazována ke stabilizaci konfliktních oblastí, poskytování humanitární pomoci a budování důvěry mezi stranami. Tím přispívá k obnově míru a podpoře bezpečnosti a rozvoje postiže-

Petr Hofman je nadporučík a člen Aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky.

ných regionů. Máme armádu proto, abychom mohli bránit naše hodnoty, svobodu a nezávislost. Přestože ideálním stavem je dosáhnout míru a vyřešit konflikty diplomatickou cestou, je nutné mít armádu jako poslední záchytný bod v případě selhání mírových řešení. To zajišťuje, že jsme připraveni čelit hrozbám, které by mohly narušit stabilitu a mír, a chránit naše občany a národní zájmy. Důležité je také zdůraznit, že snahy o dosažení míru nevylučují nutnost udržovat a rozvíjet diplomatické vztahy s ostatními zeměmi. Diplomacie, dialog a spolupráce jsou klíčovými nástroji při snaze o udržení míru. Armáda v této rovnováze slouží jako záloha a zajišťuje, že jsme připraveni čelit případným hrozbám a ochránit svobodu a bezpečnost naší země.

Kaplanská služba v Armádě České republiky je specifická forma duchovního zázemí a podpory pro příslušníky armády v rámci tzv. Duchovní služby AČR. Kaplani jsou duchovními pracovníky, kteří poskytují pas-

toranční péči, duchovní podporu a morální vedení vojákům v rámci vojenského prostředí. Kaplanství v armádě je otevřené pro příslušníky různých křesťanských vyznání církví, které jsou sdruženy v Ekumenické radě církví, a proto kaplani zastupují tyto církve. Jejich úlohou je poskytovat duchovní služby, jako jsou bohoslužby, svátosti, modlitby, rituály a poradenství, v souladu s potřebami a přesvědčeními jednotlivých vojáků. Kaplanská služba se řídí určitými normami a směnicemi. Jednou z hlavních směrnic je Vojenský duchovní řád, který upravuje činnost kaplanů v Armádě ČR. Tento dokument definuje role a povinnosti kaplanů, jejich postavení v armádě, etické normy a zásady chování. Vojenský duchovní řád také určuje spolupráci a koordinaci kaplanské služby s ostatními vojenskými jednotkami a institucemi. Kaplani v armádě mají také své vlastní vzdělávací a odborné požadavky. Pro svou činnost musí splnit příslušné teologické a duchovní vzdělání, kterým se zaručuje

jejich církev, a absolvovat vojenský výcvik a přípravu. Jsou součástí armádní struktury a spolupracují s dalšími vojenskými složkami, jako jsou velitelské a personální oddělení. Vojenského kaplana potvrzuje Ekumenická rada církví, biskupská konference a hlavní vojenský kaplan. Za úvahu stojí, jak by se případně řešila kaplanská služba z hlediska NSČU, která má přiznaná svá práva, ale není součástí Ekumenické rady církví. Co by to znamenalo pro české unitáře, když by jejich kandidáta musela schválit navíc katolická biskupská konference. Toto jsou otevřené otázky, na které by bylo zapotřebí odpovědět.

Různorodost náboženských vlivů mě i v mé výchově v ateistickém prostředí obo-

hatila a přiměla se zamyslet nad otázkami víry a spirituality. I když jsem vyrůstal bez náboženského vyznání, byl jsem vystaven evangelickým a židovským tradicím a hodnotám prostřednictvím rodinného okruhu a kulturního kontextu. Moje zkušenost s tímto duchovním odkazem mě vedla k angažování se jako laický duchovní v malém evangelickém sboru na vesnici, kde jsem nejen sloužil jako administrátor, ale také jsem se aktivně podílel na organizaci bohoslužeb a společenských aktivit. Chtěl jsem vytvářet prostor pro komunitu, ve které by byla vzájemná podpora, otevřená diskuse a respekt k různorodým perspektivám. Bohužel jsem se v průběhu svého angažmá setkal s extrémními přístupy

„Být vojenským kaplanem by pro mě znamenalo sloužit a podporovat ty, kteří slouží v armádě.“

některých duchovních, kteří zneužívali víry k šíření nezdravých názorů a nenávisti. Například tvrzení, že pandemie covidu-19 je dar od Boha a očkování je satanské, nebo podpora ruské agrese. Tyto extrémní postoje a intolerance vůči lidem odlišného přesvědčení, vyznání a orientace mě hluboce znechutily, takže jsem se rozhodl se sborem rozloučit.

Moje setkání s vojenskými kaplany v armádě však bylo jiného charakteru. Vzhledem ke svému vojenskému zaměření jsem měl příležitost spolupracovat s vojenskými kaplany jako kolegy vojáky. Diskuse a rozhovory s nimi byly otevřené a plodné a vždy jsem ocenil jejich porozumění a podporu. Tyto interakce mě motivovaly a přivedly k myšlence

stát se vojenským kaplanem. Mým cílem je sdílet své zkušenosti a poskytnout podporu a duchovní péči příslušníkům armády, kteří mohou čelit náročným situacím a výzvám. Moje dlouhodobé zapojení v armádě mi umožnilo nasbírat bohaté zkušenosti s vojenským prostředím a pochopit specifika, která vojáci zažívají. Být vojenským kaplanem by pro mě znamenalo sloužit a podporovat ty, kteří slouží v armádě. A podporovat je nejen jako vojáky, ale také jako jednotlivce s jejich osobními potřebami a výzvami. Cítím, že kombinace mého vojenského vzdělání a mého zájmu o duchovní péči by mi umožnila poskytnout vojákům zázemí, porozumění a podporu, kterou si zaslouží.

Důvěra, ten vzácný květ!

Milan Klapetek

Nikdy nezapomenu na studijní pobyt ve Švýcarsku v kouzelném školicím středisku Světové rady církví v Château de Bossey. (Převzato z commons.wikimedia.org.)

Představte si nejprve následující situaci: Vlakové kupé, kde u okna sedí jeden člověk. Sedí pohodlně a otevřenou tašku má vedle sebe. Na zastávce přisedne další a posadí se na opačný konec sedadla, k uličce. Ten první na to reaguje tím, že tašku pečlivě uzamkne všemi zipy a knoflíky a přemístí si ji na druhou stranu, co nejdál od nově příchozího. Další „záběr“: Prodavačka vrátí kupujícímu drobné a ten je pečlivě a dlouho počítá, než je s tím konečně hotov, a potom bez pozdravení odchází... Co mají tyto dva příběhy společného? Ano, uhodli jste to, je to nedostatek důvěry k nějakému člověku.

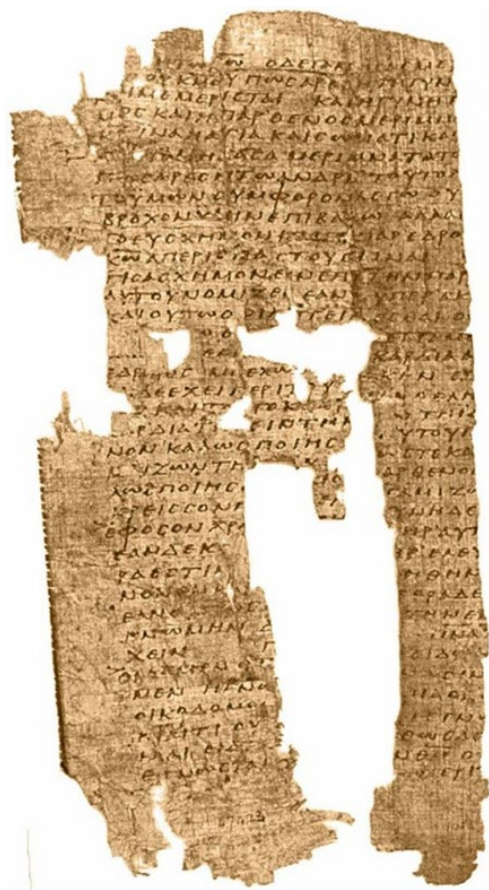
Mnoho darů a statků, které jsou nezbytné pro život, si začneme uvědomovat teprve tehdy, když nám chybí, když je postrádáme. Pokud jde o důvěru, tam je situace trochu složitější, a o to více je potřeba se nad tím zamyslet. My jsme zde totiž na nedostatek důvěry zvyklí a nějakou důvěru ani moc neočekáváme. U nás si spíše nevěříme, všechno se musí evidovat a vykazovat, „aby v tom byl pořádek“. O to větší překvapení člověka může potkat v cizině, kde se naopak občas může s důvěrou přímo

překvapující setkat. Jistěže ne všude, ale někde ano. Nikdy nezapomenu na svůj studijní pobyt ve Švýcarsku před třiceti čtyřmi lety, v kouzelném školicím středisku Světové rady církví v Château de Bossey. Našinec se tam setkal s prostředím, kde se nic nesepisovalo, nepočítalo, nekontrolovalo, a přesto všechno fungovalo! Knihy v knihovně se vracely jen tak, že je člověk jednoduše položil na jeden pult. U jídelny stála na veřejně přístupném místě lednička plná dobrot, od zákusků po

lahve vína. Nikdo to nehlídal, žádný zámek či petlice. Byli jsme tam na každém kroku jako Alenka v říši divů. Náš národ má jistě mnoho vynikajících vlastností, ale něco takového si zde u nás přece jenom představit nedovedu. Byl jsem i svědkem toho, že se jich tam jeden krajan ptal, jak jim to funguje, zda se jim něco „neztrácí“, a nikdy nezapomenu na nechápavý pohled tázaného, proč že by se jako mělo něco ztrácet. Inu, jiný kraj, jiný mrav... Ačkoliv – vzpomínám si, že za mého dětství se v mé rodné vesničce na Vysočině chaloupky nezamykaly, a když, tak klíč byl neomylně za květináčem nebo pod rohožkou. Proto je mně dodnes zamykání čehokoliv cizí, a když vidím na skromném panelákovém bytu pancéřové ocelové dveře s osmi zámky, nestačím se divit.

Důvěra je cosi úžasného – je to riskantní sázka na to, že se ten druhý člověk zachová předvídatelným, eticky korektním způsobem, a není tedy nutno některé hodnoty střežit a úzkostlivě evidovat. V ovzduší důvěry je jakákoliv akce jakékoliv pospolitosti mnohem, mnohem jednodušší, radostnější a obvykle i úspěšnější. Na to by přišel každý, tak proč to u všech všudy u nás také tak nezavedeme? Ono to s tou důvěrou není tak jednoduché a rozhodně ji nelze zavést úředně a na rozkaz. Důvěra se rodí z důvěry. Mistr Konfucius vyslovil zajímavou myšlenku – jednáme-li s lidmi tak, jako by byli lepší, než jsou, děláme je lepšími, jednáme-li s nimi, jako by byli horší, děláme je horšími. To jsme si uvědomili u té plné ledničky – ona důvěra přímo zavazovala, zatímco tam, kde vám někdo všechno přísně odměřuje a kontroluje, zda jste si snad nevzali víc, tam má člověk přímo hmatatelné pokušení si také opravdu více vzít! „Oni nás tu stejně tak jako tak považují za zloděje, dávají nám to tou nedůvěrou jasně najevo, tak co? Přece je nezklameme! Hrábni tam ještě jednou!“ – tak jsem to také kdysi slyšel trefně vyjádřeno.

Jednou zvláštní oblastí našeho bytí, která je bez důvěry skoro nemožná, je politika, a to od obce až po Evropskou unii. Rozhodování a koordinace, kterou mají volené orgány na starosti, jsou nepředstavitelně složité a je nutno brát v úvahu nespočet veličin, navíc často proměnlivých a těžko uchopitelných.

V 1. epistoletě Pavlově ke Korintským, kap. 13, je psáno, že „láska věří“. (Foto © pixabay.com.)

Jejich rozhodnutí nemusí, a skoro ani nemůže „štymovat“ člověku, který se na problém dívá z rychlíku nebo z ponorky. Pro ony politiky musí být asi velice smutné a sklíčující, když výsledkem jejich složitého rozhodování je něco, co je přijato s apriorní nedůvěrou. Politikům jsou podsouvány všemožné nečestné vedlejší sobecké motivy a kdeco. Jak bylo řečeno v jednom románu, u nás se vždy každý nevzdělaný kmán cítil být chytřejší než pan hrabě. Jelikož se s „příkazy shora“ nedá nic dělat, alespoň se jejich realizace všemožně sabotuje, což může způsobit a obvykle také způsobí to, že se očekávaný efekt opravdu nedostaví, což je další argument pro ještě větší nedůvěru. To je skutečně temný začarovaný kruh. Politikové sice jistě nejsou a nemohou být andělé, jsou to lidé doslova z masa a kostí,

omylní jako každý smrtelník, ovzduší vzájemné nedůvěry však všechny ty nešťastné potenciály umocňuje a výsledkem je nespokojenost, blbá nálada a nefungování i toho, co by snad při troše vzájemné důvěry, pochopení a dobré vůle fungovat mohlo.

K tématu nedůvěry neodmyslitelně patří jedno velmi moudré úsloví – podle sebe soudím tebe. Člověk totiž do toho, jak vidí a hodnotí toho druhého, mimoděčně promítá své vlastní myšlení. Z toho ovšem vyplývá závažný závěr – člověk nedůvěřující lidem dává svým postojem najevo, že je sám schopen všeho. Proto jsou také dobří lidé obvykle důvěřiví a někdy až naivní a bývají také často napáleni. Jsou však většinou nepoučitelní, protože k tomu, aby přestali druhým důvěřovat, k tomu by se museli změnit, a to naštěstí většinou neudělají. Kdysi se razilo zajímavé heslo: „Věřit, ale prověřovat!“ Myslím, že jsem to často slyšel na vojně. Bylo-li by to pochopeno správně a s přesnou citlivou pravou mírou, může to být někdy ona zlatá střední cesta mezi nedůvěrou a důvěrou takzvaně úplně slepou. To když dá

člověk, obvykle senior, všechny své úspory neznámému člověku, který údajně potřebuje ty peníze na to, aby získal milionové dědictví po strýci z Ameriky, a pak mu to všechno bohatě a mnohonásobně vrátí! To ovšem asi už není ani důvěra, ale něco úplně, úplně jiného...

Pravidla svaté lásky v 1. epistoletě Pavlovy ke Korintským, kap. 13, nám k tomu možná mohou také něco říci – je tam psáno, že „láska věří“. Křesťan by to mohl pochopit i tak, že menší porucha nastane, když naletíte, než když zásadně nedůvěřujete a tím křivdíte a onoho člověka ještě zhoršujete. Ono už je to asi tak, že k důvěře si musíme své bližní přivést a vychovat je právě tím, že budeme důvěrou k nim riskovat. Riskování ovšem patří k lásce jako blechy k psovi a láska sama je vlastně to nejkrásnější a nejušlechtlejší riziko dodávající životu šmrnc a šťávu! Důvěřovat člověku, to je jedna čárka v onom širokém spektru projevů lásky, a to ve všech jejích podobách. A zachovat mu důvěru dokonce i tehdy, když ji třeba někdy zklame, to je vlastně jakýsi zákonitý test pokročilosti v této úžasné ctnosti! Přeji vám, abyste obstáli!

Tak trochu pel-mel na téma důvěry a nedůvěry

Petr Havlíček

„Tak a teď se podívejte z okna na motýly.“

(Foto © pixabay.com.)

Člověka leckdy leccos varuje, člověk si všimne určitých signálů a symptomů, a přece si nedá pozor anebo neustoupí od svých plánů, úmyslů nebo představ. Jak to? A proč?

(Nedávno se tam a tam vedla debata o důvěře a nedůvěře. A já volně navazuji.)

Jak je vidět, dalo by se tedy říct, že člověk nedůvěřuje svým varovným vjemům. Ale proč? A právě na to jsem se ptal.

Nejspíš proto, že člověk neví, respektive a potažmo my nevíme, odkud takové vjemy vyvěrají, kde vzaly svůj původ, z jak věrohodného zdroje skutečně vycházejí.

Je jejich zdrojem vzdušný, atmosférický vesmírný duch, kterého pojmenováváme všelijak, například bůh, démon? Je to fluidum nějakých tzv. světců? Je to vzkaz duší nám kdysi blízkých?

Člověk, jakkoliv je zmitáván duchovnem a tápe v něm, je na druhé straně také náramný pragmatik a praktik a potřebuje si konkrétně sáhnout, dotknout se, třeba jako ta opička, která ráda osahává (tedy aspoň opičky některých druhů). Vidíte, dodnes máme s těmito tvory jakési styčné znaky!

Člověk chce, nebo snad až musí vědět, kde co bere původ.

A jsme-li už v těch doteků a u důvěry, můžeme si vypůjčit navíc i důvěrnost.

Důvěra, důvěřivost, důvěrnost – bez nich by se snad lidstvo ani nerozmnožilo, anebo určitě ne tolik nadrozměrně!

Ovšem z jiného úhlu pohledu všelijaké takové ty důvěry, důvěřivosti a důvěrnosti vzbuzují a vyvolávají co? Chcete říct podezření? Budiž, ale já mám teď na mysli nedůvěru, nedůvěřivost, a jistěže i nedůvěrnosti...

Tak a teď se podívejte z okna na motýly. Jejda, jémine, dnes zrovna žádní nelétají. Že by už také ztráceli k něčemu důvěru?

Ale my, lidé, ji mít musíme, i když si ji nemůžeme konkrétně ohmatat a mít ji v dlani.

A tak se mějme důvěryhodně a nenahlížeje na mé dnešní maličké jakoby pel-mel nedůvěřivě skrz prsty!

Pan Filuta

Eva Švecová

„Jsem cestovatel,
pozorovatel
a sběratel.“

(Foto
© pixabay.com.)

Jsem cestovatel, pozorovatel a sběratel. Mé sbírky neobsahují předměty, ale výsledky pozorování.

Zde je záznam ze sbírky s názvem *Důvěra*:

Nepostradatelná pro život – důvěra v sebe, ve své blízké, ve schopnosti jiných, ve schopnosti vůdců, ve všeobecné schopnosti lidstva. Je sladkou přísadou života, udržuje naději pokojné budoucnosti. Ztráta důvěry vzbuzuje zklamání a je na zklamaných, jak se s ní dokáží vyrovnat, až přežít.

O slovo se hlásí sebelítost, lítost s podvedenými, touha po pomstě, probouzející se nenávisť, ale také láska probouzející empatii, toleranci, odpuštění... Otázka: koho obvinít, když důvod zklamání nebyl viditelným, pochopitelným a jasným způsobem zaviněn lidmi? Rozum radí: „Náhoda? Síla myšlenky? Vítězství zla v boji s dobrem?“ A to má být vysvětlení? Ne, s tím se nespokojím. Jsem přece „pan Filuta“. Proto používám ono vzácné slovo důvěra. Ta vede, řídí a udržuje veškerý život.

Cestování, pozorování a následné logické uvažování mi přináší otázky:

Jsou opravdu rodiče tvůrci dětí? Jsou ploditelé hmotných těl, život přichází od Zdroje života, tak jej obdrželi i oni sami, jejich předkové, až do prvopočátku. Říše organická i anorganická má též své projevy života. Jemnou vnímavostí darovanou od narození je někteří lidé poznávají. Kdo je dárce života? Nejvyšší síla a moc. Tvoření a láska k stvořenému, touha a pomoc nejdokonalejšímu z tvorů – člověku – k poznání, kdo je jeho Otec. Řídí-li se Jeho radami, dá se mu poznat. Člověk se vědomě stává Božím dítětem a chápe vysokou hodnotu Otce. A Jeho známá slova: „Jste stvoření k obrazu Mému.“

Takto chápu, co znamená slovo důvěra. Věřím, všímám si důkazů Boží milosti a vážím si jich. Mám důvěru, že přijde doba, kdy se důvěra bude stávat jistotou.

Vracím kartičku zvanou Důvěra zpět do sbírky.

S pozdravem pan Filuta.

Strážci země – unitářský tábor 2023

Unitaria Team & Týna + Ane

Letos v červenci se náš dvoutýdenní unitářský tábor pro děti a mládež konal už počtvrté. Zúčastnilo se ho dvanáct „strážců“ ve věku od čtyř do čtrnácti let a samozřejmě několik dospělých (popravdě, vystřídalo se celkem sedm velkých, z nichž Týna a Ane byly těmi, co strážce „strážily“ po celou dobu). Slovo strážily je v uvozovkách schválně, protože letošní parta byla už po pár dnech tak hezky sehraná a vzájemně srostlá, že si dovolím tvrdit, že by nás velké vlastně nepotřebovala; postarali by se o sebe i o nejmladší účastníky sami. Ale protože kromě bytí pospolu jsme měli i poměrně „důležitý“ program, totiž dvanáct dní se intenzivně snažit o co nejkomplexnější poznávání víc než lidského světa naší Země, včetně toho, co je pod zemí i v povětří, a prohlubování vztahů a úcty k tomu všemu, bylo přece jen dospělých sem tam potřeba.

Ranní zapalování kalicha, tentokrát nám den otevírá Vidra.

(Všechny fotografie jsou z autorské dílny AKLK.)

Program běžel v hlavních konturách den po dni tematicky, takže jsme se postupně věnovali: zahradám a opylovačům; půdě a půdním živočichům; zbořeníštím a rumišťím; mokřadům a nočním živočichům; povětří; vodě v krajině, nivám a erozi; luhům, hájům a stromům; loukám; mravencům, broukům a motýlům, kapradinám; tažným ptáčkům (migraci) a nakonec lesním pasekám a remízům. S konkrétním biotopem byly vždy provázány tvůrčí i poznávací aktivity a část her daného dne.

Ale kromě toho jsme stihli i spoustu dalších věcí: točit filmy, poznávat se lépe navzájem (i sami sebe), pobýt u tří ohňů (z čehož jeden byl slavnostní), najít si posvátné místo, společně prožívat spirituálně laděné chvíle (trochu ráno, trochu večer, občas i během dne), kreativně si připravovat (vařit a péct) zdravé a k planetě šetrné svačinky, dělat spoustu legrace a šířit dobrou náladu. To není málo...

Na posvátném místě. Tenhle starý akátový kmen se stal jedním z přirozených shromaždišť tábora, kde jsme společně rokovali o všem důležitém, ale strážci sem chodili i sami, neformálně ve chvílích volna.

Půdní badatelé. Po družinách pozorují a vyhodnocují život ve vzorcích půdy z různých částí farní zahrady.

Z pohledu nás, úzkého týmu vedení, se tento tábor moc povedl. Ale na druhou stranu – náš pohled není nijak důležitý. Důležité je, co si z toho všeho odnesl každý z našich táborových strážců. Zda ho čas strávený v bezprostředním kontaktu s ostatními, nejmenšími, malými, většími i velkými, někam pozitivně posunul, zda si osvojil něco, co sám pro sebe vyhodnotí jako důležité nebo zajímavé, zda s námi zase o kousek povyroste ve smyslu vědomí si svého já i svého místa ve světě, kde lidé sice tvoří dominantní, nicméně rozhodně ne hlavní prvek. Možná se vám teď zdá, že to popisují až příliš vzletně, když víte, že s námi byli i čtyři strážci, kteří ještě ani nechodí do školy. Ale z našeho pohledu zrovna oni udělali všichni zřetelně viditelné kroky všemožnými směry rozvoje.

Když jsme si s Ane naplno uvědomily, že tento tábor nebude vůbec o individualitách, ale o jediném společenství v tom nejlepším slova smyslu, trochu jsme pozměnily některé

Při hře.

průběžné úkoly pro strážce chystané. Díky tomu vznikla mimo jiné i krásná kronika jako společné dílo dokumentující z pohledu strážců zásadní okamžiky tábora. Nepsali (a nemalovali, protože část účastníků zatím psát neuměla) ji po dnech, jak to většinou bývá, ale měli za úkol se jako kompaktní skupina dohodnout na tom nejdůležitějším a nejzajímavějším, co se v průběhu tábora stalo, a to do kroniky zaznamenat. Nikdo s nás dospělých jim do toho nemluvil, neradil, nekorigoval je. Oni sami si pořádali sezení, kdy vymýšleli a průběžně aktualizovali plány a rozpis, co kdo nakreslí a napíše, větší pomáhali malým s logistikou. A tak vznikl mnohastránkový výtvar, na který mohou být právem hrdí: tábor jejich pohledem.

I proto jsme se s redakcí *Tvůrčího života* dohodli, že významnou část prostoru tohoto článku věnujeme právě ukázkám z této kroniky – jak můžete vidět a číst níže. Atmosféru tábora to, doufáme, přiblíží autentičtěji než z pohledu dospělých. Ještě dodám, že kronika po táboře vyšla tiskem a na letoš-

Tvoříme bogolany – malby na lněné plátno přírodními barvivy.

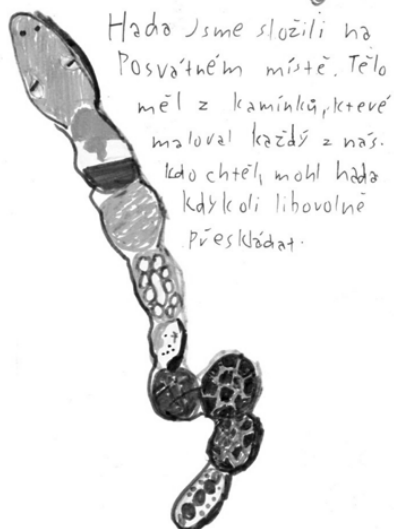
ním prosincovém Sdílení světla bude dvacet výtisků exkluzivně věnováno k zakoupení v rámci tradičního benefičního projektu Unitaria Teamu.

Kdybyste se o táboře chtěli dočíst nebo se po něm porozhlédnout podrobněji, navštivte stránky Unitářské akademie, jež měla opět nad táborem záštitu, a v pravém menu v sekci Konalo se najdete jak podrobný deník, tak link na fotoalbum: unitarska-akademie.cz/pm/konalo-se/strazci-zeme.

Na úplný závěr chci poděkovat všem strážcům za to, jací jsou, že mě učí vidět smysl světa z úplně jiné, svěží perspektivy a motivují stále znovu přemýšlet nad hodnotami, které jsou důležité. Také děkuji Ane za obrovskou průběžnou podporu, velmi potřebnou zpětnou vazbu a jiný úhel pohledu,

pozorné vnímání a reflektování všech situací z pozadí dění, a hlavně za citlivé naslouchání všem, kteří to zrovna potřebují. V tom je pro nás její profesní zkušenost nedocenitelná. Lucii chci poděkovat za dynamiku, bezprostřednost, humor a laskavost, které nám všem během táborů neúnavně rozdává. Projasňuje to každý okamžik. Janě za to, s jakou přirozeností a skromností mezi nás dokázala zapadnout (což vůbec není jednoduché) a stát se okamžitě velmi potřebnou a užitečnou pomocnou rukou přesně tam, kde bylo třeba. Chci poděkovat také Ondrovi, který je vždy ochotný se zapojit do příprav her i jiných programů a udělat pro tábor jakoukoli práci, na kterou už nám ostatním nezbývá čas, energie a síly. A děkuju všem, kteří se vystřídali v dovážení obědů!

HAD Fox/Ezu

Stopovačka Teda

Každá z družin měla pro ostatní připravit stopovačku. *Směli jsme používat přírodní věci (klacíky, kamínky, skořápky od ořechů...). Jedna skupina se rozhodla jít k lesu, druhá byla na půdě a třetí u kostela. Na konci stopovačky jsme měli zakopat poklad. Pokladem byly perníčky, které jsme potom mohli sníst. Ů
* Měli jsme použít třicet značek. Třicátý byl poklad.

Vzorky půdy

aneb aktivita, kterou jsme dělali 11.7.

Při této aktivitě jsme se rozdělili do týmů - mrkve, zelený křídlo listy.

Do jednoho týmu byly čtyři mísky, do kterých jsme si odebrali půdu z různých míst, následně jsme si půdu rozložili na pracovní plochu a zkoumali:

jaké živočichy v ní žijí, barvu, vláka, vzhled celkový, a jak koli části prvky.

Po podrobném přezkoumání jsme vše zapsali, zakreslili a pověsili na nástěnku.

Filtrování

Jednoho krásného dne, naš Týna (vůdkyně našeho tábora) pověřila (dalším...) úkolem. Který spočíval v tom že jsme měli přefiltrovat špinavou vodu na čistou. Ačkoliv se to zdálo jednoduché...

ZÁCHRANA RORYSE

Paola a Krokia Kaša

Fox našel na zemi roryse. Sice byli úplně zarůvni a byli dopřítí, jenže rorysové mají velmi slabé nohy a mají problém s chůzí, takže nelze vzít nohu ze země. Proto jsme zavolali Týnu na pomoc. Ta roryse opatrně nabrala na lopatku a položila ho na střechu dřevníku. Toto umístění staře dělalo rorysovi. Problém dokonce zalezl do proutětu střechy kam jsme nedošli. Proto musela Týna klesat za rorysem na střechu. Týna je úžasná, jelikož vše zvládla perfektně. Roryse vhodila do vzduchu, on se rozletl a vše dobře dopadlo.

Svačinky

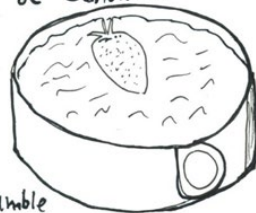
ktře' jsme si sami vařili.

Tvarohové knedlíky se žahourem

Majito s Netřeskem

Crumble

Pečená podzimní jablka

širové tyčinky

Ohlédnutí za letošním Generálním shromážděním UUA

Elaine McArdleová

Letošní Generální shromáždění amerických unitářů a univerzalistů proběhlo v Pittsburghu.
(Foto © pixabay.com.)

To nejzajímavější z Generálního shromáždění UUA: inspirující řečníci i vášnivé projevy. Probíhalo na úrovni osobního i online setkání.

Zvolení reverendky Dr. Sofie Betancourtové prezidentkou Asociace unitářů a univerzalistů (UUA) s ohromujícím uznáním a potleskem vestoje bylo vrcholem mimořádného Generálního shromáždění 2023, které bylo zároveň radostnou oslavou hodnot UU a výzvou, abychom se pustili do práce, kterou máme před sebou.

Přes 4 100 unitářů a univerzalistů se sešlo na generálním shromáždění od 21. do 25. června – 1 768 se jich účastnilo online a 2 380 přijelo osobně do Pittsburghu. Účastníci přítomní na místě se mohli pokochat

úchvatným výhledem na řeku Allegheny a malebnou architekturu v centru města z konferenčního centra Davida L. Lawrence. Naopak mnoho online účastníků vyjádřilo vděčnost, že se mohli připojit z pohodlí domovů nebo hotelových pokojů.

Reverendka Betancourtová, která působila jako dočasná spolupřezidentka UUA na jaře roku 2017, je první ženou tmavé pleti a zároveň první veřejně známou queer osobou, jež byla zvolena prezidentkou této asociace. Prezidentský úřad přebírá od reverendky Dr. Susan Frederick-Grayové, která byla první ženou

zvolenou prezidentkou UUA. Reverendka Betancourtová, která má doktorát z náboženské etiky a afroamerických studií z univerzity Yale a magisterský titul z teologie ze školy pro duchovní službu Starr King, byla nominována speciálním výborem. Kandidovala jako jediná nominovaná a byla zvolena 2 320 hlasy (95,5 %) proti 110 hlasům (4,5 %). Desátého července pak zahájila své šestileté funkční období. Ona, dítě přistěhovalců z Panamy a Chile a vnuče sedmé generace unitářů.

Během prezidentského fóra před zvolením se reverendka Betancourtová zabývala širokou škálou témat včetně budování a posilování spojení mezi unitářskými univerzalisty, podpory vůdců kongregací a navrhovaných revizí článku II stanov UUA. „Tolik z vás mně nejrůznějšími způsoby říkalo, že to, co ode mě nejvíce chcete, je pozvání do takového unitářského univerzalizmu, o jakém sníte, do společného tvoření tohoto světa a ke společnému dílu,“ řekla. „A já se toho nevzdám. Když říkám, že středobodem naší víry je láska, znamená to, že se zavazuji milovat každý den každého z vás [...] těch příštích šest let i potom.“

Novou prezidentkou UUA byla zvolena reverendka Sofia Betancourtová. (Převzato z uua.org.)

Kromě volby nové prezidentky hlasovali delegáti také o pokračování procesu diskuse o dalších navrhovaných změnách článku II stanov UUA, který zahrnuje oddíl Principy, záměry a zdroje (Principles, Purposes, and Sources), s 1 816 hlasy pro (86,3 %) a 289 hlasy proti (13,7 %). Během generálního shromáždění bylo schváleno několik dodatků k souboru návrhů, včetně přidání formulace o mystériu a úžasu, zatímco jiné návrhy, včetně znovuzavedení současných šesti principů, neprošly. Konečné hlasování o navrhovaných změnách bude vyžadovat dvoutřetinovou většinu a proběhne na dalším generálním shromáždění, které se bude konat v příštím roce.

Návrh usnesení týkajícího se ekonomických záležitostí nazvaný Úplné odtržení od průmyslu zabývajícího se těžbou a zpracováním fosilních paliv a související úpravy, který předložili Mladí dospělí UU pro „divestment“¹ nebyl přijat – 1 412 hlasů (68,3 %) bylo proti a 654 hlasy (31,7 %) pro. Při dojemném projevu mladých členů UU drželi zastánci usnesení transparenty a na konci diskuse hromadně skandovali. Vedoucí UUA včetně reverendky Betancourtové prohlásili, že prosazování klimatické spravedlnosti považují za dlouhodobý závazek. Slíbili, že budou dál jednat s mladými dospělými s vědomím toho, že jejich hlasy jsou nedílnou součástí těchto složitých a obtížných témat. Tato důležitá práce bude zahrnovat diskuse o odtržení od průmyslu fosilních paliv a ničivých dopadech změny klimatu, stejně jako o vytváření cesty k nápravě.

Tři návrhy na Akce přímého svědectví (Actions of Immediate Witness) byly všechny přijaty s převahou hlasů: Povstaňme, ať zastavíme Copy City (Rise Up to Stop Copy City) – 83,8 %, Organizace pro rovnost v přístupu ke zdravotnictví (Organisation for Health Equity) – 85,8 % a Ochrana snů, příjemců odloženého akčního programu pro děti (DACA) s cestou k trvalému pobytu (Protect the Dreamers, the Recipients of Deferred

¹ UU Young Adults for Divestment – skupina mladých členů UU zaměřující se na politiku finančního odstřížení se od firem zabývajících se těžbou anebo zpracováváním fosilních paliv či obchodem s nimi. [Pozn překl.]

Action for Childhood Arrival /DACA/ with a Pathway to Permanent Residence) – 98,1 %. Do závěrečné části programu se nedostaly žádné návrhy vytvořené v reakci na to, co zaznělo, ani návrhy týkající se rozpočtu.

V jediné volbě o čtyři uvolněná místa v nominativním výboru UUA zvolili delegáti Rev. Violu Abbittovou (2 166 hlasů), Bena Gabela (1 855 hlasů), Carrie Stewartovou (2 098 hlasů) a Rev. Zackrieho Vinczena (2 002 hlasů). Dick Burkhart, který nebyl zvolen, získal 607 hlasů.

Generálního shromáždění se zúčastnilo 2 593 pověřených delegátů zastupujících 715 kongregací z padesáti států, a dále z Washingtonu, Kanady, Mexika a Filipín. Osobně jich přijelo 1 317 a 827 se jich zúčastnilo online; 447 delegátů bylo pověřeno jednat pouze o obchodních záležitostech. Závěrečného hlasování se zúčastnilo 2 109 pověřených delegátů (81 %), což je více než dvojnásobek účasti v hlasování oproti loňskému roku, sdělil Larry Stritof, ředitel oddělení informačních technologií UUA. „Účast delegátů na letošním hlasování nás velmi potěšila,“ uvedl tajemník UUA Bill Young.

Účastníci se však nevěnovali jen práci. Konalo se mnoho workshopů, jež byly příležitostí k budování společenství. A samozřejmě také duchovní shromáždění, včetně stále oblíbeného nedělního shromáždění, během něhož Rev. Manish Mishra-Marzetti pronesl promluvu na téma Stále přičinliví: jak se stát lidmi, které svět potřebuje. Duchovní shromáždění se konalo také v pátek. Zorganizovala je Obec širšího společenství a nazvala je Osvobození, uvěznění a naše víra. Konal se také obřad pro mládež vstupující do dospělosti zvaný Synergy Bridging Service.

Letošní přednášku Wareových (Ware Lecture) pronesla spisovatelka Imani Perry, která je profesorkou afroamerických studií na univerzitě v Princetonu a která bude od letošního léta působit i na Radcliffeově institutu na Harvardu. Je autorkou sedmi knih, za zatím poslední z nich – *Z jihu do Ameriky: Cesta pod Mason-Dixon za poznáním duše národa* (South to America: A Journey Below the Mason-Dixon to Understand the Soul of

a Nation) – získala v roce 2022 Národní knižní cenu v kategorii literatury faktu. Imani Perry hovořila o několika „předcích UU“ včetně Henryho Davida Thoreaua, Ralpha Waldo Emersona a zastánkyně zrušení otroctví a bojovnice za volební právo žen Frances Ellen Watkins Harperové, význačné afroamerické intelektuálky, básničky a romanopiskyně. „Dnešní antiintelektualismus vychází samozřejmě ze snahy bránit lidem v tom, aby se jich něco hluboce dotýkalo,“ řekla Imani Perry a vysloužila si bouřlivý potlesk vstoje. „Jsem přesvědčena, že tento okamžik od nás vyžaduje mimořádnou odvahu a pokoru.“

Ve čtvrtek přivítala plná místnost hlavního řečníka Briana Broomea, oceněného autora paměti *Vyhod' mě až k bohům* (Punch Me Up to the Gods), který se podělil o své zkušenosti a pohledy černého gay muže. K rozpravě se připojil Rev. Michael J. Crumpler, ředitel programů pro LGBTQ a multikulturní záležitosti UUA. „Každý by měl napsat knihu vzpomínek nebo alespoň vyprávět svůj příběh. Protože oni chtějí, abys mlčel,“ řekl Broome s potleskem a dodal: „Naše příběhy jsou zbraně v boji proti fašismu.“

Susan Frederick-Grayová představila komisi pro institucionální změnu (Commission on Institutional Change) letošní Cenu prezidenta/prezidentky za dobrovolnickou službu, jež je oceněním pro osobu nebo skupinu, která UUA poskytla mimořádnou a klíčovou službu jako dobrovolník. Rada UUA pověřila komisi založenou v roce 2017, aby provedla analýzu strukturálního rasismu a kultury bílé nadřazenosti uvnitř UUA. V roce 2020 vydala skupina průkopnickou zprávu Rozšiřování pečujícího kruhu (Widening the Circle of Concern), která obsahuje doporučení pro podporu dlouhodobých změn v oblasti víry. Reverendka Rosemary Bray McNattová obdržela cenu za vynikající služby unitářskému univerzalizmu (Award for Distinguished Service), jedno z nejprestižnějších ocenění UUA, a reverend Dr Randolph „Randy“ Becker obdržel Cenu Anguse H. MacLeana za vynikající počiny v oblasti náboženské výchovy.

V pátek uspořádala iniciativa Side With Love (Na straně lásky), vytvořená UUA, nád-

Rev. Sofia Betancourtová je první prezidentkou UUA, která není běloška.
(Převzato z uua.org.)

hernou hodinu zpěvu, písní a příběhů, které se odehrály během akce Vzdor, odpověď, nové představy: shromáždění na straně lásky (Resist, Respond, Reimagine: A Side With Love Rally). Během této akce, jejíž významnou částí byly úvodní meditace v duchu modlitby a vzájemného propojení vedené reverendkou Betancourtovou a závěrečná meditace vedená Susan Frederick-Grayovou, představila reverendka Ashley Horanová, ředitelka organizační strategie UUA a vedoucí týmu iniciativy Side With Love, program unitářů a univerzalistů,

kteří po celých Spojených státech pracují „na hlubokém vztahu s místem, kde žijí, s tím, co mají, a na tom, aby dělali to, co mohou“.

Během diskotéky a dalších plánovaných i spontánních událostí unitářů a univerzalistů oceňovali Susan Frederick-Grayovou, která během šesti let, kdy stála v čele UUA, nechala zaznívat hlasy progresivních nábožensky orientovaných lidí, podpořila mechanismy UUA týkající se spravedlnosti, rozmanitosti, rovnosti a inkluze (JEDI) a provedla Asociaci krizí spojenou s covidovou pandemií. Jed-

ním z jejích úspěchů byla iniciativa Volba (The Vote) na obranu a rozšíření demokracie a demokratického rozhodování v rámci UU.

Ve čtvrtek přednesla dojatá Susan Frederick-Grayová za potlesku a bouřlivých ovací závěrečnou prezidentskou zprávu. Vyjádřila vděčnost za práci celé UUA i všech kongregací a vyjádřila svou radost nad tím, že se vedení ujímá reverendka doktorka Betancourtová. Při diskusi o práci na demontáži kultury bílé nadřazenosti a patriarchy uvedla: „Tato práce na změně kultury probíhající v rámci unitářského univerzalizmu je naprosto zásadní pro to, aby naše tradice mohla dál růst a odpovídala potřebám doby, a to jak dnes, tak i v budoucích generacích. Je nezbytná pro podporu sprá-

vedlivého a rovnoprávného multikulturního světa, po němž ve svých představách toužíme, světa, do něhož skutečně patří a v němž se všem může dařit. Je to vzrušující, nikdy jsem necítila tolik naděje a příležitostí pro naši víru jako právě v tomto okamžiku.“

Během nedělního závěrečného shromáždění účastníci shlédli video jako připomenutí zatím nepřekonaného vedení reverendky Susan Frederick-Grayové.

Generální shromáždění bude příští rok probíhat kompletně online. V roce 2025 proběhne na obou platformách, online i v marylandském Baltimoru.

Přeložila Ruth Jochanan Weiniger.

Do Štýru nejen za duhou

Miloš Hlávka

Soutok řek Enže (Enns) a Štýr (Steyr), vpravo kostel archanděla Michaela ve Steyrdorfu. (Všechny fotografie Miloš Hlávka.)

V sobotu dne prvního července 2023 jsem navštívil hornorakouský Štýr (německy Steyr). Důvody k této cestě jsem měl dva až tři. Prvním (nebo prvními dvěma – záleží na tom, nakolik těsně je kdo považuje za propojené) bylo to, že toto město patří podle dostupných informací k nejkrásnějším a historicky nejcennějším v celém Rakousku a já v něm předtím nikdy nepobyval ani minutu. Druhým (či třetím, pokud to budete počítat takto) pak byla slavnost, která se onoho dne ve Štýru konala. Jednalo se o setkání lidí z LGBTQIA+ spektra a jejich podporovatelek a podporovatelů, tedy Steyr Pride. Na plakátech někdy avizované větou Steyr ist Pride (Štýr je Pride), přičemž to ist (je) lze najít i na jiných materiálech. U jiné události jsem tak objevil sdělení Steyr ist Zeitgeist – Štýr je duch doby. Myslím, že město se použitím toho slovesa „ist“ s tou či onou událostí, například s oním „Pride“, ztotožňuje.

MĚSTO ŠTÝR

Avšak nepředbíhejme a věnujme se nejprve samotnému městu, přesněji těm jeho končinám, do kterých jsem zavítal.

A hlavně si připomeňme, že Štýr (Steyr) není součástí rakouské spolkové země Štýrsko (Steiermark), od níž byl (spolu se širokým okolím) odtržen už po budínském míru

v roce 1254. Později se stal součástí nyníššího Horního Rakouska.

A protože se nacházíme na stránkách časopisu vydávaného náboženskou společností, bude v následujících odstavcích kladen důraz na duchovní stránku jak města, tak slavnosti, která se v něm letos prvního července konala. A rovnou předešleme, že v Rakousku se většina (téměř 65 %) obyvatel hlásí k římskokatolické církvi, takže pokud v následujících odstavcích bude řeč o kostelech, jsou míněny kostely římskokatolické, není-li výslovně uvedeno něco jiného.

Samotné Vnitřní Město (Innere Stadt) se nachází mezi řekami Steyr a Enže (Enns) těsně nad jejich soutokem, avšak historickou zástavbu lze nalézt i ve čtvrtích Ennsdorf (na protějším břehu

Enže) a Steyrdorf (na protějším břehu řeky Steyr). Dominuje mu jednak barokní zámek Lamberg (vzniklý radikální přestavbou gotického hradu), jednak převážně gotický městský farní kostel sv. Jiljí a sv. Kolomana kousek nad ústředním náměstím (Stadtplatz – doslova „městské prostranství“). Zaklenutí trojlodí tohoto chrámu je barokní – ovšem při regotizaci kostela zbavené případných štukatur. Vybavení převážně novogotické, stejně jako nyníšší špička kostelní věže. Ve Vnitřním Městě nalezneme ještě barokní mariánský kostel přímo na jižním konci západní strany náměstí. Dodejme, že mezi farním kostelem a zámek Lambergem se nacházel kostel celestinského řádu, avšak po zániku řádu byl koncem 18. století přestavěn na městské divadlo (a nyní je součástí hudební

Pohled z uličky Berggasse k městskému farnímu kostelu svatých Jiljí a Kolomana.

školy). Další výraznou sakrální památku nalezneme ve čtvrti Steyrdorf, a to umístěnou přímo naproti vyústění mostu z Vnitřního Města. Je jí barokní dvouvěžový kostel archanděla Michaela, původně jezuitský, nyní farní pro čtvrt Steyrdorf. Hned přes ulici se pak nachází někdejší špitální kostel, přestavěný na profánní budovu.

Na stráni nad chrámem archanděla Michaela lze zahlédnout v dominantní poloze ještě jednu stavbu s věžičkou, která také vypadá na první pohled jako někdejší kostelík či větší kaple. Navzdory tomu, že se v jejím severním sousedství nachází urnový hřbitov s krematoriem z roku 1927, je to mylný dojem. Taborurm (Táborská věž) nikdy sakrálním účelům nesloužila – jde o jeden z posledních pozůstatků městského opevnění, v mírových dobách sloužící jako stanoviště požární hlídky. Nyní se uvnitř nachází restaurace. Pokud název někomu připomíná jedno jihočeské město, není na úplně špatné stopě: opevnění husitského Tábora patřilo ve své době ke světové špičce (a lze jen litovat, že se z něj zachovalo tak málo) a mnohé fortifikační prvky vybudované jinde se ke svému vzoru hlásily. Podle této věže pak byla pojmenována přilehlá novodobá čtvrť města.

Pokud jde o další náboženství, v Ennsdorfu poblíž nádraží jsem po výstupu z vlaku nemohl minout novogotický luteránský farní kostel, zatímco kolem sídla mennonitů (od běžných obytných domů se lišícího jen velkým křížem na fasádě) jsem procházel později s průvodem Steyr Pride.

Pokud jde o profánní památky, k nim patří především velmi hodnotná rokoková radnice (v době mé přítomnosti před ní vlály dvě vlajky: městská a duhová) a velké množství historických měšťanských domů. Při řece Steyr najdeme rovněž ukázky historické industriální architektury. Naopak téměř v úplnosti bylo v 19. století rozebráno městské opevnění – vedle již zmíněné věže Taborurm se zachovaly jen některé brány, a to tam, kde nepřekážely rostoucímu provozu.

Do Štýru jsem dorazil ráno kolem tři čtvrtě na deset a během následujících dvou hodin a nějakých drobných k tomu jsem stihl projít starou část Ennsdorfu a podstatnou část Vnitř-

ního Města, včetně interiéru farního kostela nebo nádvoří zámku Lambergu, kde už se houfovali muži zákona (část zámku nyní slouží jako policejní stanice), aby řádně dohlédli na odpolední cvrkot v ulicích. Což bylo pokynem k tomu, abych se do onoho cvrkotu rovněž zapojil – ostatně kvůli němu jsem k návštěvě města zvolil ten termín, který jsem zvolil.

STEYR PRIDE

Samozeřejmě jsem nemohl stihnout všechny události, které byly s touto oslavou spojeny – některé doprovodné akce totiž probíhaly už v průběhu června, jenž je často označován jako Pride Month (měsíc hrdosti) coby připomínka stonewallských nepokojů. Od začátku června vlála před štýrskou radnicí duhová vlajka, celá radnice byla během nocí duhově nasvícena, a dokonce už 31. května byl ve Štýru promítán film *Kiss Me Kosher* (<https://www.csfd.cz/film/908639-laska-je-koser/prehled/>).

Vynechal jsem i Pride Brunch („pridovou“ přesnídávkou) v zařízení, které se nachází v uličce Pfarrgasse (Farní ulice – spojuje hlavní štýrské náměstí s farním kostelem), nese název Jugendzentrum Gewölbe (Mládežnické centrum Klenba či Sklep; nabízí se i počestěná podoba původního německého výrazu: Kvelb) a je provozováno římskokatolickou diecézí Linec (<https://www.dioezese-linz.at/institution/9362> – i na této budově vlála duhová vlajka) – jednak jsem se cítil být příliš cizí, jednak jsem si chtěl město aspoň částečně prohlédnout.

A tak jsem vyrazil až na další akci se Steyr Pride spojenou – a tou bylo modlitební shromáždění nazvané Pride Prayer, které začalo půl hodiny po poledni na terase před vchodem do již zmíněného kostela archanděla Michaela. Dominoval mu velký transparent s nápisem Unter Gottes Himmel haben alle Platz (Pod Božím nebem mají všichni místo). Ten bylo možno spatřit již na loňské akci Linzpride a přišla s ním Duhová pastorace linecké římskokatolické diecéze,¹ která se tehdy vůbec poprvé do průvodu Linzpride oficiálně zapojila.

1 Její web je zde: <https://www.dioezese-linz.at/regenbogenpastoral> (ústřední web s rozcestníkem pro celou Rakousko je zde: <http://regenbogenpastoral.at/>).

Rozcházející se duhové shromáždění před kostelem archanděla Michaela.

Na organizaci tohoto shromáždění se také podílela, a spolu s ní i místní římskokatolická farnost, před jejímž kostelem probíhalo. Zda byli účastní i místní evangelíci (kteří loni toto shromáždění natáčeli²), nevím – letos žádná nahrávka pořízena nebyla. K mání byl tištěný program s podtitulem převzatým z první kapitoly knihy Genesis – „Und G*tt sah, dass es gut war.“ („A B*h viděl, že je to dobré.“)

O hudební doprovod se postaral kytarista – hrál a zpíval již před začátkem, když jsme teprve přicházeli, a to nejen písničky, které lze označit jako kostelní. A písnička, kterou bychom v českém prostředí na bohoslužbách asi příliš neočekávali, celé shromáždění i zahajovala: šlo o hitovku *What's Up?* od skupiny 4 Non Blondes. Kdo uměl, mohl se přidat – text byl v programu shromáždění.

Následovalo společné čtení žalmu číslo 139 (podle číslování ze *Septuaginty* číslo 138), a to tak, že text byl rozdělen do dvojverší, z něhož první verš četla vždy pravá strana shromáždění a druhý ta levá:

„Herr, du hast mich erforscht /
Und kenst mich genau.“

(„Hospodine, ty jsi mě zkusil /
a seznal.“)

Pak následovala píseň *Gib mir die richtige Worte / Gib mir den richtigen Ton...* (Dej mi ta správná slova, dej mi ten správný tón...)³ od Manfreda Siebalda, jedna z těch, jejichž duchovní obsah je zcela zjevný.

Po dalších písničkách se zvedla jedna z organizátorek setkání a začala mezi část přítomných rozdávat různé předměty – někdo dostal do rukou například insitní obrázek hvězdné oblohy, někdo plyšáčka, na mě se dostal květináč s jakýmsi sukulentem (kaktus to nebyl, trny to nemělo). A začalo čtení z úvodu knihy Genesis (tam pochopitelně německy; zde cituji podle kralického překladu): „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. Země pak byla nesličná a pustá, a tma byla nad propastí, a Duch Boží vznášel se nad vodami...“ A z řad účastnic a účastníků vystoupil ten, kdo obdržel míček, a položil jej na stůl u zábradlí terasy. A když Bůh pravil „Budiž světlo“, zvedl se ten, kdo obdržel svíčku, a přinesl ji tamtéž. V tomto duchu četba pokračovala, takže když Bůh řekl „Zplod' země trávu, a bylinu vydávající símě, a strom plodný, nesoucí ovoce podlé pokolení svého...“, odnesl jsem na stůl zapůjčený květináč. Tam jej poté následoval i onen plyšáček a další předměty, až bylo stvoření završeno, všechny předměty

2 Záznam loňského shromáždění je k dispozici zde: https://www.youtube.com/watch?v=iFj_coPkxvU

3 Poslechnout si ji lze například zde: https://www.youtube.com/watch?v=tXkl4blY_U

Duhový průvod prochází ulicí Enge Gasse z náměstí ke kostelu archanděla Michaela.

zpátky na stole a Bůh mohl konečně slavit šábes.

Po několika dalších bodech programu celé shromáždění, jehož se nás účastnilo kolem třiceti, vyvrcholilo společným zpěvem písně *What a Wonderful World* (Jaký nádherný svět) od Louise Armstronga.

A pak jsme uklidili zpátky do kostela vypůjčené židle a lavičky a mohl začít přesun do nepříliš vzdáleného areálu muzea Arbeitswelt (Svět práce). Cesta vedla přes rozhraní ulic Badgasse, Fabrikstraße a Wehgrabengasse, kde se nachází socha Big Mama (Velká Máma), kterou vytvořila Ulrike Schörklová jako symbol globální domoviny, lásky a tolerance. Je jasné, že plastika s takovou symbolikou nemohla při příležitosti festivalu Pride zůstat bez povšimnutí, a tak se nelze divit, že její hlava byla ozdobena závojem z duhových fábůrů a v jejím klíně se objevila rovněž duhová kytice.

V areálu muzea, které se nachází v poměrně malebné industriální čtvrti převážně z 19. století, bylo po 14. hodině předneseno několik

projevů (jeden patřil starostovi města), bylo předvedeno několik tanečních vystoupení a zazněly i nějaké „dýdžejské sety“.

A pak se začal řadit průvod, v jehož čele měla jet dlouhá limuzína linecké hudební školy Starwalk Academy. Za ní se objevili lidé ze skupiny SoHo, což je „teplá sekce“ rakouské sociální demokracie (SPÖ). Přítomni byli i ti, které bych po Jiráskově vzoru nazval Psohlavci, i když Alois si pod tím pojmem představoval něco trochu jiného než fetišisty navlékající se do psích kostýmů. Nechyběli ani lidé z Duhové pastorace, i když transparent nechali stát před kostelem jako poselství těm, kdo v tu dobu procházeli kolem. A pokud snad někoho překvapuje přítomnost lidí z oficiálních struktur římskokatolické církve v duhovém průvodu, dodejme, že přinejmenším část cesty kráčeli těsně za nimi zástupci a zástupkyně Komunistické strany Rakouska (Kommunistische Partei Österreichs) s transparentem *Offensiv & Sozial für Diversität* (Ofenzivně & sociálně za rozmanitost).

Trasa vedla přes Wehgrabengasse a Fabrikinsel na okraj zámeckého parku a po jeho jižním okraji (Sepp-Stöger-Straße) kolem mennonitské modlitebny k městskému farnímu kostelu a odtud na hlavní náměstí. A pak po Enge Gasse přes most Steyrbrücke ke kostelu archanděla Michaela a znovu kolem sochy Big Mama do areálu muzea Arbeitswelt, kde průvod končil. Ještě následovalo několik projevů, z nichž jeden patřil uprchlíkovi z Kamerunu. Poté ještě chvíli hráli dýdžejové a pak, nepočítáme-li několik skupinek, které si uspořádaly piknik na travnatém břehu řeky, už jsme se začali pomalu rozcházet.

NA SHLEDANOU, ŠTYRE!

Zájemkyně a zájemci se ještě mohli těšit na hudební vystoupení v kulturním zařízení Röda, případně na muzikál *The Prom* v divadle (v podání členstva již zmíněné školy Starwalk Academy – ten pak měl reprízu ještě v neděli), ale mě čekalo pokračování cesty. Ještě jsem potřeboval projít některá zajímavá zákoutí Steyrdorfu. Vedle okolí již zmíněné plastiky Big Mama považuji za obzvlášť malebné ulice Kirchengasse či Gleinkergasse s přílehlými úseky ulic Sierningerstraße a Schuhbodengasse, kde lze nalézt řadu historických měšťanských domů. Naproti tomu nejrozsáhlejší náměstí čtvrti – Wieserfeldplatz – má podobu až z obnovy po velkém požáru z roku 1842, přičemž některé domy jsou i mladší.

Ještě než jsem renesanční bránu Schnallentor opustil historickou část města, neopomněl jsem navštívit zdejší Taborfriedhof (tj. Tábořský hřbitov – původ výrazu „tábořský“ je vysvětlen u věže Taborturm),

jehož nejstarší část na čtvercovém půdorysu pochází z 16. století a je lemována renesančními arkádami, pod nimiž leží hrobky tehdejších nejvýznamnějších měšťanských rodin. Uprostřed stojí kaple Božího hrobu ze století sedmnáctého. Odtud k jihovýchodu pak hřbitov pokračuje už méně zajímavými částmi novějšími.

Po průchodu branou Schnallentor k severu jsem vstoupil do novodobé čtvrti Tabor, kde stojí kostel sv. Rodiny (Heilige Familie) ze 70. let 20. století, a krátce poté jsem území města opustil.

Přestože jsem Štýru věnoval prakticky celý den, k prohlídce to ani zdaleka nestačilo.

Mimo mou trasu se ocitl například kostelík Bruderhauskirche ve Steyrdorfu, stejně jako poutní kostel Christkindl (Jezulátko) při západním okraji města. A při odchodu z města jsem jen z dálky letmo zahlédl klášter Gleink, kdysi benediktinský, zrušený Josefem II., pak přechodně využívaný jako kasárna, v roce 1832 osídlený saleziánkami, ale poté, co od 50. let 20. století ustaly vstupy nových řeholnic, definitivně zrušený v roce 1977.

A možná by stálo za to podívat se, jak vypadají místa spojená s místními muslimkami a muslimy – podle pátrání v „mezisítí“ by měla existovat asi tři.

A samotný duhový průvod, jehož termíny jsou určeny na příštích devět let, byl, včetně jeho „duchovní přede hry“, také v mnoha ohledech nádherný. Prostě existuje spousta důvodů, proč toto město navštívit znovu.

A tak, přestože příští rok dám asi přednost Linci, na shledanou, Štýre! Doufám, že jsem tě neviděl naposledy.

Zprávy z unitářské knihovny v Praze

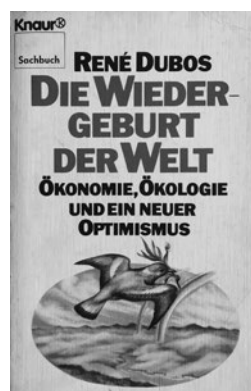
Osmnáctý díl

Bohdan Chlíbec

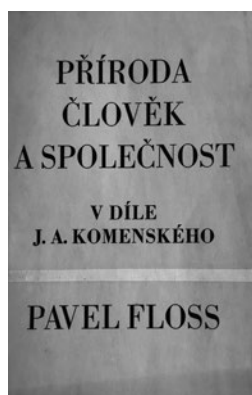
Jedinec a společnost – sociální struktury, občanská společnost, manipulace, sociální interakce, kulturní diverzita, hodnoty, západní civilizace, politika, náboženství, sekularizace:

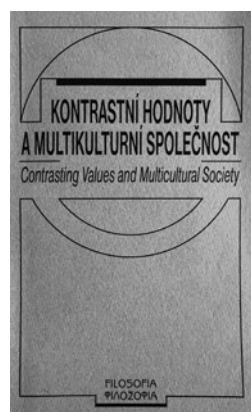
Čermák, Vladimír,
Otázka demokracie 3: Společnost a stát.
Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1997.
254 s.

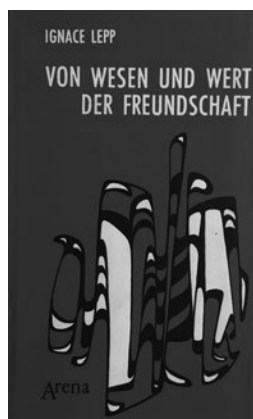
Dubos, René,
Die Wiedergeburt der Welt: Ökonomie, Ökologie und ein neuer Optimismus.
München: Knaur, 1983. 318 s.

Floss, Pavel,
Příroda, člověk a společnost v díle Jana Amose Komenského.
Přerov: Městský národní výbor v Přerově, 1968.
78 s.

Krejčí, Jaroslav (ed.),
Kontrastní hodnoty a multikulturní společnost: Sborník z mezinárodní konference 19. až 22. září 2001 v Praze. Praha: Filosofia, 2002.
127 s.

Lepp, Ignace,
*Von Wesen und Wert
der Freundschaft.*
Würzburg: Arena,
1965. 141 s.

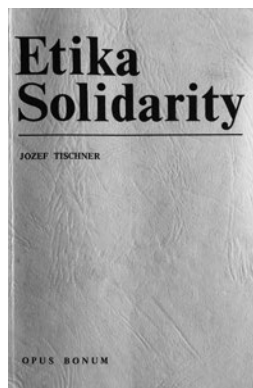
Menge, Wolfgang,
*Der verkaufte Käufer:
Die Manipulation der
Konsumgesellschaft.*
Frankfurt am Main:
Fischer Verlag,
1974. 312 s.

Rémond, René,
*Náboženství
a společnost
v Evropě.*
Překl.
z francouzštiny
A. Hánová.
Praha:
Nakladatelství
Lidové noviny,
2003. 273 s.

Šamalík, František,
*Občanská společnost
v moderním státě.*
Brno: Doplněk,
1995. 279 s.

Tischner, Jozef,
Etika Solidarity.
Anonymní
překlad z polštiny.
Předmluva
K. Skalický.
Mnichov:
Opus bonum,
1985. 95 s.

Wiatr, Jerzy J.,
*Společnost: Úvod
do systematické
sociologie.*
Překl. z polštiny
E. Sládková.
Praha: SPN,
1968. 356 s.

K Unitarii mě přivedl děda

Rozhovor s Lenou Jurgens, členkou IUCP

Lena Jurgens je členkou obce International Unitarian Church of Prague. (Obě fotografie z archivu Leny Jurgens.)

„K Unitarii mě přivedl děda,“ odpověděla na otázku, jak se dostala do kontaktu s unitářstvím Lena. Bylo jasné, že to nebude běžný příběh o hledání duchovní cesty a zakotvení v Anenské.

To znamená, že jsi vyrůstala v unitářské tradici?

Ano i ne. Je to složitější. Moje maminka totiž emigrovala v roce 1981 do USA. Tam se seznámila s tátou. Když jsem byla malá, jezdily jsme k prarodičům každý rok na návštěvu a věděla jsem, že babi s dědou chodí na nějaká setkání, ale víc nic. Teprve když mně bylo dvacet a s maminkou jsme se přestěhovaly do Prahy na trvalo, tak nás vzal děda obě na jedno shromáždění.

A jaký byl tvůj první dojem? Co si z toho pamatuješ?

Můj první dojem byl, že jsou lidé v Unitarii velmi příjemní a že je Unitaria velmi otevřená všem lidem a názorům.

V USA jste s rodinou do žádného unitářského sboru nechodili?

Nojo... Teď si vlastně uvědomuju, že v USA jsem nikdy mezi unitáři nebyla. Samozřejmě jsem tam potkala nábožensky zaměřené lidi,

při různých příležitostech jsem se byla i podívat v kostelích, ale vždycky šlo o nějakou z křesťanských církví. Mezi unitáře chodím jenom v Praze.

A do mezinárodní obce, nebo do POU?

Obojí. V mezinárodní obci máme osobní setkání jednou za měsíc, jinak online. A mezi tím chodím i do POU. Přátele mám v obou. Každá je trochu jiná.

V čem vidíš hlavní rozdíly?

To se těžko vysvětluje. V každé jsou jiní lidé a jiná atmosféra. Nemyslím, že jedna by byla lepší než druhá, jsou to prostě jiné unitářské obce.

Po shromáždění stejné kafe a jiné sušenky?

Tak nějak... (smích) Ne, ono je fakt těžké porovnávat. Ale my třeba často čerpáme z buddhismu, protože tím se zabývá Mark, náš duchovní. A Petr má zase svoje přístupy, z novopohanství a tak.

Jestli tomu rozumím správně, IUCP patří svým způsobem do pražské „expat“ kultury?

To je pravda. Ne že by tam byli jenom expati, chodí tam lidi i z jiných zemí než z USA a samozřejmě zdaleka ne všichni expati jsou unitáři nebo UU. Ale je to propojené. Členy IUCP samozřejmě potkáš i na jiných setkáních, kde jsou lidi z Ameriky. A máme společné kamarády a známé mimo Unitarii, takže když si povídáme po shromáždění – u toho kafe a sušenek – řekneme si i o akcích, které se konají jinde.

Kde jsi vlastně doma? Tady, nebo ve Spojených státech?

To je těžká otázka... víc lidí se mě na to už ptalo... bydlím a pracuju tady, mám tu maminku, kamarády... takže jo, určitě jsem doma tady. Ale zároveň se snažím každý rok jezdit za tátou do Seattlu, vždycky tak na měsíc, udržovat ten kontakt. A zase, ani jedno není domov v tom smyslu, že bych nemohla

Lena s přáteli z IUCP v prostorách Čapkova sálu pražské Unitarie.

žít jednou ještě v nějaké jiné zemi. Prostě to tak mám. I další členové mezinárodní obce žili v Praze třeba řadu let, kvůli práci, studiu, rodině, a pak se třeba vrátili do USA. Ale někdy přesídlili do úplně jiného státu, než z jakého sem přijeli, odjeli do nějaké úplně jiné země.

To Čechům může připadat zvláštní, jsme tu mnohem víc vázaní na místo, spouště zdejších lidí připadá domov jako pevný bod v rámci životních změn. Co je vlastně pro tebe takový pevný životní bod?

Pro mě je to rodina.

Vrátím se k tvému dědovi. Jak se on vlastně dostal k unitářství?

Děda přišel k Unitarii přes svého přítele Vrátu. Pak se v Unitarii seznámil s kamará-

dem z Ameriky. Jmenoval se Walter Paine. Walter přišel do Prahy s unitářskou skupinou z Massachusetts v roce 1947, tedy rok před komunistickou okupací. Jeli spolu i na Slovensko do Vysokých Tater. Kvůli tomuto seznámení byl pak děda vyslýchán komunisty, našťástí to ale dobře dopadlo a pustili ho. Do Unitarie pak chodil celý život i s babičkou. Pamatoval ještě velké Květinové slavnosti v tom sále, kde je dnes Divadlo Lucie Bílé.

A co tě na unitářství nejvíc oslovuje?

Líbí se mi tři pilíře – svoboda, rozum a tolerance. Vybírají se vždy zajímavá témata a je také sympatické, že je možnost se pak sejit s ostatními na kávu nebo strávit nějaký neformální čas po shromáždění.

*Rozhovor vedla a přeložila
Ruth Jochanan Weiniger.*

Unitářství přispívá k mé duševní pohodě

Rozhovor s Miladou Baborovskou, členkou OUP

Milada Baborovská je členkou plzeňské obce unitářů. (Obě fotografie z archivu Milady Baborovské.)

Jak dlouho už jste unitářkou? A jak jste se k unitářství dostala?

Unitářkou jsem tři roky, ale více než další dva roky jsem se zúčastňovala různých akcí pořádaných Unitarií a byla jsem jejím příznivcem. Do Unitarie mne přivedla kamarádka, kterou tam tehdy pozvala zase její známá, která byla členkou Unitarie. Pro mne to bylo první a hned milé setkání s unitáři.

Co vám unitářství přináší?

Unitářství přispívá k mé duševní pohodě, cítím se ve společenství příjemně, rozvíjí mou osobnost i mé znalosti v různých směrech a celkově mne posouvá dále.

Jste členkou Obce unitářů v Plzni. Co z programů a akcí plzeňské Unitarie máte nejraději?

„Unitářkou jsem tři roky, ale více než další dva roky jsem se zúčastňovala různých akcí pořádaných Unitarií a byla jsem jejím příznivcem.“

Nejvíce ze všech programů jsem si oblíbila tematické přednášky našeho duchovního, které rozšiřují moje znalosti v mnoha směrech. A dále mám oblíbenou Květinovou slavnost, kde se spojuje krása a duchovno.

Poprvé jsme se setkali na Unitářské akademii v Litomyšli letos na jaře. Proč jste se rozhodla studovat Unitářskou akademii? A jaké z ní zatím máte dojmy?

Chtěla jsem kromě rozšíření svých znalostí poznat sestry a bratry z dalších obcí u nás i některé zahraniční unitáře. Dojmy z těchto setkání mám velmi dobré, získala jsem mnoho poznatků a seznámila se s novými a velmi příjemnými lidmi. Ráda se opět zúčastním.

Prý máte velmi blízký vztah k dětem. Řekla byste mi o tom něco víc?

Už od školy jsem toužila pracovat s těmi nejmenšími dětmi, učit je různé dovednosti a předávat jim takové znalosti a hodnoty, aby se z nich stali hodní a slušní lidé. Celý čas jsem pracovala jako učitelka v mateřské škole, a to až do svého důchodového věku. Sama mám dvě vnoučata, s kterými také ráda trávím volný čas.

Jací lidé (ať už z minulosti nebo současnosti) vás v životě nejvíce inspirují?

V první řadě musím určitě zmínit své rodiče a prarodiče a jejich vklad duševních hodnot

a lásky do mého života. A dále to jsou lidé, i když konkrétní jména neuvádím, kteří mají dobré srdce, nezištně pomáhají ostatním, lidem i zvířatům, prostě těm, kdo to potřebují, a snaží se, aby svět byl lepší. Takové lidi obdivuji a jsou pro mne velkou inspirací.

Co vám dělá v životě největší radost?

Největší radost mi dělá moje rodina. Dále tu jsou situace, kdy nějak pomohu nebo udělám radost někomu jinému, což mne nabíjí pozitivní energií. A samozřejmě takové věci, jako je přečtení dobré knihy, poslech hudby, výlety a také setkávání se s příjemnými lidmi.

Rozhovor vedl Matěj Čihák.

Novinky Obce unitářů v Ostravě

Monika a Pavel Janošíkovi

Schůzka Unitarie Ostrava během rekonstrukce. (Všechny fotografie z archivu OOU.)

Drazí přátelé, sestry a bratři, přečtěte si o dění v sídle naší ostravské obce.

V dubnu jsme s radostí navštívili celorepublikový sněm v Plzni a přitom jsme přemýšleli, co bychom vylepšili u nás v sídle ostravské obce, kde vás přivítáme v roce 2024. Už více let jsme si říkali, že bychom rádi upravili kuchyň, aby vyhovovala lépe našim potřebám. Cesta do Plzně pak byla impuls k tomu, že jsme se rozhodli záměr realizovat.

Trochu jsme tušili, že ne vše musí jít podle plánu... a opravdu se tak stalo. Začalo to připomínat děj pohádky o vaření sekyrkové polévky. Jistě ji všichni znáte a v Ostravě nyní tento děj i zažíváme.

Před více než pěti lety jsme dostali od přátel poměrně novou, ale použitou

kuchyňskou linku se spotřebiči. Rozhodli jsme se, že ji v budoucnu nainstalujeme do kuchyně naší obce. Stále jsme ji měli v záloze a teď přišel její čas. Na začátku jsme se ujišťovali, že vše bude jednoduché, jen vyměníme nábytek a možná vymalujeme.

Začali jsme. Vynesli jsme celou linku do místnosti. Když už tam byla, řekli jsme si, že prostá výměna nábytku kus za kus je mrhání úsilím a že je potřeba kuchyň upravit tak, aby odpovídala dnešní době, a potřebujeme tedy lepší dispozici nábytku v místnosti. Začali jsme kuchyň nanečisto sestavovat a za chvíli bylo jasné, že kuchyňská deska neodpovídá záměru a bude ji potřeba vy-

Úklid v knihovně a v sále.

měnit. Pak jsme se dívali na skříňky a shodli jsme se, že všichni v Unitarii stárneme a že jistě každý ocení, když kuchyň bude mít výsuvné šuplíky místo skříňek s poličkami. Tak jsme si udělali 3D model kuchyně s novou

sestavou nábytku. Měli jsme možnost si ponechat starší myčku nádobí, ale provoz kuchyně bude především o skleničkách, pohárcích na kávu a čaj a talířcích atd. Tak tedy novou standardní myčku.

Výměna oken v kuchyni.

Ukázalo se, že se bude muset předělat kompletně celý rozvod elektřiny, vody a odpadů v místnosti. Konečně tak bude možnost vyměnit zbylou část rozvodů z roku 1940. Připravíme tedy raději i mož-

nost instalace pračky. V novém 3D modelu nepasoval ani radiátor... když už, udělá se to při jednom.

Pak jsme se trochu báli, aby výsledek nebyl, jako když kočička s pjskem dělali dort,

Zednické začišťovací práce.

a požádali jsme architekta o návrh. V tu chvíli už nám bylo jasné, že podlaha také dozná změn a staré linoleum dostane šanci se stát něčím jiným. Podlaha v kuchyni je nyní křivá. Vždy jsme věděli, že ten beton jednou zbrousit musíme. Takže letos. Pak jsme se rozhledli po místnosti kuchyně a dívali jsme se na to poslední, téměř osmdesát pět let stará kastlová okna. I když jsou designově hezká, jejich renovace nebyla v našich silách. Zaslali jsme poptávku na nová okna do kuchyně, a než přišla odpověď, z podvědomí se vynořila výčitka, že kuchyň bude mít lepší okna než hlavní místnost. Je snad jídlo víc než spiritualita? Tak se seznam rozrostl o okna hlavní místnosti. Poslední okna přidala logika, že když už měníme všechna poslední velká okna v domě, kdy budeme měnit zbylá malá

okna v komorách a na záchodě? Tak nám na začátku srpna přivezli dvanáct nových oken.

Všechno začalo díky starší, hezké kuchyňské lince.

A jak to je i v pohádce o vaření sekyrkové polévky. V hrnci je už vše potřebné, sekyrku je tak možné vyndat. Než bude vše hotové, je už jen potřeba to ještě chvíli vařit.

Držte nám palce, abychom do sněmu 2024 v Ostravě vše stihli a mohli vás přivítat v nově upravených prostorách.

Na doplnění, protože se jistě objeví i praktické dotazy: V současnosti je vše hrazeno majiteli nemovitosti a OUO se bude pravděpodobně podílet na nákladech přibližně z 10 %. Nové úpravy umožní intenzivnější využití prostor i mimo programy OUO.

Vzpomínky na Praktická duchovní cvičení Unitářské akademie

Melanie a Jaroslav Novákovi

Na praktických duchovních cvičení je součástí hledání smyslu i zapojování smyslů.
(Všechny fotografie Jaroslav a Melanie Novákovi.)

Velice rádi jsme se poněkolkrát zúčastnili praktických duchovních cvičení pořádaných Unitářskou akademií. Ta letošní červnová proběhla v pěkném prostředí Hornického penzionu v Bohutíně u Příbrami, v místě, kde se před řadou let těžily stříbrné a olovené rudy. Ostatně těžní věž tam majestátně stojí dodnes, na jejím vrcholu byla vybudována rozhledna.

Cvičení byla zaměřena na prožitek, a to z mnoha různých úhlů pohledu – na naše vlastní prožívání, diskuse o něm, sdílení, poučení a návaznosti na unitářskou praxi, zejména na shromáždění. Sešla se tu dvacítka unitářů se zájmem o různé aktivity a povídání k duchovnímu rozvoji.

Začali jsme v pátek 23. června v půl čtvrté odpoledne kruhem sdílení s tématem Prožitek v rámci společenství. Kruh je místo rovnosti a společné energie všech přítomných, každý může říci, sdílet svůj názor, prožitek, pocity...

Navazující moderovaná debata posunula téma prožitků do poznávání toho, jak jsme

na tom s prožíváním my. I když každý z nás mívá různé pohledy, máme jich také mnoho společných.

Můžete si zkusit sami odpovědět na otázky, které vedly k diskusi:

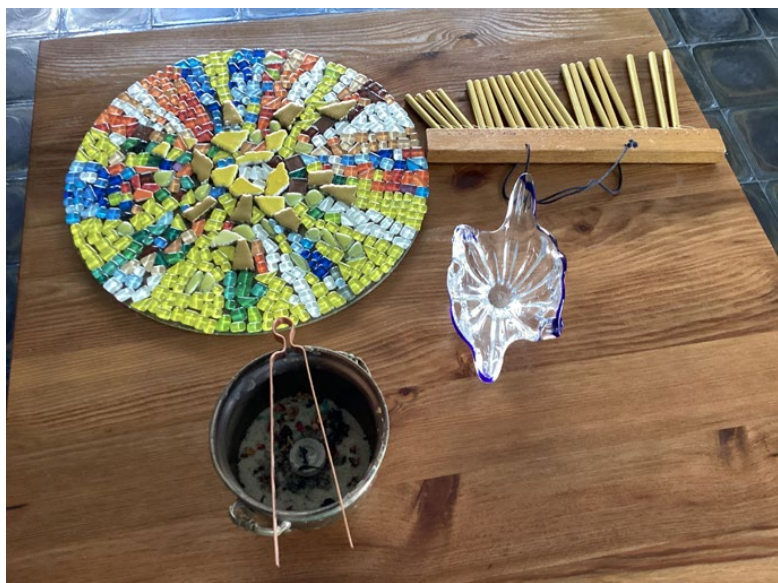
- Když jste v duchovním společenství, je snazší se svěřit, jestliže se známe?
- Je pro sdílení důležité, když můžete sami sdílet, sami sdílet?
- Je pro vás prožitek důležitější místo, ve kterém jste, nebo je důležitější atmosféra?
- Když jste na shromáždění, jak moc může vaše prožívání posunout, prohloubit nějaká úvodní „naladující“ aktivita?

V další části jsme k prožitku přidali téma rituálu v průběhu duchovních shromáždění. I shromáždění jako takové je vlastně rituál, má své obvyklé části, očekáváme je nebo na ně přímo čekáme. Třeba takové společné zapalování svíček, společného světla, je jednou z těch krásných a propojujících.

Rituály nás vlastně provázejí celým životem. Naše činnosti, které opakujeme lecky každodenně, jsou naším osobním rituálem. Ty, které máme ve společenství, jsou námi sdílené. Můžeme je jen prožívat nebo k nim přispět, záleží na nás i na tom kterém z nich. Ve společném rituálu vnímáme, cítíme, prožíváme každý z nás po svém. Můžeme pak své pocity sdílet.

Po večeři jsme se ve sdílení, rituálech a prožívání zaměřili na první část shromáždění, příchod účastníků, a to ve workshopu Přicházíme na duchovní shromáždění. Standa Drda v té souvislosti hovořil o rituálu z pohledu jeho působení na psychiku. Rituál v psychickém pojetí přibližuje člověka k jeho duši, k jeho psýché, ta znamená podle řecké mytologie personifikaci lidské duše; zpodobňována bývá jako dívka s motýlími křídly (podle legendy byla Psyche nejmladší a nejkrásnější ze tří dcer anatolského krále, do které se zamiloval Eros, syn bohyně Afrodity). Jinak, rituál obecně je zautomatizovaná činnost, která nám vlastně pomáhá dělat věci efektivně, jednodušeji žít. Dokonce snižuje případnou úzkost, protože nemáme obavy z toho, co už umíme.

Rituály jsou přirozenou součástí shromáždění, vedou k prožitku. I samotný příchod na shromáždění má prvky rituálu a „naladuje“ na pokračování – například v POU je to uvítání u vchodu, předání programu a zpěvníku, u nových příchozích seznámení s prostředím, možnost si udělat čaj nebo kávu. V různých kulturách je část před vlastním zahájením různá, třeba svolávání zvonem, cinkání zvonky či zapálení vonných tyčinek. Máte nějaký svůj rituál jako naladění na shromáždění? Jaký by se vám líbil?

**Společné výtvary,
společná tvorba.**

Sdílení.

Na konci společných pátečních aktivit jsme poslouchali čtený úryvek z literatury nazvaný *Cesta na shromáždění*.

Jaká je vaše cesta na shromáždění? Co v průběhu cesty děláte, na co se těšíte, „naladujete“, na co myslíte?

Jedním z nejkrásnějších prožitků bývá pozorování východu nebo západu slunce. Tímto aktem mohl ten, kdo chtěl, zahájit sobotní program. Před pátou hodinou ranní vyšel ven a sdíleně prožil dobu svítání se vzestupem slunce na oblohu, jen dva dny po letním slunovratu.

Devátá hodina je na praktických duchovních cvičeních v sobotu i v neděli věnovaná ranní praxi. Obvykle se jedná o výtvarnou činnost spojenou s vyjadřováním různých pocitů a pohledů na svět, vedenou Kristýnou Ledererovou. Praxe je takovou duchovní rozcvičkou. Ta sobotní se jmenovala *Když pevné a neměnné překáží prožitku*.

Další část, *Prožitek chvil*, v nichž se mění fáze shromáždění, vedená Kristýnou a Petrem Samojským, se týkala přechodů z jedné části shromáždění do druhé. Jsou to drobné, krátké přechody. I v praktickém životě jich máme dost (napít se před další prací, protáhnout se, uklidit něco apod.). Některé jsou velmi významné. Přechodovým rituálem je třeba maturita, svatba, zkouška, u některých národů rituály přechodu dítěte do dospělosti.

Jaké jsou nebo mohou být přechody v průběhu shromáždění, předěly mezi jeho jednotlivými částmi? Účastníci uvedli například: zapálit svíčku, tyčinku nebo něco vonného; poslat mezi přítomné nějaký předmět, přes který můžeme cítit „společno“; zahrát na tibetskou mísu; stoupnout si do kruhu a podívat se na ostatní; zazpívat mantru; 3x se zhluboka nadechnout a vydechnout; uhodit na bodhrán, bubínek; dát si na ruku voňavou esenci, která připomene onu chvíli; říci óm; dotknout se kalicha; vstát a protáhnout se. Které z nich vám jsou blízké, jaké další máte vy?

Scéna pro shromáždění a práce s ní byl název další sobotní části. Kdekoliv jsme, vnímáme svět kolem, prostředí, ve kterém jsme. Může na nás působit a působí různě, na druhou stranu ale konkrétní prostředí, barvy, předměty a jejich uspořádání mají na většinu z nás účinek podobný. Míváme podobný pocit, vjem. Například stůl bývá symbolem pospolitosti, bílá barva symbolem čistoty, jednoduchosti, tmavá a černá spíše smutku, stisněnosti, váza značivá užití pro květinu, podaný chléb může být symbolem vítání nebo přijetí.

Petr s Kristýnou navázali na shromáždění – to, co je kolem, sice nemá hlavní roli, není přímo dějem shromáždění, ale více či méně nás ovlivňuje, působí na nás, na náš prožitek a vnímání děje, shromáždění.

Podívali jsme se pak na příklady uspořádání stolu a předmětů na něm. I když je nyní nevidíte, zkuste si představit a uvědomit si svůj prožitek, když se budete dívat třeba na tyto varianty věcí na stole: bílý ubrus, dřevěná váza, miska se svíčkou; váza se stvolí trávy, kalich; ubrus s výrazným vzorem, pestrá váza; modrožlutý ubrus se sluncem a motýly, dřevěná miska se svíčí; ten samý ubrus, kalich; stůl bez ubrusu, kamínky v misce. Co ve vás tato různá uspořádání stolu vyvolala za představy? Záleží kromě barvy i na materiálu?

Petr uvedl příklady prostředí několika různých obcí našich a ze Spojených států a uvedl jejich charakter a možné působení. Sami jsme si pak ve skupinách zkusili vytvořit scénu na zadané téma; k dispozici byly v naší společné místnosti různé předměty, jež jsme mohli využít.

Na praktických duchovních cvičeních je dobrým zvykem pozvat lektory nejen z řad unitářů, ale i další, kteří se zabývají různým pohledem na rozvoj osobnosti člověka. Giuseppe Maiello nás provázel k zámečku ve Vysoké u Příbramě, cestou a na několika zastaveních vykládal o předkřesťanské spiritualitě našich předků, Slovanů, jejich různých zvyčích, chování, vztahu k duchovnu, náboženství, o pohanství a dalších zajímavostech.

Zámeček je spojený s operou Rusalka, Antonín Dvořák na něm pobýval, místo se mu zalíbilo, ve Vysoké si dokonce pořídil špýchar pro své několikaleté bydlení. Jezírko vedle zámečku,

vzniklé po těžbě rašeliny, ho lákalo a inspirovalo, ne nadarmo se mu říká Rusalčino jezírko.

Cestou zpět jsme prožili jeden z pohanských rituálů věnovaný hojnosti Země. Spojení s přírodou je krásné a ne bezdůvodně jí říkáme Matka Země.

Součástí duchovních cvičení bývají i duchovní shromáždění, to sobotní večerní vedla Jana Rašková. Zaspívali jsme si *Come, Come, Whoever You Are* jako chant. I proto, že dva anglicky mluvící účastníci praktických duchovních cvičení pocházeli z obce IUCP. Zamysleli jsme se nad fázemi svého života – dětstvím, dospíváním, dospělostí a seniorstvím, ať již prožitým, nebo v představě o žití budoucím.

Můžete si stejně jako my zkusit popsat jedním dvěma slovy tato čtyři období. Jak byste si je označili, pojmenovali, charakterizovali?

Závěrečný sobotní kruh sdílení se věnoval prožitému dni, zážitkům, pocitům, poznání. Každý přidal do společné mísy sdílení svůj pohled a dojem z různých částí dne, z různých činností.

Nedělní výtvarná ranní praxe nás oslovila zamyslením se: Prožitek... jak vzniká, kam se šíří, co s sebou nese? Kristýna nám dala za úkol ztvárnit své působení na druhé a druhých na nás otázkou: „Jak si myslím, že se můj prožitek šíří?“ Naše díla na velkých čtvrtkách jsme pak položili do kruhu a popsal si navzájem, co a proč jsme pastelkami nebo anilinkami ztvárnili.

Elementy přírody.

Pohyb a tanec jsou po staletí součástí duchovního rozměru, cestou vnímání sebe sama a zkoumání vlastního nitra. Pohyb je pro člověka naprosto přirozený, stejně tak i tanec, od přírodních národů až k dnešní civilizaci. Na duchovních cvičeních nás touto prožitkovou chvílí provázeli Marko Janicki a Jakub Hlaváček, další externí lektoři. Vyzkoušeli jsme si různé pohyby rukou a kroky, rozličně koordinované, ve vzájemném sepětí i posunu v taktech, rytmu. Uvědomovali jsme si své pocity, zkoušeli jsme provádět jednoduché pohyby rytmicky, ve vzájemném souladu.

I jednoduché cviky, naprosto nenáročná rozvíčka, opakované pohyby těla, rukou a nohou ovlivňují naše citění, emoce, nejde jen o fyzické cvičení. Třeba taková jóga má významnou duševní i duchovní rovinu. Můžete se sami chvíli libovolně pohybovat, hýbat tělem i končetinami; vnímejte, jak na ně reagujete vy, vaše vědomí, jak pohyb působí na vaši psychiku, pocity.

V odpoledním společném setkání nazvaném Proměny liturgie během roku jako příležitost ke zdůraznění prožitku nám Kristýna připomněla fakt, že různé svátky a období existují již po tisíce let, byly a jsou pro lidi příležitostmi například k oslavě, zahájení nebo ukončení ročního období nebo činnosti. Příkladem mohou být dožínky, prosba o úrodu, svátek slunovratu, Dušičky a mnoho dalších. Liturgie je pro unitáře shromáždění konané podle našich zvyklostí,

s našimi rituály. Průběh shromáždění, jeho zaměření a činnosti v něm mohou odrazit aktuální období a děje. Tyto souvislosti mohou zdůraznit vnímání takového období a prožitek v něm.

Odcházení ze shromáždění mělo podobný charakter jako páteční „Přicházení“. Standa se spolu s námi zaměřil na ukončování shromáždění, následné posezení u obligátních sušenek a přechod z prostředí fyzického i duchovního setkávání do další části dne u každého z nás.

Síla skrytá v prožitku byla tématem posledního kruhu sdílení. Uvědomovali jsme si, že prožitek je nejméně tak důležitý jako třeba úsudek, diskuze a řada dalších osobních i společných dějů.

Jak se díváte na význam prožitku ve svém životě? Jak je pro vás důležitý?

Praktická duchovní cvičení ukončila prožitková hra Co je zraku utajeno, kterou připravila Kristýna. Zaujala podobně jako ta na loňských duchovních cvičeních a dala přítomným možnost dalšího chápání vztahu člověka a světa prostřednictvím smyslového vnímání.

Co vidíte ne svými očima, ale pocitem, citěním, vnímáním?

Letošní praktická duchovní cvičení jsme si opravdu užili. Odjžděli jsme obohaceni, příjemně a pospolitě naladěni. Příští setkání bude dozajista zase tak zajímavé, motivující, nabitě poznáváním, sdílením a prožitky. My se na ně rozhodně moc těšíme.

Věda a náboženství se budou ovlivňovat vždycky

Rozhovor s evolučním biologem Janem Tomanem

Jak ses stal evolučním biologem?

Zajímala tě od mala příroda, paleontologie a podobně?

Možná to bude znít trochu jako klišé, ale opravdu mě od mala zajímala příroda. Nebo spíš ještě širěji – jak funguje svět kolem nás. Určitě by mezi to spadala fyzika, a hlavně astronomie (kdo se někdy nezajímal o vesmír?), zeměpis, historie, geologie, paleontologie (kdo se někdy nezajímal o dinosaury?), vztahy mezi organismy v přírodě, jak jsou si příbuzné, jak se vyvinuly a zda nějaký život existuje i na jiných planetách. Ale nechci tu ze sebe dělat druhého Leonarda. Hodně se o to zasloužil otec, který by se asi taky věnoval vědě, kdyby v devadesátkách nenastoupil do počítačové firmy. Díky tomu jsem přičichnul k IT. Několikrát jsem jako malý dokonce prezentoval dětské počítačové hry a výukové programy na Invexu (to byl takový brněnský veletrh informační techniky), ale asi jsem byl na programátorskou práci vždycky moc teoretik. Jako asi každý vědec jsem si prošel „záhadologičtější“ období, ale brzo mi došlo, že má věda dobré důvody stavět se k takovým okrajovým směrům rezervovaně. Ohledně vysoké školy jsem se rozhodoval mezi obory, jako jsou historie či archeologie, nebo naopak biologie. Vyhrálo to druhé. Na druhou stranu, postupně jsem „dodrftoval“ na katedru Filosofie a dějin přírodních věd, takže by se dalo říct, že jsem nakonec propojil obojí.

Evoluční biologie mě asi nejvíc oslovila svým rozvrhem, tím, že vlastně umožňuje v živé přírodě vysvětlit skoro všechno. Pan profesor Flegr, který byl mým školitelem a v jehož laboratoři pořád působím, navíc navrhl vlastní variaci na to, jak by evoluce pohlavních

Jan Toman, evoluční biolog.

(Všechny fotografie z archivu Jana Tomana.)

organismů mohla probíhat. Na druhou stranu je to takový zvláštní obor. V užším slova smyslu pojednává o pár mechanismech zahrnujících přirozený výběr, mutace a podobně. V širším slova smyslu se ale dotýká všeho možného – od umělého života po paleontologii, od vzniku života po vývoj kultury. Takže by se asi dalo říct, že jsem se našel v té mezioborovosti.

Co vlastně dělá evoluční biolog? Podle lidové představy se jeho práce neliší od zkoumání koster vyhynulých tvorů.

S tím trochu souvisí závěr mé předchozí odpovědi. Většina badatelů, kteří o sobě dnes tvrdí, že se věnují evoluční biologii, vlastně studuje nějaký úzce vymezený evoluční problém. Třeba jak se vyvinuly skvrny na křídlech motýlů toho a toho rodu. Jak často a zda vůbec se mezi sebou kříží dva příbuzné druhy ptáků na nějakém území. Nebo jak rychle se v bakteriální populaci šíří odolnost proti určitému antibiotiku. Evoluční biolog tak může fotit motýly pod ultrafialovým světlem a na počítači porovnávat jejich kresby, sbírat ptačí trus a analyzovat přítomnou DNA i pěstovat bakteriální kolonie na agarových plotnách. A spoustu dalších věcí, ve kterých se neliší od specialistů v konkrétních oborech. Co tím chci říct, je, že se dnes většina evolučních biologů nevěnuje postulování velkých evolučních konceptů jako „klasici“ oboru v čele s Darwinem. Většina se dokonce ani příliš nevěnuje zkoumání obecnějších procesů, které se v evoluci mohou uplatňovat. To je ale na druhou stranu věc, která zajímá mě, respektive nás. Proto se pohybujeme v teoretičtější rovině, studujeme spisy podobně laděných autorů, často i těch na hranici s filozofií a humanitními obory, diskutujeme o nich a publikujeme vlastní hypotézy. Ani my se samozřejmě nevyhneme tomu, abychom naše myšlenky testovali. Někdy na základě větších datových souborů o vlastnostech organismů, jindy na základě paleontologie nebo dotazníkových dat – pokud se tyto hypotézy týkají třeba lidské psychiky a jak ji ovlivňují parazité. V centru našeho zájmu jsou ale právě ty obecnější procesy.

Čím se podle tebe liší současné evoluční teorie od klasického darwinismu?

Tohle je jedna z těch otázek, o kterých by šlo napsat celou knihu. Ale zkusím to stručněji, byť s tím, že půjde o velké zjednodušení. Darwin přišel s několika ohromujícími myšlenkami. Kromě nápadů, jak mohou vznikat nové druhy nebo že všechny pozemské orga-

nismy měly společného předka, se jednalo především o myšlenku přirozeného výběru. Rozhodně neplatí, že by Darwin „objevil evoluci“. Velká většina předních vědců jeho doby věřila tomu, že je Země stará a její obyvatelé se v průběhu času měnili. Tato myšlenka v Darwinově době zrála už nějakých sto, sto padesát let a už třeba takový Leibniz věřil tomu, že se organismy mohou měnit alespoň v rámci určitého typu (ostatně, kdo někdy viděl tygra, nemohl si nevšimnout, že je to taková velká kočka). To, v čem klasický darwinismus soudobé intelektuály – a hlavně vědce! – šokoval, bylo to, že nepostuloval žádný zákon. Mezi potomky podle Darwina neustále vzniká různorodost a to, jaké vlastnosti se ukážou nejvýhodnější, není pevně dané. Někdy to může být větší rychlost, jindy síla, odolnost nebo chytrost. Výsledek nevyplývá z žádného vzorečku podobného těm fyzikálním nebo chemickým, ale spíše ze souboje podobného tomu konkurenčnímu na volném trhu.

Problémem klasického darwinismu bylo, že Darwin ani žádný z jeho současníků neznali zákony dědičnosti. Neměli dokonce ani přesnou představu o tom, jak by dědičnost měla fungovat. Stejně tak se zdálo, že teorie nedokáže dobře vysvětlit přetrvávání již neúčinných částí těla (např. slepého stěva) nebo vznik velmi složitých orgánů. V neposlední řadě měl potom koncept velkou konkurenci. Celá řada badatelů na konci 19. století rozvíjela alternativní teorie, z nichž některé spoléhaly na převratné mutace, jiné zdůrazňovaly vývojové a evoluční zákony a ještě jiné uvažovaly o silách, ať už náboženských nebo fyzikálních, které se do vývoje živé hmoty měly propisovat. Jednu dobu se dokonce zdálo, že darwinismu zvoní umíráček. Poněkud překvapivě ale ve stejné době de Vries, Correns a von Tschermak znovuobjevili Mendelovy zákony dědičnosti a darwinismus začal dávat dobrý smysl.

Jen o pár let později nastoupila řada slovnitých neodarwinistů, matematicky nadaných biologů, kteří zmapovali osudy genů (respektive alel, genových variant) v populacích a vybudovali základy tzv. moderní evo-

luční syntézy. Ta spojila populační genetiku s poznatky zoologie, botaniky, paleontologie a tuctu dalších oborů. V průběhu let se ukázala neobyčejně úspěšnou a bez přehánění udělala z biologie královnu moderní vědy. Bez základů, které položila, bychom tu neměli genové terapie a biomedicínu, pokročilé genové editace ani efektivní péči o ohrožené druhy. Měli bychom pouze vágní představu o příbuzenských vztazích organismů, o tom, jaké mikroorganismy kde žijí a jaké mají funkce, i o tom, jak vznikal život nebo jak se šířily a šíří druhy po povrchu Země. Mimochodem, ten vznik složitých orgánů nakonec vysvětlila moderní syntéza taky – vznik a vývoj oka se ostatně stal jedním z exemplárních příkladů toho, jak může pokračovat zdokonalování krok za krokem.

Na druhou stranu, moderní evoluční syntéza není dokonalá ani všeobíjající. Už koncem 20. století se objevilo několik konceptů, které nebyly s jejími klasickými předpoklady úplně v souladu. Koncept je sice postupně vstřebává, i tak je ale dnes řada evolučních biologů přesvědčená, že možná nastal čas na novou, „rozšířenou“, syntézu. Ta by podle jejich představ měla brát větší ohled třeba na to, jak organismy vlastním chováním ovlivňují evoluci nebo jak vznikají nové tvarové a funkční variace, na jejichž základě funguje přirozený výběr. Další autoři zdůrazňují důležitost symbióz, nebo že dědičnost nespočívá pouze v genech, ale také v nastavení, jak a kdy tyto geny používat. Do jisté míry se tak vrací více pluralistický pohled na evoluci, byť dnes už nikdo nepochybně, že přirozený výběr je opravdu důležitým procesem.

Máš nějaké oblíbené „alternativní“ evoluční teorie? Samozřejmě tím nemyslím kreacionismus ani ezoterické směry. Pokud ano, jaké to jsou?

Tohle je od tebe trochu záluďná otázka. V evoluční biologii mezi sebou totiž soupeří celá řada konceptů, z nichž se některé dobře doplňují, jiné mezi sebou úplně neladí a další se vzájemně staví na hlavu. Asi jako v každém vědním oboru. Důležitost třeba

takové teoretické fyziky ovšem nikdo nepochybně, přestože se neshodne ani na tom, zda existuje temná hmota. Samotná myšlenka evoluce má na druhou stranu řadu zarytých odpůrců. Zejména mezi různými náboženskými fundamentalisty, a to i v západních zemích. Oproti tomu zlatí ezoterici. Třeba takový jezuitský myslitel Teilhard de Chardin věřil, že vývoj organismů ovlivňuje božská síla, samotný fakt evoluce ale nepochybněval. I z těchto důvodů evoluční biologové o vnitřním vývoji oboru s veřejností často nemluví a v popularizačních knihách nezřídka působí, jako by věděli všechno. Já si myslím, že je to chyba. Jedním dechem bychom si ale měli vyjasnit, že žádný dosud nalezený poznatek nepochybněval evoluční vývoj organismů. Naopak, celá řada důkazů i z naprosto odlišných vědních oborů jej dokládá. Stejně tak je zřejmé, že přirozený výběr představuje důležitý evoluční proces, že se v genetickém materiálu tvoří mutace nebo že má na výsledek evolučního procesu velký vliv náhoda. Háček spočívá v tom, jakou důležitost těmto a dalším procesům různí badatelé přisuzují.

Hezkou, a přitom poměrně radikální alternativní evoluční teorii prezentují třeba Eva Jablonka, Mary Jane West-Eberhardová a řada jejich příznivců. Tito autoři zdůrazňují, že podoba hlavně složitějších organismů není diktována geny a že evoluce těchto tvorů nemusí otrocky čekat na mutace, jejich projevy a třídění sítím přirozeného výběru. Naopak, celá řada organismálních procesů je podle nich velmi plastických. Například zárodečný vývoj je v genech zapsán pouze jako sled velmi obecných signálů, přičemž konkrétní vývojové děje (třeba jak budou cévy zásobovat krví játra) zajišťují až interakce buněk, tkání a jejich komunikace s okolím. Schopnost břečtanu vytvářet odlišné tvary listů na světle a ve stínu by byla příkladem podobné plasticity u jiné skupiny organismů. Živé bytosti zkrátka podle těchto badatelů v závislosti na podmínkách, prostředí i vlastním chování neustále vytváří novou variaci, která není napevno zapsaná v genech. Tam se ovšem může fixovat druhotně, třeba kdyby

Evoluční hra
„Species – Artificial
life, Real evolution.“

bylo výhodné vždy vytvářet jeden typ listů. Genom v rámci tohoto konceptu najednou přestává být tím, kdo diktuje, a stává se spíše knihovnou, se kterou lze volně pracovat. Otázkou potom samozřejmě je, jak vznikly plastické systémy samotné a zda se nemění po určitých trajektoriích daných předchozí evolucí. To by nás ale dovedlo zase k dalším, neméně vzrušujícím konceptům.

Jean Baptiste Lamarck zastával názor, že evoluce je směřovaná. Myslíš, že myslet si něco takového je aspoň trochu možné i dnes? Zajímavý je třeba opakovaný vznik inteligentních forem (primáti, kytovci, papoušci, krkavcovití...).

Možné je myslet si skoro cokoli a v tomto případě to dokonce nebude ani úplně zavádějící. Mimochodem oceňuji, že jsi u Lamarcka zmínil hlavně představu směřované evoluce. Ta je totiž v jeho předdarwinovské teorii daleko důležitější než často omílaná dědičnost získaných vlastností (které mimochodem do jisté míry věřil i Darwin). Ale zpět ke dnešku. Je docela zřejmé, že po nějakou dobu mohou evoluční trendy táhnout i docela běžné evoluční procesy. Pokud budou mít větší příslušníci ptačí populace, která zrovna osídlila pustý ostrov, výhodu, průměrná velikost jedinců se bude zvětšovat, a to třeba i po mnoho milionů let trvání dané linie. Něco podobného se stalo například obřím pozemním ptákům

moa z Nového Zélandu nebo nám, savcům, potom, co vymřeli neptačí dinosauři.

Daleko zásadnější a zajímavější otázkou je, zda mohou fungovat i nějaké globální evoluční trendy, které by se týkaly všeho života na Zemi během celé její historie nebo se projevovaly opakovaně. Jednou z možností skutečně je komplikace nervové soustavy a zvyšování kognitivních, tj. poznávacích, schopností. Britský filozof a biolog Dennett dokonce na tomto základě roztrídil organismy do několika skupin: Všechny organismy ovlivňuje přirozený výběr, jejich menší část zvládá učení podmíněnými reflexy, ještě menší část je schopná představivosti a pouze člověk má pokročilou kulturu. Těžko se přitom zbavit pocitu, že „být chytřejší“ je takový evoluční trumf, univerzální přizpůsobení, které není natolik závislé na kontextu jako ostré zuby nebo pevný krunýř. Jistý trend ke zvyšování kognitivních schopností tedy patrně život provází. Na druhou stranu ale musíme započítat, že je mozek energeticky velmi náročným orgánem a ne vždy přináší výhodu. Většinou je při spatření predátora lepší utíkat než se zamýšlet, zda nejde o pouhý optický klam. Složitě mozky se tedy patrně vyvíjejí tam, kde se organismy dostávají do intenzivních koevolučních závodů, ať už s příslušníky opačného pohlaví, konkurenty, nebo predátory či kořistí. Podobné evoluční trendy, tj. směřování evoluce, se možná projevily také u nejvyšší dosažené složitosti organismů, která, zdá se, od vzniku života

či přinejmenším větších buněk našeho typu také rostla. Na toto téma jsme dokonce sepsali odborný článek. Dalšími kandidáty by mohla být maximální dosažená velikost organismů nebo jejich diverzita. Takové „velké myšlenky“ se ale většinou dost těžko testují.

Na Přírodovědecké fakultě učíš kurz astrobiologie. Můžeš čtenářům přiblížit, čeho se tento obor týká a nějaké zajímavé objevy z posledních let?

Předem bych rád zdůraznil, že my s kolegy nadšenci přednášíme takový biologicky zaměřený přehled oboru, byť samozřejmě platí, že naše hlavní specializace jsou jinde.

Jak naznačuje už název, astrobiologie se zabývá možnostmi života ve vesmíru. Nejde ale jen o hledání organismů, nebo dokonce inteligentních civilizací na jiných planetách. To by nám ostatně nezbylo než spekulovat, protože takový život jsme zatím nenalezli. Astrobiologové se vedle toho zabývají širokou paletou otázek týkajících se vzniku a podstaty živých systémů, jejich vývojem, frekvencí v galaktickém měřítku a vlastně i jejich budoucností. Tedy vším tím, co by nám mohlo odhalit podmínky, za jakých život vzniká, a cesty, které k tomu mohou vést, možnou podobu života jinde ve vesmíru, jeho rozšíření a možné kontakty s jinými formami života. Řadu zajímavých astrobiologických otázek (třeba jaké jsou limity našeho uhlíkového typu života) tak můžeme zodpovědět i na Zemi (například studiem organismů z extrémních prostředí). A důležité objevy? Raketovým tempem nám kupříkladu přibývá objevených exoplanet, tj. planet obíhajících jiné hvězdy, z nichž by část mohla mít podmínky příhodné pro vznik a rozvoj života. V rámci evoluční biologie se zase objevily zajímavé studie na téma, jak náhodný nebo zákonitý je vznik složitějších forem organismů. Což je opět otázka důležitá i z hlediska astrobiologie – konkrétně toho, co můžeme čekat. No a do třetice se hromadí důkazy, že řada měsíců Jupiteru a Saturnu, ale možná i dalších vzdáleněj-

ších těles, nese pod zamrzlým povrchem oceány tekuté vody. Některá taková tělesa, například Europa či Enceladus, se tak stávají žhavými kandidáty pro hledání života mimo Zemi.

Je možné, že evoluce na jiných planetách vytváří podobné formy a typy živých organismů a třeba i pokročilé civilizace?

Ptáš se, jestli je to možné? Ano, je to možné (přestávka na smích). Jak jsem zmínil výše, zatím k tomu o moc víc říct nemůžeme. To málo, co víme, lze shrnout asi takto: Život na Zemi vznikl podle všeho velmi brzo. Během několika desítek až stovek milionů let potom, co se stala dlouhodobě obyvatelnou. To je velice zajímavé, protože brzký vznik života rozhodně není tesaný v kameni. Pokud by šlo o kolosální náhodu, mohl se zformovat klidně o miliardu, dvě miliardy let později. Přinejmenším na příkladu naší planety se tedy zdá, že jednoduché formy života mohou za příznivých podmínek vznikat relativně lehce. Dále ovšem přibývají otázky. Složitější buňky našeho typu vznikly o více než dvě miliardy let později a velcí pohybliví mnohobuněční živočichové až před nějakými pěti či šesti sty miliony let. To je z hlediska naší Země staré asi 4,5 miliardy let a obyvatelné něco přes 3,8 miliardy let docela nedávno. Aby toho nebylo málo, teplokrevní živočichové s velkými a výkonnými mozky nejsou starší než dvě stě milionů let. Pokročilou kumulativní kulturu, jazyk a další předpoklady nutné k vytvoření civilizace má z pozemských organismů, zdá se, pouze moderní člověk, který je ale jako druh starý jen asi dvě stě tisíc let. I z tohoto časového úseku ovšem civilizace městského typu zabírá pouhých zhruba patnáct set a ta moderní, industriální, „ubohých“ čtyři sta let. O každém z těchto důležitých přechodů bychom se mohli dlouho a hluboce bavit. Sami jsme v naší laboratoři navrhli teorii, podle které by v evoluci organismů s pohlavním rozmnožováním mělo docházet k postupnému zvyšování komplexity. Podstatné ale je, že se žádný z těchto přechodů nejeví tak

Pracovní knihovna Jana Tomaná.

„zákonitě“ jako vznik života. Možná k nim někde jinde dojde dříve, možná později. Nelze ale vyloučit ani to, že vůbec, a Země tak představuje statistickou výjimku. To je ostatně jedním z vysvětlení „silencium universi“ (jak jev poeticky pojmenoval Stanislav Lem) nebo známěji Fermiho paradoxu, totiž že jsme přes obrovský rozsah a stáří vesmíru zatím nezachytili známky mimozemské inteligentní civilizace. Na druhou stranu ale existují i vysvětlení alternativní a my toho zatím prostě víme příliš málo, než abychom mohli celou věc jasně rozseknout.

Zmínil ses o tom, že mnoho přírodovědců projde záhadologickým obdobím. To mohu potvrdit. Jaké záhady tě zajímaly? Já se třeba zajímal o to, zda někde ještě žijí neptačí dinosauri. Pamatuju se, že o tom i byla knížka přeložená do češtiny.

Takových knížek bylo a pořád je... Kryptozoologie, lochneska, pterodaktylové v Africe,

olgoj chorchoj v poušti Gobi – to by byla určitě jedna věc. Taky mě zajímalo, jestli třeba starověké civilizace neměly daleko vyspělejší techniku, než tušíme, pozorování UFO a podobně. Devadesátky byly vůbec dobou UFO zaslíbenou. A nemůžu říct, že by něco z těch záležitostí nebyly zajímavé věci. Pokud se ale člověk neuzavře do takové té záhadologické skořápky, kterou disponují určití lidé i v dospělosti a kterou použítí dovnitř jen selektivní informace, brzo pozná, že tyhle věci prostě nejsou v souladu s tím, co jako společnost víme. Neodpovídají našim obsáhlým znalostem o zoologii, paleontologii, ekologii, nebo třeba historii. Když záhadné fenomény prosejeme, zbudě pár věcí. Opakovaně se ale ukázalo, že podstatných věcí. Okapi, velký savec z příbuzenstva žiraf, byl sporadicky pozorován, a nakonec byl popsán až v roce 1901. No a třeba takový kulový blesk nahráli Číňané v roce 2014, načež vydali článek o analýze jeho barevného spektra.

A nakonec to nejtěžší. Myslíš, že už se utlumily boje „vědy versus náboženství“? Může vědecké myšlení a náboženství fungovat v harmonii a třeba se i inspirovat?

Nerad bych tady bez větší přípravy zabrušoval do filozoficko-společenských úvah o vědě a náboženství. Snad tedy jen stručný osobní náhled na celou problematiku: Ano, myslím, že se boje „vědy vs. náboženství“ za posledních dvacet let docela dost utlumily. Hlavním důvodem je podle mě to, že se bojiště „kulturní války“ od evoluce či původu člověka prostě přesunula jinam. Proto možná méně lidí cítí nutnost fanaticky prozrazovat nějakou zjednodušenou karikaturu vědy, nebo naopak karikaturu náboženství. V evoluční biologii tak zajímavým způsobem zkolabovala teorie inteligentního designu, která se na příkladu složitých přizpůsobení organismů snažila ukázat, že organismy nemohly vzniknout samovolně. Jednak jí došli příznivci, a jednak a hlavně se však ukázalo, že je vlastně jen takovým primitivním zrcadlovým odrazem těch nejreduktivnějších evolučních teorií protěžujících singulární roli přirozeného výběru. V rámci samotné evoluční biologie ale mezitím získávají na důležitosti proudy, které zdůrazňují, že evoluce není jenom soubojem různých genových variant. Na vyšších a vyšších úrovních podle nich vznikají celé nové systémy, kde k evoluci může docházet, ať už se jedná o regulaci činnosti jednotlivých genů, zárodečný vývoj, nervovou soustavu a mysl, nebo kulturu. Tyto úrovně přitom často ovlivňují i děje na nižších úrovních včetně toho, jak se budou projevovat jednotlivé mutace. Nezřídka také interagují s jinými organismy, ať už symbionty, nebo parazity. Každá ze zmiňovaných úrovní je přitom určitým způsobem podstatná, přináší něco nového a není plně redukovatelná na úroveň nižší. Biologická evoluce proto patrně nepředstavuje pouhý konkurenční boj, ale s trochou poetiky spíše způsob, jakým život poznává vesmír možností, jež se mu nabízejí. Což je náhled, který nemá daleko k některým náboženským pojetím živého.

Na otázku, jestli může vědecké myšlení a náboženství fungovat v harmonii a třeba se i inspirovat, by se chtělo říct, že to závisí na tom, jaké vědecké myšlení a jaké náboženství. Fundamentální scientisté budou mít stejný problém vyjít s ostatními světonázory jako fundamentální zastánci jakéhokoli náboženství už jen proto, že si všichni kladou nárok na pravdu, která je jedna, absolutní a je to samozřejmě ta jejich pravda. Dalo by se říct, že až nezdravě žijí svým mýtem. Na druhou stranu, když vědu, náboženství, jejich texty a praktiky vezme trochu s rezervou, jistě se inspirovat mohou. Ne náhodou Zdeněk Neubauer či Vojtěch Hladký, Radim Kočandrle a Zdeněk Kratochvíl ukázali, že jde Genesis vykládat evolučně nebo že v před Sokratovských starořeckých textech náboženský a (řekněme filozofický či) „vědecký“ výklad splývá v jedno. Věda a náboženství se nicméně ovlivňovaly a ovlivňují i zcela prakticky. Samotnou myšlenku směřovaného vývoje organismů a jednosměrného historického vývoje do vědy kupříkladu přineslo křesťanství (respek-

GALILEO

Jan Toman

EVOLUCE³

Evoluční trendy,
evolubilita a teorie
zamrzlé evoluce

academia

Kniha Jana Tomana *Evoluce*.

tive judaismus, kde má svůj původ). Myšlenka Boha jako konstruktéra, který svět vlastně sestavil jako velký hodinový stroj a potom ho nahodil, je zase nepokrytě mechanomorfní, ovlivněná novověkým rozvojem vědy a mechaniky. Zdá se tedy, že věda a náboženství se budou ovlivňovat vždycky, ať už se jim to líbí, nebo ne.

Mgr. Jan Toman, Ph.D., (*1988) vystudoval teoretickou a evoluční biologii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde působí na katedře Filosofie a dějin přírodních věd. Zaměřuje se především na makroevoluční a teoretickobiologická témata v čele s obecnými rysy evolučního procesu, teorií zamrzlé evoluce, evolucí evolvability, tříděním z hlediska stability, ekologickými souvislostmi pohlavního rozmnožování a udržováním genetického polymorfismu, tj. různorodosti

různých genových variant v populacích. Svými zájmy se ale dotýká i řady hraničních oborů včetně historie přírodovědy, paleobiologie či astrobiologie. V rámci svého působení se podílí i na výuce několika předmětů a seminářů.

Ve všech oborech svého zájmu se věnuje také popularizaci. Přispívá do popularizačních časopisů a webových portálů, vystupuje na přednáškách pro veřejnost a je členem redakční rady časopisu *Vesmír*. Několik let je členem spolku Andrias a spoluorganizátorem renomovaného přednáškového cyklu Biologické čtvrtky ve Viničné (www.bioctvrtky.cz). V češtině vydal dvě monografie, *Pohlavní rozmnožování optikou evoluce* (2020) a *Evoluce*³ (2020).

Kromě obecného zájmu o vědu se zajímá o historii, literaturu, zejména sci-fi a horor, umění a popkulturu.

Rozhovor vedl Roman Figura.

Spiritualita zvířat

Jakub Jahl

„Delfíni narážejí do ryb čeledi čtverzubcovitých, protože při obraně vypouštějí omamné látky.“
(Foto © pixabay.com.)

Badatelé náboženství se odjakživa zabývali původem náboženství. Často ho hledali u domorodých národů, kde spatřovali nejstarší formy lidské civilizace, ale jak je vidno z široké plejády religionistických teorií, otázka původu náboženství nebyla nikdy uspokojivě vysvětlena. Jedním z důvodů může být antropocentrické zaměření religionistiky, která zkoumá náboženské jevy pouze v říši lidí a opomíjí při tom studium jiných forem života. Pochopení rostlin nebo komunikace se stromy je samozřejmě stále na svém počátku, ale máme kolem sebe rozmanitou zvířecí říši, která nám může být vodítkem k pradávnému tajemství o původu ideje Boha.

Zabýváme-li se zvířecí etiologií a jejími objevy v posledních padesáti letech, uvědomíme si, že lidé dost možná přejali část svých zvyků právě od zvířat. Nemám tím na mysli jen nějaké pozůstatky instinktů z dřívějších evolučních stadií lidstva, ale především „odkoukání“ některých tradic od rozličných zvířecích druhů. Pravěké kultury i starověké civilizace žily v těsném sepětí s přírodou, což nutně neznamená, že byli lidé „duchovněji“ nebo že se chovali k přírodě etičtějším způsobem, ale hlavně byli denně obklopeni jevy, které pocházely ze zvířecí říše a které člověka fascinovaly podobně jako existence snů a představa posmrtného

života. Není proto náhoda, že mezi lidskými a zvířecími zvyky nacházíme určité paralely. V tomto článku se pokusím poukázat na některé z nich a vysvětlit, proč bychom se při pátrání po původu náboženství (a možná i při pátrání po Bohu samotném) měli častěji obracet ke svým zvířecím sourozencům.

ZVÍŘECÍ MORÁLKA

Starověcí Egypťané každé ráno před úsvitem prováděli řadu náboženských rituálů, aby pomohli slunečnímu bohu Ra se znovuzrodit a vystoupat zpátky na oblohu. Tento moment bývá často zobrazen pomocí opice držící slu-

Významným tvorem byl pro Egypťany hovnivál čili skarabeus.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

neční kotouč (jedná se o zpodobnění boha moudrosti a písarství Thovta). Nejde přitom o ledajakou opici, ale o paviána, který je s úsvitem těsně spjat. Egypťtí paviáni mají totiž ve zvyku každé ráno čekat na úsvit. Podobně jako lidé se před tím posvátným momentem ztiší a zaplaví je numinózní bázeň. Když se sluneční kotouč konečně vynoří zpoza obzoru, začnou paviáni vřeštět a skákat na znamení oslavy. Dožili se dalšího rána, dožili se dalšího dne, kdy slunce svítí na obloze. Bylo by přinejmenším podivné, kdyby starověcí Egypťané o tomto zvyku nevěděli. Měli totiž ve zvyku si pro většínu ze svých bohů najít zvířecí ekvivalent, který jim svým stylem života připomínal daného boha a jeho uctíváče.

Stejně významným tvorem byl pro Egypťany hovnivál čili skarabeus. Byl pro ně symbolem toho, že i z exkrementů může vzniknout život. A právě to bylo symbolem jejich nejvyššího boha v ranní formě (Chepre – brouk požírající výkaly). Dnes by to věřícím připadalo

takřka svatokrádežné přirovnat Boha k hovniválovi, ale Egypťané v tom viděli nekonečný potenciál Boha, který z mrtvé (nečisté) hmoty dokáže stvořit nový (čistý) život. Skarabeové však mohli být signifikantní i jiným způsobem. Jako lidé máme totiž tendenci vnímat jen to, jak ve zvířatech spatřujeme atributy Boha. Zapomínáme však na to, jak Boha vnímají sami tito tvorové. Hovnivál je přitom takřka zázračným tvorem. Jak ukázaly dokumentární filmy ze života těchto maličkých tvorů, hovniválové žijí podle čtyř různých životních strategií. Každá z nich přitom reflektuje naši vlastní povahu a to, jak zacházíme s duchovním a materiálním bohatstvím. Existují hovniválové, které můžeme popsat jako požitkáře. Když najdou haldu bobků, začnou se sytit a krmí se výkaly do té doby, než je všechno snědeno. Pak zase putují dál a hledají novou hromádku. Jiní hovniválové jsou trochu přemýšlivější. Zpočátku se sytí podobně jako požitkáři, ale když vidí, že zbývá už jen trocha materiálu, vytvoří si malou kuličku z výkalů a s ní se vydají na cestu. Mají tak určitou zásobu na cestu a možný svatební dar pro partnerku. Problém však je, že ne všichni hovniválové hrají podle pravidel (což nám připomíná naši vlastní civilizaci). Existují hovniválové, kteří se nejdřív požitkářsky sytí, ale místo aby si ke konci vyrobili vlastní kuličku, pokusí se přepadnout některého z kolegů a ukrást mu tu jeho. Ne, to opravdu není žert. Hovniválové spolu o kuličky divoce bojují a dokážou se navzájem odmrstit do značné dálky. Záleží pak jen na síle hovnivála, zda se zlodějovi ubrání nebo ne. A právě z tohoto důvodu se objevuje ještě čtvrtá evoluční strategie, kterou někteří hovniválové praktikují. Připomíná chování panen se svícemi z Ježíšova podobenství o druhém příchodu. Tito hovniválové si odepřou prvotní potěšení z pokrmu a raději si hned zpočátku vytvoří kuličku, kterou pak odvalí do speciální, několik desítek metrů vzdálené skrýše. Když se ujistí, že je kulička bezpečně uschována, vrátí se na místo a pokusí se podobným způsobem vytvořit a odnést další kuličku. I tito hovniválové jsou ke konci napadáni svými zlodějskými kolegy, ale už je ta ztráta tolik nebolí, protože si udělali zásoby včas.

Jaguáři se před nočním lovem posilňují žvýkáním halucinogenních rostlin.

(Foto © pixabay.com.)

V každém zvířecím druhu existují jedinci nižší a vyšší morální povahy. Naše neschopnost toto spatřovat, stejně jako vysvětlování těchto rozdílů v chování skrze „zvířecí instinkty“ mi připadají mimořádně liché. Proč bychom o medvědici měli říct, že její láska k medvědátům je jen pud, když u lidské matky to nazýváme citem? Je přitom zřejmé, že i zvířecí matky mají celou paletu morálních rozhodnutí, při kterých se mohou odhalit jejich individuální rysy. Nejčastěji si tohoto chování můžeme všimnout u ptáků, kteří mají silné city k vlastním potomkům a neváhají pro ně riskovat život. Představme si například hejno ptáků, kteří se každou zimu připravují na migraci do teplejších krajín. V hnízdě čeká ptačí matka, jejíž mláďata se vylíhla se zpožděním a nejsou ještě připravena na dlouhou cestu. Matka má tak na výběr dvě možnosti. Třeba mláďata opustí, nechá je zemřít a odletí. Může se pak pokusit o nové děti další rok. Bylo by to samozřejmě pragmatické chování, očekávatelné u „primitivních zvířat“, ale kupodivu se takto matky ne vždy rozhodují. Některé

se zkrátka rozhodnou počkat na svá mláďata a vydají se s nimi pak na cestu samy. To má ale nevyhnutelné nebezpečí – matka se může ztratit, protože nemá podporu hejna, a všichni nakonec zahynou. Zdá se to jako Sofina volba, ale pro ptačí matky je to každoroční realita.

Obětavost a láska, vlastnosti, které obvykle asociujeme s lidmi, nacházíme stejnou měrou i u zvířat. Labutě si vybírají jednoho partnera na celý život a často truchlí, když jim partner zemře. To může mít až poetické vyústění, jak popisuje příběh německých tučňáků. Vše začalo před mnoha lety, když si chovatelé v zoo začali všimnout, že kromě tradičních heterosexuálních párů mají ve skupině i homosexuální (samčí) dvojici. Tento fakt byl zpozorován i na jiných místech (10% homosexuální podíl mají třeba i černé labutě nebo jiné ptačí druhy). Tučňáčí pár sledoval, jak se ostatním párům rodí potomci, a začal po nějakém také toužit. Sbírali veliké kameny připomínající vejce a snažili se je vysedět. Jejich snaha však byla (pochopitelně) neúspěšná. Začali propadat depresi, ale pak se stalo něco, co se stává i v lidské říši. Jedna

tučňáci rodina měla vícero vajec, ale jedno z nich se jim z nám neznámých důvodů nelíbilo. Vyrstkovali jej z hnízda a i přes pravidelnou intervenci vychovatelů v této činnosti pokračovali. Bylo zřejmé, že takto zárodek zemře. V tu chvíli však do hry vstoupil homosexuální pár. Pozorovali zaměstnance zoo, jak s vejcem manipulují, a když zpozorovali, že jej biologičti rodiče opět vyšouplí z hnízda, přiběhli k němu a odvalili si ho do svého vlastního hnízda. Díky starostlivé péči se z vejce opravdu narodilo mládě a vyrostlo se svými gay rodiči v normálního (heterosexuálního) tučňáka. Toho se však jeden z partnerů už nedožil. Jeho smrt způsobila osamocenímu otci-vdovci hluboký smutek. Začal se stranit ostatních tučňáků a večery trávil pohledem na zapadající slunce. Jeho trápení skončilo teprve ve chvíli, kdy se něco podobného stalo jeho tučňáci družce. I té zemřel partner a odmítala si najít nového. Když spatřila osamělého vdovce, jak pravidelně pozoruje západ slunce, rozhodla se k němu připojit. Fotografové je zachytili, jak společně hledí do dále a drží se za křídla. Je to jen jeden příběh z mnoha, z takřka nekonečného množství, ale zachycuje zvířecí duši v její hloubce a opravdovosti.

POČÁTKY DUCHOVNÍHO OSVÍCENÍ

Hledáme-li původ náboženské víry, můžeme jít zpět po evoluční linii lidstva. Podobně jako Durkheim navštěvoval domorodé kmeny, mohli bychom analyzovat i náboženské chování neandertálců a prvních hominidů. K tomu nám však bohužel schází data. Určitou představu nám ovšem mohou dát náboženské rity nejbližších příbuzných člověka – opic a lidoopů. Ti mají ve zvyku oslavu přírodních jevů, jak bylo vidět na případě pavíánů. Existují však také záznamy dalšího religiózního chování. U divokých afrických šimpanzů bylo pozorováno, že se občas setkávají na speciálních místech, například u určitých stromů, k nimž se každoročně vrací a opakují u nich určitou rituální činnost. Známý je případ se stromem, který tlupa šimpanzů pravidelně navštěvuje, aby na něj útočila kameny. Vystřídají se na něm všichni členové skupiny, a to tím způsobem, že nejdřív uchopí velký kámen, pak „naběhnou“

na strom, způsobí mu „jizvu“ a nakonec kámen odmrští a utečou. Pozorovány jsou také případy jiných opic či lidoopů, oslavujících (nebo někdy dokonce přivolávajících) déšť. Činí tak tancem, při kterém stojí u vodopádu nebo jiné vodní plochy a tancují, přičemž kolem sebe během tance stříkají vodu. Kdyby takové chování viděl James Frazer (jeden z průkopníků religiózního bádání), pravděpodobně by jej označil za sympatetickou magii. Je s podivem, že pro moderní religionisty je zkoumání těchto jevů něčím „za hranicemi religionistiky“. Přitom ukázky specifického vztahu zvířecích druhů k přírodním jevům jsou poměrně rozšířené. Takové vlčí vytí „na měsíc“ není ve skutečnosti jen oslavou svítícího objektu na obloze, ale také jistým druhem sociálního sblížení. Vlci žijí obvykle v tlupách, které spolu soupeří, ale jednou za měsíc se odeberou na vrcholy kopců a vyjí společně. V té chvíli jsou si všichni vlci rovni a sjednocují se v oslavě noci a svého osudu. A vrátíme-li se zpět k hovniválovi, tak i ten si udržuje posvátný vztah k nebeským objektům. Nedokáže se (kvůli své velikosti) orientovat podle slunce ani měsíce, zato má však fotografickou paměť, pomocí které dokáže putovat dlouhé kilometry a najít přesné místo, kde se se svou budoucí partnerkou rozhodl sejít, až získá kuličku. Když tvor a jeho život závisí na něčem tak vzdáleném jako slunce, měsíc nebo hvězdy, stane se mu to duchovním projevem a spojením s Bohem.

Počátky náboženství lze však hledat i v jiné evoluční linii. Někteří moderní badatelé přišli s hypotézami o tom, že psychoaktivní látky (ať už psychedelické houby nebo jiné látky) stály u zdroje lidské náboženskosti. Tito badatelé hledají první náboženské projevy u intoxikace omamnými látkami. Podobně jako u předchozího bodu však religionisté selhali v tom, že nezašli ještě o krok dál. Je nutné se ptát: Odkud se vlastně lidská psychedelická zkušenost vzala?

Nejstarší historické doklady o civilizacích užívajících psychedelické látky se objevují v jihoamerických kulturách. Dodnes lidé jezdí do Amazonie za tamními kmeny, aby se od nich naučili autentický způsob užívání ayahuascy. Vynechávají přitom často fakt, že samotní in-

„Labutě si vybírají jednoho partnera na celý život a často truchlí, když jim partner zemře.“

(Foto © pixabay.com.)

diáni se tuto praxi naučili od zvířat. Byl to právě jaguár, nejuctívanější jihoamerické zvíře a symbol síly, jenž původní obyvatelé přivedl k psychoaktivním účinkům lián. Jaguáři se před nočním lovem posilňují žvýkáním halucinogenních rostlin, které zbystrí jejich smysly a učiní z nich neohrožené bojovníky. Netrvalo dlouho a lidé začali jaguáry napodobovat. Stejným způsobem se lidé v euroasijských oblastech naučili užívat červené muchomůrky. Ty jsou v našich krajinách známé jako jedovaté houby, ale ve skutečnosti mají v určitých dávkách psychoaktivní účinky (ne příjemné, ale přesto účinné). Kultury asijských stepí sledovaly různé savce, jak tyto houby požívají a mění následně své chování. Začaly s nimi tedy experimentovat a objevily jejich potenciál. Podobné doklady existují i z evropských oblastí, a to o původu užívání alkoholu. Nejstarší příběhy totiž zahrnují svědectví o zvířatech, jež se opila jedením zkvašeného ovoce.

Zvířata sahají k užívání omamných látek častěji, než si myslíme. Delfíni narážejí do ryb čeledi čtverzubcovitých, protože při obraně vypouštějí omamné látky. Na těch se delfíni dokonce mohou stát závislími. V Austrálii žijí menší příbuzní klokanů, kteří pravidelně pořádají nájezdy na maková pole. V Indii mají problémy s alkoholickými slony, kteří útočí na pivovary a dokážou je skupinovými útoky zcela zbankrotovat. Případy zvířat závislých na drogách jsou četné. Někdy mají úsměvnou podobu jako u australských psů, kteří utíkají svým majitelům

při venčení a olizují halucinogenní žáby. Musela vzniknout série antidrogových poraden pro závislé psy. Negativní dopad omamných látek se tedy netýká jen lidí. Stejně jako v lidské říši mohou psychoaktivní látky přinést pocit osvícení i pocit závislosti, která nás začne stravovat. Podobně jako ovoce poznání z edenského stromu, i psychoaktivní látky otevírají mysl nové prostory, které sice mohou být nehostinné, ale přináší určité poznání. Pochopení toho, že své posvátné psychoaktivní zkušenosti máme od zvířat, je klíčovým k rozkrytí naší skutečné souvztáženosti s přírodou.

PSÍ ZÁVĚR

David Hume kdysi prohlásil, že pokud mají ptáci boha, pak má jistě ptačí podobu. Každý si totiž představuje svého boha podle sebe. Výjimkou mohou být snad jen domácí zvířata, která adoptovala člověka jako svého boha. Nejznatelnější je to u psů, kteří jsou svou naprostou oddaností k páníčkům vzorem všech věřících. A to v dobrem, ale bohužel i ve zlém, protože stejně jako se lidé nechávají v moderní době zneužívat sektami a dogmatickými organizacemi, tak se psi lísají i ke svým pánům, kteří je týrají. Pro psa je jeho majitel nejvyšší instancí – zdánlivě vševědoucí a všemocnou bytostí ovládající jeho život. Pro svého páníčka jsou psi ochotni obětovat život a jsou zaznamenané případy, kdy psi po úmrtí svého majitele zemřeli strastí. Přesto se na ně dál pohlíží jako na zvířata ovládaná pudy. Je tomu

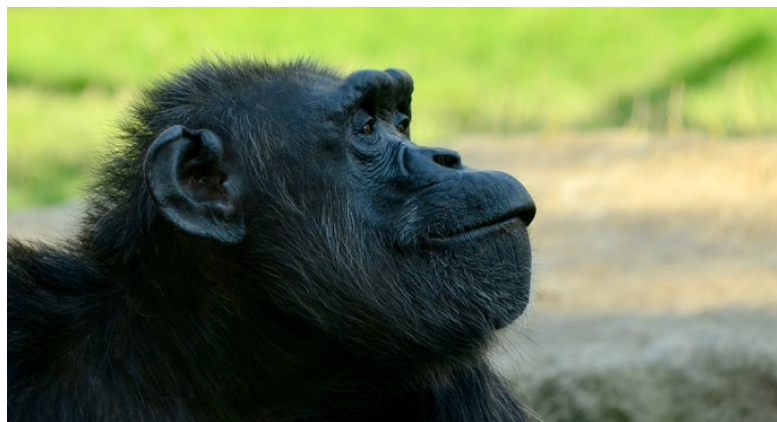
tak už od dávných dob, kdy se nechali poprvé domestikovat a stali se spojenci pravěkých lidí. Bez pomoci psů by se lidé pravděpodobně nerozšířili takovým způsobem, jakým se jim to povedlo. Psům vděčíme za mnohé a je tragédií, že nejstarší místa domestikace psů, Afrika a Čína, jsou v současnosti zeměmi s nejnižší úrovní psích práv na světě. V Africe jsou psi obětováni domorodými kulty a v Číně patří k vyhledávaným masovým pochutinám.

Západní svět je v tomto ohledu o něco vyspělejší. Domácí psi mají určitá práva (třeba v České republice díky iniciativě Jiřího Pospíšila nejsou už klasifikováni jako „věc“), zapojují se do činnosti policie, záchranných služeb i psychologů a terapeutů. V Americe začal trend zvukových tlačítek, pomocí nichž se majitelé učí komunikovat se svými psy. Výsledek je až překvapivě úspěšný – psi (ale i kočky) se v domácnostech dokážou naučit nejen slovní zásobu o cca 30–50 slovech, ale především skládat věty a souvětí, která člověka překvapují svou sofistikovaností. Legendární jsou například existencialistické rozhovory mezi majiteli a psy, kteří se ptají na svůj odraz v zrcadle. Zároveň s tím se šíří kyborgistické hnutí snažící se o vylepšení a „evoluci“ psů pomocí biotechnologických součástek. Je otázkou, kam tento vývoj doputuje. (Odvrácenou stranou západního vztahu ke psům jsou pochopitelně nelegální množírny a laboratorní testy na psech, kteří jsou například nuceni inhalovat cigaretový kouř, i několik krabiček denně, aby se na nich mohly testovat léky proti rakovině.)

Lidé se v pradávných dobách často spoléhali na zvířata. Bez domestikace psů by nezačala éra

lovectví, bez domestikace koz a ovcí by nezačala éra pastevečství a bez domestikace skotu by nikdy nezačala éra zemědělství. Zapomínáme přitom na to, jak silně nás tyto éry ovlivnily i v oblasti náboženství. Symbolika poslušných ovcí a divokých kozlů se od nejstarších začátků lidstva drží své biologické předlohy, protože chování ovcí a koz je skutečně odlišné. Tato antropologická konstanta se pravděpodobně otiskla do biblického symbolismu, stejně jako mohla zemědělská revoluce ovlivnit příchod vegetačního mýtu a jeho umírajících/vzkříšených bohů. Následujeme-li Krista, měli bychom se zamyslet nad tím, co vše z jeho příběhu odráží hluboké pravdy pasteveckého a zemědělského náboženství. Možná i proto se Ježíš měl narodit v chlévě, obklopen domestikovanými zvířaty. Zvířata jej doprovázela po celý život, ať se jednalo o holubice, prasata nebo pokorné oslátko. Kdy se to stalo, že jsme na ně zapomněli? Proč jsme na ně zapomněli? A vzpomeneme si na ně zase?

Otázka zvířecí spásy je v mnoha světových náboženstvích stále otevřená. Reinkarnační (karmanové) systémy s tím nemají takový problém, ale tradiční eschatologická náboženství ano. Dokud nepřiznáme zvířatům spasitelné duše, budeme se stále potýkat s důsledky svého edenského pádu. Biblické pasáže, kde u božího trůnu odpočívají zvířecí bytosti, jsou pro nás stále nepochopitelné a tajemné. Možná je načas tuto tajemnost odstranit a konečně přijmout evangelium v jeho plnosti – tak, jak to populárně formuloval sv. František. Každé evangelium rybám i vlkům, protože jedině společně se zvířaty můžeme dojít božího království na zemi...

„U divokých afrických šimpanzů bylo pozorováno, že se občas setkávají na speciálních místech, například u určitých stromů, k nimž se každoročně vrací a opakují u nich určitou rituální činnost.“

(Foto

© pixabay.com.)

Tvůrčí život | ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ | Ročník 12, 2023, číslo 4

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524
Vychází 5× ročně.

Redakce:

Kristýna Ledererová Kolajová, Matěj Čihák

Na čísle redakčně spolupracovali:

Rev. Petr Samojský, Rev. Jarmila Plotěná

Jazyková korektura:

Jarmila Colombo

Grafická úprava a sazba:

Tomáš Dušek – PunxPress

Tisk:

ON tisk, s. r. o., Křesomyslova 384/17, 140 00 Praha 4

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2336-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náleží autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Důvěra © Shutterstock.com.

Obrázky na třetí straně obálky: Mezinárodní unitářská konference Leading into the Future © Matěj Čihák.

Obrázek na čtvrté straně obálky: Unitáři a občanská společnost © Shutterstock.com.

